

Univerzita Karlova v Praze  
Právnická fakulta

---

František Peleška

# Právo na život a trest smrti

Diplomová práce

**Vedoucí diplomové práce:** JUDr. Radovan Suchánek, Ph.D.

**Katedra:** Ústavního práva

**Datum vypracování práce:**

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracoval samostatně za použití zdrojů a literatury v ní uvedených.

V Praze dne 28. 1. 2009

---

František Peleška

## **Poděkování**

Rád bych poděkoval vedoucímu svojí diplomové práce panu JUDr. Radovanu Suchánkovi, Ph.D. za konzultace při tvorbě této práce. Dále bych chtěl poděkovat svým rodičům za jejich podporu během mého studia, a také svojí přítelkyni za trpělivost.

# Obsah

|  |    |
|--|----|
| Úvod.....  | 8  |
| I. Historický vývoj trestu smrti na území českých zemí a vývoj práva na život v ústavních předpisech ČR .....  | 10 |
| 1.1. Vývoj trestu smrti na našem území.....  | 10 |
| 1.1.1. Raně feudální stát a právo (nejprve do 9. století - předstátní společnost, poté od 9. století do poloviny 11. století přemyslovský stát v Čechách)..... | 10 |
| 1.1.2. Období rozvinutého feudalismu od poloviny 11. století do konce 14. století.....   | 11 |
| 1.1.3. Husitské hnutí .....  | 12 |
| 1.1.4. Stavovský stát a právo 1434-1620 .....  | 12 |
| 1.1.5. Absolutistický stát a právo od roku 1620- 1848 .....  | 13 |
| 1.1.6. Trest smrti v českých zemích 1848-1918 .....  | 16 |
| 1.1.7. Trest smrti v letech 1918-1938 .....  | 17 |
| 1.1.8. Protektorát Čechy a Morava .....  | 19 |
| 1.1.9. Trest smrti v letech 1945 - 1990 .....  | 20 |
| 1.2. Právo na život v předchozích ústavních předpisech .....   | 26 |
| 1.3. Shrnutí.....  | 27 |
| II. Právo na život a trest smrti v mezinárodních dokumentech .....   | 29 |
| 2.1. Právní úprava na úrovni OSN.....  | 29 |
| 2.1.1. Všeobecná deklarace lidských práv .....   | 29 |
| 2.1.2. Mezinárodní pakt o občanských a politických právech.....  | 30 |
| 2.1.3. Úmluva o právech dítěte .....   | 31 |
| 2.1.4. Úmluva o zabránění a trestání zločinu genocidia a Mezinárodní úmluva o potlačení a trestání zločinu apartheidu.....                                     | 32 |
| 2.1.5. Rezoluce OSN.....   | 32 |
| 2.1.5.1. Rezoluce Hospodářské a sociální rady OSN .....  | 32 |
| 2.1.5.2. Rezoluce Komise OSN pro lidská práva .....  | 33 |
| 2.1.5.3. Rezoluce Valného shromáždění OSN.....   | 34 |
| 2.2. Rada Evropy .....   | 34 |
| 2.2.1. Evropská Úmluva o ochraně lidských práv a svobod.....   | 34 |

|  |    |
|--|----|
| 2.3. Evropská společenství/ Evropská unie .....                                | 37 |
| 2.3.1. Listina základních práv Evropské Unie .....                             | 38 |
| 2.3.2. Obecné zásady politiky EU vůči třetím zemím v otázce trestu smrti ..... | 38 |
| 2.4. Amerika a Afrika .....  | 40 |
| 2.4.1. Americká úmluva o lidských právech .....                                | 40 |
| 2.4.2.1. Africká charta lidských právech .....                                 | 41 |
| 2.5. Právo na život a trest smrti v ozbrojených konfliktech .....              | 42 |
| 2.6. Shrnutí .....   | 42 |
| III. Právo na život v právním řádu ČR .....                                    | 44 |
| 3.1. Koncepce základních práv a svobod v Listině .....                         | 44 |
| 3.2. Způsobilost k právům a povinnostem .....                                  | 45 |
| 3.3. Právo na život v Listině .....  | 45 |
| 3.3.1. Omezení práva na život dle Listiny .....                                | 46 |
| 3.3.1.1. Okolnosti vylučující protiprávnost .....                              | 47 |
| 3.3.1.2. Nutná obrana .....  | 47 |
| 3.3.1.3. Krajní nouze .....  | 48 |
| 3.3.1.4. Oprávněné použití zbraně .....  | 48 |
| 3.3.2. Počátek a konec lidského života .....                                   | 49 |
| 3.4. Ochrana lidského života v trestním právu .....                            | 50 |
| 3.4.1. Pojem trestného činu .....  | 50 |
| 3.4.2. Trestné činy proti životu a zdraví .....                                | 50 |
| 3.4.3. Pojem trestu a účel trestu .....  | 52 |
| 3.4.4. Druhy trestů podle TrZ .....  | 53 |
| 3.5. Občanskoprávní ochrana práva na život .....                               | 55 |
| 3.5.1. Ochrana osobnosti podle platné právní úpravy .....                      | 55 |
| 3.5.2. Ochrana osobnosti v připravovaném občanském zákoníku .....              | 56 |
| 3.6. Shrnutí .....   | 56 |
| IV. Trest smrti ve světě .....   | 58 |
| 4.1. Statistika .....  | 58 |
| 4.2. Abolicionistické státy pro všechny trestné činy .....                     | 58 |
| 4.3. Abolicionistické státy pro běžné trestné činy .....                       | 58 |
| 4.4. Abolicionistické státy v praxi .....                                      | 59 |
| 4.5. Retencionistické státy .....  | 59 |
| 4.6. Shrnutí .....   | 60 |

|   |     |
|---|-----|
| V. Právní stát a trest smrti.....   | 61  |
| 5.1. Principy právního státu .....  | 61  |
| 5.2. Právo na život a trest smrti v USA a Japonsku.....                               | 62  |
| 5.2.1. Japonsko.....  | 62  |
| 5.2.1.1. Právo na život a trest smrti v japonské ústavě.....                          | 62  |
| 5.2.1.2. Trest smrti v japonském trestním zákoně a jeho výkon.....                    | 62  |
| 5.2.1.3. Kriminalita v Japonsku .....   | 64  |
| 5.2.1.4. Japonsko a veřejné mínění.....   | 64  |
| 5.2.2. Právo na život a trest smrti v USA .....                                       | 65  |
| 5.2.2.1. Právo na život a trest smrti v ústavě USA a ústavách jednotlivých států..... | 65  |
| 5.2.2.2. Trest smrti a federální zákony a zákony jednotlivých států.....              | 66  |
| 5.2.2.3. Trest smrti za znásilnění .....  | 70  |
| 5.2.2.4. Porota a trest smrti v USA .....   | 74  |
| 5.2.2.5. USA a trest smrti v případě mladistvých pachatelů.....                       | 75  |
| 5.2.2.6. Způsob výkonu poprav v USA .....   | 77  |
| 5.2.2.7. Kriminalita v USA a odstrašující účinek trestu smrti .....                   | 78  |
| 5.2.2.8. Veřejné mínění a trest smrti v USA.....                                      | 80  |
| 5.2.2.9. Doba strávená v „cele smrti“ .....   | 81  |
| 5.2.2.10. Trest smrti v USA a rasová diskriminace .....                               | 82  |
| 5.2.2.11. Trest smrti v USA a justiční omyl .....                                     | 83  |
| 5.3. Shrnutí.....   | 84  |
| VI. Odsouzení a poprava Saddáma Husajna.....  | 87  |
| 6.1. Vývoj událostí.....  | 87  |
| 6.2. Reakce na popravu Saddáma Husajna .....  | 89  |
| 6.3. Vady soudního procesu se Saddámem Husajnem .....                                 | 90  |
| 6.4. Shrnutí.....   | 93  |
| VII. ZÁVĚR.....   | 95  |
| SEZNAM LITERATURY .....   | 97  |
| A. Knižní publikace .....   | 97  |
| B. Periodika .....  | 98  |
| C. Internetové odkazy .....   | 99  |
| D. Právní normy.....  | 100 |

|   |            |
|---|------------|
| PŘÍLOHY .....   | 101        |
| 1. Vykonané tresty smrti v Československu od 9.5. 1945 do 31.12. 1989 ..... | 102        |
| 2. STÁTY SVĚTA A TREST SMRTI .....  | 104        |
| 2.1. Abolice pro všechny trestné činy .....                                 | 104        |
| 2.2. Abolice v praxi .....  | 107        |
| 2.3. Retencionistické státy .....   | 108        |
| 3. TREST SMRTI V USA .....  | 109        |
| 3.1. Státy s trestem smrti .....  | 109        |
| 3.2. Státy bez trestu smrti .....   | 109        |
| 3.3. Počet poprav v jednotlivých státech od roku 1976 .....                 | 110        |
| 3.4. Rozsudky trestu smrti .....  | 111        |
| 3.5. Popravy od roku 1976 podle použité metody .....                        | 112        |
| 3.6. Státy podle počtu vražd na 100.000 obyvatel v letech 2005-2007 .....   | 112        |
| Right to life and the death penalty - Summary .....                         | <u>114</u> |
| Klíčová slova / Key words .....   | <u>115</u> |

# Úvod

Právo na život a trest smrti je kontroverzní a stále aktuální téma, přičemž názory na přípustnost absolutního trestu se liší nejen v jednotlivých státech, ale také v postoji uznávaných filozofů, právních odborníků ale i laické veřejnosti. Stále nové diskuse o přípustnosti trestu smrti v České republice mezi veřejností ožívají zejména s novými případy brutálních a cynických vražd bezbranných lidí, jako v případě tzv. Heparinového vraha Zelenky. V celosvětovém měřítku je tato otázka stále řešena především v souvislosti s procesem a odsouzením bývalého iráckého prezidenta Saddáma Husajna.

V posledních letech je patrný trend k celosvětovému zrušení trestu smrti, což se projevuje jak na půdě Organizace spojených národů schválením rezoluce o celosvětovém memorandu na výkon trestu smrti, tak i v mezinárodních smlouvách univerzálního i regionálního charakteru. Nejen Mezinárodní pakt o občanských a politických právech, ale také Americká úmluva o lidských právech a evropská Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod mají své dodatkové protokoly, které zakotvují omezení a stanoví překážky v souvislosti s trestem smrti. Jednotlivé mezinárodní úmluvy se ovšem liší v úrovni ochrany práva na život. Nejvyšší ochrana právu na život je zajištěna na evropské úrovni, kde byl trest smrti zrušen za všech okolností. Jiné úmluvy umožňují státům formou výhrad při ratifikaci těchto úmluv, ponechat ve svých právních řádech trest smrti za válečné trestné činy spáchané v době války. I přes zmíněný trend k celosvětovému zrušení trestu smrti, ve světě stále existuje celá řada států, které ve svých právních řádech trest smrti zachovávají pro běžné trestné činy. Z velké části je tato skupina tvořena zeměmi rozvojovými nebo státy, které vyznávají islámské náboženství, ovšem patří sem i státy demokratické.

Problematika trestu smrti je celosvětově řešena po mnoho let. Jak zastánci trestu smrti (retencionisté) tak jeho odpůrci (abolicionisté) uvádějí odlišné argumenty na podporu svých tvrzení. Proto bych se chtěl v této práci podrobněji věnovat jednotlivým problematickým otázkám a argumentům souvisejícím s tímto trestem.

V kapitole I. se věnuji historickému vývoji trestu smrti na území našeho státu, z pohledu způsobu výkonu poprav a trestných činů postihovaných smrtí. Současně se věnuji také zakotvení práva na život v dřívějších ústavách našeho státu.



V kapitole II. se zabývám zakotvením práva na život v jednotlivých mezinárodních dokumentech a úmluvách nejen na univerzální, ale také na regionální úrovni.

Kapitola III. pojednává o právu na život v právním řádu ČR. Věnuji se nejen ústavnímu zakotvení tohoto práva, ale také jeho rozvedení v trestním zákoně a v občanském zákoníku.

V kapitole IV. podávám obecný přehled o situaci trestu smrti ve světě.

V. kapitola se zaměřuje na trest smrti v demokratických právních státech, kterými jsou Japonsko a USA. Pozornost je věnována zakotvení práva na život v ústavách těchto států, dále trestným činům, za které je možné uložení absolutního trestu, způsobu výkonu tohoto trestu a jeho vlivu na kriminalitu ve zmíněných státech a dalším souvisejícím otázkám.

V kapitole VI. se pokouším zhodnotit zatčení a pozdější soudní proces a popravu bývalého iráckého prezidenta Saddáma Husajna.

# **I. Historický vývoj trestu smrti na území českých zemí a vývoj práva na život v ústavních předpisech ČR**

## **1.1. Vývoj trestu smrti na našem území**

### **1.1.1. Raně feudální stát a právo (nejprve do 9. století - předstátní společnost, poté od 9. století do poloviny 11. století přemyslovský stát v Čechách)**

Staří Slované, kteří byli národem rolnickým, trest smrti neznali. Každá rodina žila bez ohledu na rozvětvení spolu a tvořila svou vlastní osadu, která byla označována jako „záduhy“. Členové této osady společně pracovali, užívali majetek rodiny a nejstaršího člena osady „starostu“ poslouchali. Těm, kteří nechtěli pracovat nebo odmítli poslouchat pokyny starosty se říkalo „zlosyn“, „zládci“ (zlý syn, zlá dcera), nad kterými mohl starosta vynést tehdy nejpřísnější trest, a to zbavit je „společné ruky“, totiž všeho společenství s ostatním rodem. Tito jedinci „byli vypuzeni ze středu rodiny i kmene veškerého do světa, jako ta zvěč, která není života jista, a kdokoli jinde na takového „zlosyna“ ruku vložil neb jej i života zbavil, nehledáno na něm žádné náhrady.“<sup>1</sup> Tímto nejpřísnějším trestem starých Čechů byli trestáni zejména pachatelé krádeže, která byla považována za zločin nejohavnější.

Do Čech byl trest smrti zaveden z Německa poté, kdy se v souvislosti se zavedením křesťanství začaly množit obchodní a jiné styky Němců s českou zemí. Němečtí kupci kteří přicházeli do Čech a kteří se zde začali usazovat, si vymáhali od českých panovníků výsady, že pokud se nacházeli na českém území neměli podléhat právu a řádům zde obvyklým, ale měli se zde řídit svými obyčejí a právy. První zprávy o trestu smrti v Čechách pocházejí z doby prvních křesťanských knížat. Nejprve je o tomto trestu zmínka v legendě o Utrpení sv. Lidmily, která pochází z doby kolem roku 921 a která dokazuje trest smrti stínáním, s další zmínkou o absolutním trestu se setkáváme v Gumpoldově Životu sv. Václava, který pochází z doby po roce 973 a který dokazuje existenci šibenic a tudíž výkon trestu oběšením.<sup>2</sup>

---

<sup>1</sup> Viz Svátek, J.: Dějiny poprav a katů v Čechách, Havran, Praha 2004, s. 9

<sup>2</sup> Srov. tamtéž, s. 12

### 1.1.2. Období rozvinutého feudalismu od poloviny 11. století do konce 14. století

Toto období se z počátku vyznačovalo soukromým charakterem trestního práva, který se projevoval především v možnosti soukromé msty, která byla omezována placením náhrady způsobené škody nebo výkupem z krevní msty, který byl nazýván příhlavní peníze (peníze za hlavu- vraždu). Delikt zabití nebyl považován za útok proti společnosti či státu, ale za poškození soukromého zájmu. Soukromá msta se projevovala nejen u vraždy, ale např. i u únosu, kdy unesená popřípadě její otec měli právo pachatele vlastnoručně potrestat stětím. Právo zabít provinilou dceru nebo manželku a jejího milence měl otec nebo manžel v případě, že je přistihl při cizoložství.<sup>3</sup> Postupem času byl ale soukromý charakter trestního práva překonáván. V době předhusitské již české trestní právo rozlišovalo mezi delikty namířenými proti životu, zdraví, cti a důstojnosti člověka, a to vraždu (mord), zabití, ublížení na zdraví, únos, svémocné zajetí a znásilnění. Delikty namířenými proti feudálnímu vlastnictví byly krádež, svémocné obsazení majetku protivníka, výboj (násilné poškození a vpád do cizího statku), žhářství, podvod, falšování a poškozování mince (útok na královský mincovní regál). Často byly ukládány a vykonávány tresty smrti prováděné stětím, oběšením, upálením či zahrabáním za živa, ale také tresty mrzačící, které se lišily podle druhu spáchaného deliktu (useknutí ruky, nohy, oslepení, vytržení jazyka). Právo však znalo i trest konfiskace majetku, plen (tj. zpusošení majetku pachatele), pokuty, ale i ztráty cti.<sup>4</sup> Na našem území se od 12. do 14. stol. stínalo spíše sekerou, později však bylo obvyklejší stínání mečem. Zatímco při stínání sekerou měl odsouzenec hlavu položenou na připraveném špalku, při popravě mečem špalek nebyl nutný. Odsouzenec klečel na zemi, někdy dokonce mohl i sedět na nízké stoličce, měl ostříhané nebo svázané vlasy a byl mu ustřížen límec košile nebo kabátu, aby meči nic nestálo v cestě. Měl zavázané oči, aby podle pověry posledním pohledem nikoho neuhranul.<sup>5</sup> Ukládané tresty byly rozdílné podle osoby pachatele. Věšení se v naprosté většině případů týkalo především mužů. Důvodem byla zejména skutečnost, že se podle tehdy běžné praxe těla oběšenců ponechávala viset na šibenici tak dlouho, až shnila, což tehdejší společnost pokládala v případě ženy za neslušné.<sup>6</sup> Také trest zahrabání za živa s případným probodnutím srdce zahroceným kulem byl určen výhradně ženám, které

<sup>3</sup> Srov. Malý, K. a kol.: Dějiny českého a československého práva do roku 1945, 2. upravené vydání, Linde, Praha 1999, s. 120-121.

<sup>4</sup> Srov. tamtéž, s. 121-122

<sup>5</sup> Srov. Šindelář, V.: Časopis 21.století, speciál duben 2007, s. II

<sup>6</sup> Viz tamtéž, s. I-II

usmrtily své vlastní novorozené dítě. Probití srdce kůlem mělo sloužit, kromě fyzického usmrcení oběti, i jako preventivní ochrana před vampyrismem, tedy aby snad mrtvá po své smrti nestrašila živé.<sup>7</sup>

### 1.1.3. Husitské hnutí

Během husitských válek docházelo k celé řadě krutostí, mezi které bezpochyby patřily i veřejné popravy prováděné zejména upálením, protože tento způsob výkonu trestu byl v tehdejší době obvyklý v procesech proti kacířům, za které se obě válčící strany považovaly. Žádnou výjimkou nebyly hromadné popravy válečných zajatců.<sup>8</sup>

### 1.1.4. Stavovský stát a právo 1434-1620

Teprve v období stavovské monarchie došlo k plnému rozvoji trestního práva. Jako reakce na nové sociální, ekonomické a politické poměry došlo k vytvoření celé řady nových trestních norem, ale současně byly do českého stavovského práva přejaty hlavní trestněprávní normy z dob dřívějších. Tyto starší právní normy převažovaly ve sféře ochrany života, zdraví a cti. Život a zdraví člověka byly chráněny před delikty vraždy a zabití (až do roku 1627 však u nás existuje možnost soukromého narovnání mezi vrahem a pozůstalými). Případy ublížení na zdraví, poranění, zbití nebo zmrzačení byly soudy považovány za soukromoprávní spory. Stíhány byly rovněž urážka na cti a zhanění, ale také delikty proti rodině a manželství, zahrnující bigamii, cizoložství, únos, znásilnění, smilstvo (pohlavní styk se ženou neprovdanou), krvesmilstvo (pohlavní styk mezi příbuznými), sodomie (pohlavní styk se zvířetem nebo osobou stejného pohlaví). Zvýšená ochrana byla poskytována zejména feudálnímu vlastnictví a institutu poddanství. Delikty namířeny proti feudálnímu vlastnictví byly násilné zmocnění se celého statku (moc), podvod (faleš) při prodeji nemovitostí, žhářství, narušení výkonu držby (pych, pytláctví) a selské vzpoury. Movitý majetek byl chráněn stíháním deliktů krádeže, loupeže a zpronevěry. Od roku 1484 byla trestem smrti stíhána také lichva (vymáhání nadměrných úroků) a to v případě, že lichvář požadoval vyšší úrok, než jaký byl stanoven zákonem.<sup>9</sup>

V Koldínově zákoníku (Práva městská Království českého) vydaném v roce 1579 se poprvé setkáváme se snahou o zavedení systému trestů, tak jak jej známe v dnešním

---

<sup>7</sup> Viz Šindelář, V.: Časopis 21.století, speciál duben 2007, s. V, srov. dále Barring, L. Trest smrti v dějinách lidstva, NAŠE VOJSKO, s.r.o. 2008, s. 79-80

<sup>8</sup> Srov. Šindelář, V. Cesta na popraviště, BARONET, Praha 1997, s. 99

<sup>9</sup> Srov. Malý, K. a kol.: Dějiny českého a československého práva do roku 1945, Linde, Praha 1999, s. 122-124

slova smyslu. Tresty se dělily na právem stanovené (poenae ordinariae) a na tresty ukládané podle uvážení soudců (poenae extraordinariae). Městský konšelský soud mohl uložit trest ztráty cti, vypovězení z města i země, vězení dočasné nebo i doživotní, peněžité tresty (konfiskace veškerého majetku ve prospěch panovníka, pokuty různé výše), tělesné tresty a konečně trest smrti, který byl vynášen nejvíce. Trest smrti mohl být uložen buď podmíněně nebo nepodmíněně. Při podmíněném odsouzení byl pachatel propouštěn na hrdelní revers, který mu byl ve vězení nebo popřípadě na radnici předložen k vyjádření. S podmíněným odsouzením k trestu smrti souvisely také zahanbující tresty u pranýře, kde odsouzený musel stát po určitou dobu na očích veřejnosti s potupnou maskou, nákrčníkem či obojkem s hruškou v ústech.<sup>10</sup> Nepodmíněný trest smrti byl vykonáván různými způsoby. Oběšením se trestala prokázaná krádež, přičemž takový trest byl určen pro lidi z nižších společenských vrstev, protože oběšení bylo považováno za nejméně čestný způsob poprav. V některých případech mohlo být oběšení zostřeno tím, že místo na provaze byl odsouzenec oběšen na řetězu. Stětí mečem bylo ukládáno za vraždu, za svatokrádež a za cizoložství. Upálení za živa přicházelo v úvahu za čarodějnictví, sodomii (pohlavní styk se zvířetem, v takové případě bylo zvykem že s pachatelem bylo utraceno i dotyčné zvíře) a bez výjimky také za žhářství, protože tehdejší společnost měla z ohně panickou hrůzu, což je pochopitelné neboť jak ve městech, tak hlavně na vesnicích byl velký počet dřevěných staveb. Lámání kolem se ukládalo za loupežnou nebo úkladnou vraždu. Za sebevraždu byl dokonce trest vykonán i na mrtvém.<sup>11</sup> Při popravách byl zachováván zvyk, že v případě že kat sekl špatně a odsouzený žil ještě po třetí ráně, nebo jestliže se oprátka přetrhla, byl omilostněn. I do českých zemí byl zaveden v 16. století trest smrti naražením na kůl, ale tento způsob popravování se u nás příliš neujal. V této době nelze hovořit o výchovném poslání trestu. Hlavním smyslem trestu byla pomsta na pachateli. Popravky byly veřejné a konaly se ve dne tak, aby se jich mohl zúčastnit velký počet obyvatel, z čehož vyplývá jejich zřejmý zstrašovací charakter.<sup>12</sup>

### **1.1.5. Absolutistický stát a právo od roku 1620- 1848**

Toto období počalo porážkou českého stavovského povstání v bitvě na Bílé Hoře a v českých dějinách asi nejznámější popravou sedmadvaceti pánů, rytířů a měšťanů,

---

<sup>10</sup> Srov. Francek, J., *Zločin a sex v českých dějinách*, Rybka Publishers, 2000, s. 86, srov. dále Monestier, M. *Historie trestu smrti*, Rybka Publishers, Praha 1998, s. 353

<sup>11</sup> Srov. Malý, K. a kol.: *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*, Linde, Praha 1999, s. 125, dále srov. Šindelář, V. *Cesta na popraviště*, BARONET, Praha 1997, s. 18-20.

<sup>12</sup> Viz Francek, J., *Dějiny loupežnictva*, Rybka Publishers, 2002, s. 27, srov. dále Malý, K. a kol.: *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*, Linde, Praha 1999, s. 125

předáků českého stavovského povstání, ke které došlo 21. června roku 1621 na Staroměstském náměstí. Původně byla většina českých stavů odsouzena ke čtvrcení těla za živa. Pražský soud považoval vzpouru proti panovníkovi, císaři Ferdinandovi II., za tak závažnou, že původně vynesl právě takové rozsudky. Císař pak téměř všechny tyto rozsudky zmínil a odsouzení byli popraveni buď stětím mečem nebo oběšeni. Přesto ke čtvrcení těla ve dvou případech došlo, ale bylo provedeno již jen na mrtvých tělech.<sup>13</sup> V počátku tohoto období trestní právo spočívalo ještě na právní úpravě stavovské. Proto tu platilo právo městské, obsažené v Koldínově zákoníku z roku 1579 (Práva městská království českého). Trestní právo bylo dále obsaženo v Obnoveném zřízení zemském, českém i moravském z roku 1627, resp. 1628. Jako primární zájem se tu projevuje ochrana krále a jeho práv namísto ochrany celého státu nebo stavovské obce. Trestem smrti bylo stíháno mnoho deliktů politické povahy, především urážka panovníka (*crimen laese majestatis*) zahrnující celou řadu skutkových podstat, např. osobování si panovníkových oprávnění, svolávání sněmů bez jeho souhlasu a vytvoření opozice na sněmu. Smrtí byla dokonce trestána i zákonodárná iniciativa na sněmu bez předchozího souhlasu, vzpoura proti králi, ale i neoznámení přípravy povstání či neposkytnutí pomoci panovníkovi.<sup>14</sup>

16. července 1707 byl vyhlášen hrdelní řád Josefa I.- *Constitutio criminalis Josephina*, zvaný krátce Josefina (česky byl vydán v r. 1708), který přispěl k vývoji trestního řízení u nás. Tento zákoník platil jen pro české země a měl pouze podpůrnou platnost, protože nenahradil starší právní normy. Dne 31. prosince 1768 byl vyhlášen zákoník Marie Terezie (*Constitutio criminalis Theresiana*) zvaný Tereziana, s platností od 1. ledna 1770 pro všechny česko- rakouské země. Tento zákoník byl založen na formální důkazní teorii a na presumpci viny. Hlavním důkazním prostředkem se stala tortura a přiznání obžalovaného dosažené mučením bylo považováno za korunu důkazů. Poprvé byla stanovena přesná pravidla tortury, jako doba, po kterou směl být vyslýchaný trápen, stupně mučení a jeho technické podmínky. Při tortuře bylo respektováno společenské postavení obžalovaných. Tereziana umožňovala mučení jen u těžkých zločinů, které byly trestány smrtí. Podle koncepcí Tereziany mělo potrestání pachatele především pomstít škodu způsobenou jednotlivci či společnosti a tresty měly tedy charakter msty na odsouzeném. Tereziana nerespektovala požadavek úměrnosti mezi mírou provinění, resp. jeho společenskou nebezpečností a uloženým trestem, který měl vesměs symbolický charakter

---

<sup>13</sup> Srov. Šindelář, V.: Časopis 21.století, speciál duben 2007, s. V

<sup>14</sup> Srov. Malý, K. a kol.: Dějiny českého a československého práva do roku 1945, Linde, Praha 1999, s. 161

a svou krutostí měl odstrašovat veřejnost od trestné činnosti.<sup>15</sup> Zvýšenou pozornost Tereziana věnovala zejména deliktům namířeným proti Bohu, svatým a náboženství, dále deliktům proti státu namířeným proti panovnické moci a regálům a teprve potom deliktům namířeným proti soukromým zájmům či osobám, jako např. delikty proti dobrým mravům a počestnosti, uražení bližního na těle nebo na hrdle. Smrtí bylo stíháno čarodějnictví a také některé sexuální delikty, jako např. pohlavní styk se zvířetem. V praxi přetrvávaly kruté tresty, jako stětí, oběšení, ale i čtvrcení a zahrabání za živa.<sup>16</sup> Za obzvlášť těžká provinění (vícenásobnou či loupežnou vraždu) mohly soudy uložit trest lámání kolem. Takové rozhodnutí soudu bylo považováno za tak závažné, že od roku 1723 musel být každý takový rozsudek předložen do Vídně ke konečnému rozhodnutí císaři. Tento trest byl nejspíš určen výhradně pro muže.<sup>17</sup> Dalším těžkým trestem bylo upálení. Tento trest byl někdy odsouzenému zmírněn tím, že mu byl na krk uvázán pytlík se střelným prachem, který po zapálení hranice kat zažehl pomocí rozžhaveného hřebíku na dlouhé dřevěné tyči. Takto probíhala například exekuce dne 18. září 1685, kdy byl ve Velkých Losinách na severní Moravě upálen v průběhu čarodějnických procesů děkan Kryštof Alois Lautner.<sup>18</sup>

Teprve vydání Všeobecného zákoníku o zločinech a trestech na ně císaře Josefa II., v roce 1787, představovalo skutečný pokrok v souladu s myšlenkami osvícenského absolutismu. V tomto zákoníku se plně projeví myšlenky Caesara Beccarii, uvedené v díle „O zločinech a trestech“ (Dei delitti e delle pene), které byly v habsburské monarchii prosazovány především kameralistou Josefem Sonnenfelsem. I když z dřívějších trestů zachoval bití a vypalování cejchů, nově vycházel ze zásady úměrnosti mezi společenskou nebezpečností trestného činu a přísností trestu. Trest již nemá charakter msty, ale jeho účelem je především sloužit k převýchově pachatele. Trest smrti byl zcela zrušen v řízení řádném a ponechán pouze pro případ výjimečného stavu (zločin velezrady v době stanného práva), manželská nevěra se stala soukromožalobním deliktem, zákoník již nezná delikt čarodějnictví. Vůbec poprvé je u nás uplatněna zásada *nullum crimen sine lege, nulla poena sine lege* (žádný trestný čin, žádný trest bez zákona), kterou je vyloučeno trestání podle volné úvahy soudců či analogie a podle které mohlo být napříště za trestné považováno jen takové jednání, které bylo jako trestné výslovně uvedené a nemohl být uložen jiný trest než takový, který byl pro daný trestný čin v zákoně stanoven. Po smrti

---

<sup>15</sup> Viz Malý, K. a kol.: Dějiny českého a československého práva do roku 1945, Linde, Praha 1999, s. 161-162

<sup>16</sup> Srov. tamtéž, s. 162-163

<sup>17</sup> Srov. Šindelář, V.: Časopis 21. století, speciál duben 2007, s. III a V

<sup>18</sup> Srov. tamtéž, s. VII

Josefa II., za panování Františka I., byl znovu zaveden trest smrti dvorským dekretem z 2. ledna 1795 a to pro zločin velezrady a pokus o ni i mimo stanné právo.<sup>19</sup>

V roce 1796 byl nejprve pro Západní Halič a 3. září 1803 pro ostatní části monarchie kromě Uher vydán nový trestní zákoník. Česky byl vydán ve Vídni v roce 1804 pod názvem Kniha práv nad přečiněními hrdelními a těžkými řádu městského (totiž policie) přestupky. Tento velice moderní zákoník, který byl v roce 1852 novelizován a poté ještě doplněn několika dílčími úpravami, platil u nás až do poloviny 20. století. Delikty rozděluje na zločiny a přestupky. Za zločiny byl ukládán buď trest smrti, který se vykonával výhradně oběšením, nebo žalář, který byl buď doživotní nebo dočasný, od šesti měsíců do dvaceti let a který se členil na tři stupně: žalář, těžký žalář a nejtěžší žalář. S trestem smrti byla spojena ztráta občanských práv, resp. šlechtictví, vojenských hodností a právní způsobilosti.<sup>20</sup>

### 1.1.6. Trest smrti v českých zemích 1848-1918

Trestní zákoník z roku 1803 byl novelizován zákonem č. 117 ř.z. ze dne 27.5. 1852 (účinnosti nabyl dne 1.9. 1852 a zrušen byl k 1.8. 1950). Ten, kromě zločinů a přestupků, rozlišuje ještě přečiny. Hlavními druhy trestů za zločiny byly smrt zločince nebo žalář. Ten se na rozdíl od starší právní normy dělí již pouze na dva stupně (žalář a těžký žalář), vykonávaný doživotně nebo dočasně. Trest smrti byl ukládán za zločiny vzbouření při stanném právu (§ 74)<sup>21</sup>, veřejného násilí zlomyslným uškozením na cizím majetku (§ 86), zlomyslného činění nebo opominutí za okolností zvlášť nebezpečných (§ 87 a § 88), za zločin dokonané vraždy (pokus vraždy smrtí trestán nebyl § 136 a 138)<sup>22</sup>, loupežné zabití (§ 141) a žhářství. Tyto delikty byly rozšířeny ustanovením § 4 zákona č. 134/1885 ř.z. proti obecně nebezpečnému užívání třaskavin o úmyslné vydání v nebezpečí majetek, zdraví nebo život jiného užitím třaskavin jako trhacího prostředku tehdy, jestliže následkem činu byla smrt a pachatel mohl takový následek předvídat. Trest smrti byl prováděn oběšením, v době stanného práva přicházelo v úvahu zastřelení. Zákon č.117/1852 ř.z. neumožňoval uložení trestu smrti pachateli, nedokonal-li v době spáchání zločinu dvacátý rok svého věku. Takovému zločinci měl být místo trestu smrti nebo

---

<sup>19</sup> Srov. Malý, K. a kol.: Dějiny českého a československého práva do roku 1945, Linde, Praha 1999, s. 163-164

<sup>20</sup> Srov. tamtéž, s. 164-165

<sup>21</sup> Mimo stanné právo mohlo být uloženo maximálně doživotí, srov. ust. § 75 zák. č. 117/1852 ř.z. (stav k 23.10. 1948)

<sup>22</sup> Vražda je členěna na čtyři druhy a to: vraždu úkladnou, loupežnou, zjednanou a prostou, srov. ust. § 135 zák. č. 117/1852 ř.z.



doživotního žaláře uložen trest těžkého žaláře mezi deseti až dvaceti roky (ust. § 52). Popravy se uskutečňovaly na dvoře vrchního zemského soudu v Praze na Karlově náměstí, ale také v sídlech krajských soudů. Poslední veřejná poprava se konala v Praze roku 1866 a v Čechách pak v Plzni roku 1871.<sup>23</sup>

15. ledna 1855 byl vydán Vojenský trestní zákon o zločinech a přečinech (č. 19 ř.z. s účinností od 1.7. 1855), jehož působnost se vztahovala na: „*osoby, které vykonavše vojenskou služební přísahu slavně tím přislíbily, že budou zachovávat zvláštní povinnosti stavu vojenského.*“ (ust. čl. III). Zákon rozlišoval mezi 1) vojenskými zločiny a vojenskými přečiny, 2) zločiny proti válečné moci státní, 3) jinými (obecnými) zločiny a přečiny (čl. II). Mezi hlavní druhy trestů za zločiny tento zákon řadil trest smrti, žalář, kasaci, propuštění a degradaci (§ 20). Trest smrti byl stanoven např. pro tyto trestné činy: násilné zprotivení se (§ 147), pokus vraždy na představeném (§ 148), odepřené nebo úmyslně opominuté provedení služebního rozkazu za přitěžujících okolností (§ 149), vzpoury (§ 159, 160, 161, 162, 163) zběhnutí (§ 183, 191, 192, 193, 194), atd. Podle Vojenského trestního zákona se trest smrti vykonával provazem nebo zastřelením, přičemž zastřelení se považovalo za mírnější formu poprav ( § 118). S odsouzením k trestu smrti byly spojeny taxativně stanovené účinky, rozlišené podle způsobu výkonu trestu. Rovněž tento zákon neumožňoval uložení nejvyššího trestu pachateli, který v době spáchání zločinu nedosáhl dvaceti let, nebo se dopustil pouze pokusu. V takovém případě se místo trestu smrti provazem nebo doživotního žaláře měl uložit trest těžkého žaláře od deseti do dvaceti let, místo trestu smrti zastřelením měl být uložen trest žaláře od pěti do deseti let (§ 121).

### **1.1.7. Trest smrti v letech 1918-1938**

Dne 28. října 1918 vznikla Československá republika. Národní výbor schválil tzv. recepční normu, tedy zákon č. 11/1918 Sb. z. a n. který stanovil „*Samostatný stát československý vstoupil v život. Aby zachována byla souvislost dosavadního řádu právního se stavem novým, aby nenastaly zmatky a upraven byl nerušený přechod k novému státnímu životu, nařizuje Národní výbor jménem československého národa jako vykonavatel státní svrchovanosti toto:…Čl. 2. veškeré dosavadní zemské a říšské zákony a nařízení zůstávají prozatím v platnosti*“. I nadále tedy zůstal v platnosti zákon č. 117 ř.z. ze dne 27.5.1852 a tím byl zachován i absolutní trest v období první republiky. Národní

---

<sup>23</sup> Viz Francek, J., Zločin a trest v českých dějinách, Rybka publishers, Praha 1999, s. 67

výbor dále schválil dne 13. listopadu 1918 zákon o prozatímní ústavě (zák. č. 37/1918 Sb. z. a n.), jehož ustanovení § 10 písmeno g) dávalo prezidentu republiky pravomoc „*prominouti nebo zmírniti tresty i právní následky trestného činu, odsouzení nebo trestu...*“ Právo prezidenta udílet milost převzala i Ústavní listina (č. 121 Sb.) z roku 1920 a to konkrétně do paragrafů 64 a 103.

Navzdory svému odporu proti kapitálnímu trestu, který se projevil v tom, že prezident Masaryk udělil v letech 1919-1922 milost ve 106 případech<sup>24</sup>, se v roce 1923 rozhodl ve dvou případech milost neudělit, přičemž jedním z důvodů byla brutalita spáchaných činů. V obou těchto případech se jednalo o loupežnou vraždu. Prvním popraveným byl dne 9. ledna 1923 Ludvík Novák. Druhým popraveným byl o dva týdny později Josef Kolínský.<sup>25</sup> Svoje rozhodnutí neudělit milost Josefu Kolínskému mimo jiné Masaryk zdůvodnil : „*Hrozná tato vražda, spáchaná na třech osobách v živém místě součásti hlavního města, byla provedena po důkladné přípravě, v plné rozvaze a s bezpříkladným cynismem a surovostí. Lebky obětí byly několika ranami přímo rozbíjeny...*“<sup>26</sup>

Tyto veřejně vykonané popravy vyvolaly mnoho vášnivých debat. Masaryk byl zvláště odpůrci trestu smrti kritizován, že podlehl politickému tlaku a milost neudělil. V letech 1927- 1930 neudělil prezident Masaryk milost v dalších 6 případech. Když zaměříme pozornost na činy, které prezident Masaryk shledal natolik závažnými, že s trestem smrti souhlasil zjistíme, že se vždy jednalo o případy několikanásobných brutálních vražd. Masaryk v rozhovorech s Karlem Čapkem o trestu smrti uvedl: „*Sledoval jsem pozorně, má-li trest smrti vliv na zločinnost; studoval jsem statistiku zločinů a zejména vražd po celou dobu, ale nevidím, že by trest smrti měl účinek odstrašující na lidi zločinné; zločinec ve chvíli vraždy nemyslí na trest, ale na úspěch svého zlého činu. Jistý účinek je na občany ostatní, zejména o věci myslící. Můj argument pro trest smrti není, že je odstrašující, ale že v něm je mravní expiace; vzít člověku život je bezprávi tak strašlivé, že nemůže být usmířeno jen výkupným stejně těžkým. Dělán ovšem patřičný rozdíl mezi vraždou a zabitím a uznávám polehčující okolnosti při každém zločinu, jak to moderní*

---

<sup>24</sup> Srov. Liška, O. a kolektiv.: Tresty smrti vykonané v Československu v letech 1918- 1989, 2., opr. a rozš. vyd.- Praha Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu SKPV PČR, 2006, s. 17, dále srov. Kuklík, J. ml.: Prezident Masaryk a trest smrti, Dějiny a současnost 5/1998, s. 31

<sup>25</sup> Novák byl odsouzen za dvojnásobnou vraždu, kdy ze zradu zastřelil dva řezníky a oloupil je o 41 090,-Kč, Kolínský byl odsouzen za trojnásobnou vraždu, kdy v Braníku zastřelil hodináře Josefa Ledeckého spolu s jeho manželkou a dcerou a oloupil je o 29 000 korun, zlato a hodinářské zboží. Spolu s ním byl odsouzen jeho mladší bratr, tomu však byl rozsudek zmírněn na doživotní těžký žalář. Srov. Kuklík, J. ml.: Prezident Masaryk a trest smrti, Dějiny a současnost 5/1998, s. 32

<sup>26</sup> Viz Kuklík, J. ml.: Prezident Masaryk a trest smrti, Dějiny a současnost 5/1998, s. 32

*kriminální psychologie vyžaduje; ale ve výjimečných případech nemohu vyvracet, že trest smrti je ve shodě s metafyzickým uznáním hodnoty lidského života“*<sup>27</sup> V květnu 1934 byl vydán zákon č. 91 Sb. o ukládání trestu smrti a o doživotních trestech, který stanovil v ustanovení § 1 „*Namísto trestu smrti uvedeného v zákoně uloží soud trest těžkého žaláře (káznice) doživotního nebo dočasného od patnácti do třiceti let, jsou-li polehčující okolnosti tak závažné, že by trest smrti byl nepřiměřeně přísný.*“ Současně tento zákon zdůraznil, že „*Trest smrti nesmí býti vykonán, dokud president republiky nerozhodl, že odsouzenému milost neudílí.*“ (ust. § 7 odst. 1) První prezident republiky vyhověl v průběhu svého funkčního období více jak 400 žádostem o milost. Udělení absolutního trestu poměřoval prezident Masaryk především hlediskem oběti zločinu, a zastával názor, že trest smrti je ospravedlnitelný jen jako zcela výjimečný trest ukládaný pouze za nejtěžší zločiny, zejména mnohonásobných vražd, při kterých pachatelé neprojevili ani tu nejmenší úctu k hodnotě lidského života. Současně ale vyjadřoval víru, že budoucí generace lidské společnosti tento trest odstraní.<sup>28</sup>

### **1.1.8. Protektorát Čechy a Morava**

V noci ze 14. na 15. března 1939 došlo k obsazení území Čech a Moravy německou armádou. Následující období výrazně kontrastovalo s érou masarykovského humanismu, praktikovaného v době první republiky. Vůdce a říšský kancléř A. Hitler dne 16. března 1939 zřídil na obsazeném území „*Protektorát Čechy a Morava*“ a to výnosem, který byl otištěn ve Sbírce zákonů a nařízení (č. 75/1939 Sb. z.n.). Trest smrti byl v tomto období používán k fyzické likvidaci a zastrasování českého obyvatelstva. Teror na území protektorátu vyvrcholil 28. září 1941 kdy zastupující říšský protektor Reinhard Heydrich vyhlásil výjimečný stav a zřídil tříčlenné stanné soudy (Standgerichte). Proti rozhodnutí těchto soudů nebylo přípustné odvolání a rozsudek smrti byl vykonáván okamžitě. V Praze tento soud zasedal v Petschkově paláci, sídle gestapa, v Brně pak v bývalé právnické fakultě. Stanné soudy působily do 20. ledna 1942 a k trestu smrti odsoudily 489 osob, dalších 1673 lidí poslaly do koncentračních táborů. V Praze se popravy prováděly v Ruzyni a to částečně oběšením a částečně zastřelením, v Brně byly popravy prováděny v areálu Kounicových kolejí, nejprve výhradně zastřelením, později i oběšením. Další výjimečný stav byl vyhlášen po atentátu na R. Heydricha 27.5. 1942 a trval do 3. července

---

<sup>27</sup> Čapek, K. Hovory s T.G. Masarykem, Sebrané spisy Karla Čapka, Praha 1990, s. 199

<sup>28</sup> Srov. Kuklík, J. ml.: Prezident Masaryk a trest smrti, Dějiny a současnost 5/1998, s. 35

1942.<sup>29</sup> Čeští obyvatelé, kteří byli odsouzeni pro politické, hospodářské a kriminální delikty k trestu smrti, byli nejdříve popravováni na popravišti Zemského soudu v Drážďanech, a to zpravidla do tří měsíců. Jelikož počet odsouzených k trestu smrti stoupal a převoz do Drážďan byl problematický a finančně i časově náročný, byla začátkem dubnu 1943 zřízena na Pankráci pověstná „sekyrárna“, která se skládala ze 3 místností. V první byl předčítán rozsudek, ve druhé bylo instalováno popravčí zařízení (gilotina) a třetí sloužila jako sklad rakví pro těla popravených.<sup>30</sup>

### 1.1.9. Trest smrti v letech 1945 - 1990

Po osvobození Československa v květnu 1945 byla jako způsob vypořádání se s válečnými zločinci, zrádci a kolaboranty zvolena tzv. retribuce.<sup>31</sup> Prezident Beneš vydal dne 1.2. 1945 dekret č. 6/1945 Úř. věst. čs. o potrestání nacistických zločinců, zrádců a jejich pomahačů a o mimořádných lidových soudech, který nahradil v osvobozené republice stejně nazvaný dekret č. 16/1945 Sb. ze dne 19.6. 1945 (tzv. velký retribuční dekret). V preambuli dekretu se stanovilo: *„O přísnou spravedlnost volají neslýchané zločiny, kterých se dopustili nacisté a jejich zrádní spoluviníci na Československu. Porobení vlasti, vraždění, zotročování, loupení a ponižování, jehož obětí byl československý lid, a všechna tato stupňovaná německá zvěrstva, kterým bohužel pomáhali anebo asistovali i zpronevěřivší se občané českoslovenští, z nichž někteří zneužili při tom i vysokých úřadů, mandátů nebo hodností, musí dojíti zaslouženého trestu bez průtahů, aby nacistické a fašistické zlo bylo vyvráceno z kořene.“* Velký retribuční dekret ovšem platil pouze v Čechách, neboť na Slovensku se uplatnilo nařízení Slovenské národní rady č. 33/1945 Sb.n. SNR ze dne 15.5. 1945 o potrestání fašistických zločinců, okupantů, zločinců a kolaborantů a o zřízení lidového soudnictví. Rozdílnost slovenského nařízení oproti velkému retribučnímu dekretu spočívala mimo jiné v tom, že tresty tam obsažené byly přísnější. Podle slovenské úpravy byl u některých trestných činů trest smrti obligatorní, zatímco velký retribuční dekret umožňoval trest smrti jako alternativní trest, jestliže byly shledány přitěžující okolnosti. Trest smrti mohl být nahrazen těžkým žalářem

---

<sup>29</sup> Srov. Francek, J., Zločin a trest v českých dějinách, Rybka Publishers, Praha 1999, s. 365-367

<sup>30</sup> Od 5. dubna 1943 do 26. dubna 1945 zde bylo popraveno 1079 osob, Srov. Francek, J., Zločin a trest v českých dějinách, Rybka Publishers, Praha 1999, s. 370-372, dále srov. Liška, O. a kolektiv.: Tresty smrti vykonané v Československu v letech 1918- 1989, 2., opr. a rozš. vyd.- Praha Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu SKPV PČR, 2006, s. 17

<sup>31</sup> Název odvozujeme od latinského slova retributio, které je překládáno jako náprava, odčinění, náhrada či odměna.

od dvaceti let až na doživotí.<sup>32</sup> Velký retribuční dekret trestal smrtí zločiny proti státu (např. úklady o republiku), zločiny proti osobám (např. vražda, zabití), zločiny proti majetku (např. zhářství, loupež) a zločin udavačství (§ 11) spáchané v době zvýšeného ohrožení státu.<sup>33</sup> S odsouzením za některý zločin uvedený v dekretu, byly spojeny nepříznivé následky, spočívající v pozbytí občanské cti (což znamenalo např. ztrátu vyznamenání, řádů, akademických hodností, ztrátu pasivního i aktivního volebního práva) nebo propadnutí jmění ve prospěch státu. Velký retribuční dekret rovněž obsahoval úpravu Mimořádných lidových soudů (dále jen MLS), kterým příslušelo soudit všechny zločiny, které byly trestné podle tohoto dekretu. Tyto soudy byly svou povahou v podstatě „stanné soudy“. Byly zřizovány v sídlech krajských soudů, vyžadovala-li to však potřeba, mohl senát mimořádného soudu zasedat v kterémkoli místě soudního obvodu. MLS se skládal z pěti členných senátů, složených z předsedy, kterým musel být soudce z povolání a ze čtyř soudců z lidu. Řízení před MLS se zahajovalo na návrh veřejného žalobce, bylo ústní a veřejné. Výslovně bylo stanoveno, že se řízení před MLS nemělo týkat těhotných žen po dobu těhotenství. Řízení se mělo konat pokud možno bez přerušení a nemělo trvat déle než tři dny. Pokud MLS nedospěl po 3 dnech k rozsudku, měla být věc postoupena řádnému soudu. Hlavní líčení se mohlo konat i v nepřítomnosti obžalovaného v případě, že se nedostavil nebo se nemohl dostavit a navrhnul-li to veřejný žalobce. Pro tento případ byla stanovena povinná obhajoba. Proti rozsudku MLS nebyly přípustné žádné opravné prostředky a žádost o milost neměla odkladný účinek. V ustanovení § 31 odst.2 velký retribuční dekret uváděl: *„Trest smrti se vykoná zpravidla do dvou hodin po vyhlášení rozsudku. Na výslovnou prosbu odsouzeného může býti lhůta prodloužena o další hodinu. Konalo-li se řízení v nepřítomnosti obžalovaného, provede se rozsudek smrti do 24 hodin po dopadení odsouzeného.“*<sup>34</sup> MLS mohl rozhodnout o tom, že trest smrti byl vykonán veřejně a to zejména tehdy: *„když surový způsob, jímž byl zločin spáchán, nebo zvrhlá povaha pachatele, počet jeho zločinů nebo jeho postavení mluví pro veřejný výkon rozsudku. V tomto případě může soud, aby se zajistila veřejnost výkonu trestu, lhůtu dvou*

---

<sup>32</sup> Srov. Gronský, J. Komentované dokumenty k ústavním dějinám Československa II. 1945-1960, nakladatelství Karolinum, Praha 2006, s. 54

<sup>33</sup> Podle ust. § 18 velkého retribučního dekretu tato doba začínala ode dne 21. května 1938 a trvala do dne, který měl být určen vládním nařízením. Vládní nařízení č. 217 ze dne 22.11. 1946 stanovilo konec tohoto období na den 31.12. 1946

<sup>34</sup> Zákonem č. 22/1946 Sb., bylo znění § 31 doplněno a změněno tak, že výkon trestu smrti mohl být na přiměřenou dobu odložen, požádal-li to veřejný žalobce v důležitém veřejném zájmu, byl-li vysloven trest smrti proti několika osobám, určil soud zároveň v rozsudku, v jakém pořadí mají být odsouzení popraveni. Gronský, J. Komentované dokumenty k ústavním dějinám Československa II. 1945-1960, nakladatelství Karolinum, Praha 2006, s. 64

*hodin prodloužiti, ne však nad 24 hodin.*“ Velký retribuční dekret vyloučil použití zákona č. 91/1934 Sb., o ukládání trestu smrti a o doživotních trestech na zločiny podle něho trestné. Osoby, které se dopustily činů trestných podle dekretu č. 16/1945 Sb., a které byly v určitém veřejném postavení, pro které měly být svým spoluobčanům vlasteneckým vzorem, byly souzeny Národním soudem, zřízeným Dekretem prezidenta republiky č. 17/1945 Sb., o Národním soudu. Do okruhu těchto osob patřili např. státní prezident tzv. protektorátu a členové tzv. protektorátních vlád. Před Národním soudem jako soudem trestním stálo celkem 80 osob, přičemž odsouzeno jich bylo jen 65, z toho 18 k trestu smrti (3 osoby byly omilostněny), 8 k doživotnímu a 35 k dočasnému žaláři. V souvislosti s dekrety prezidenta republiky je třeba poznamenat, že dne 28. března 1946 byly všechny dekrety, včetně dekretů ústavních ratihabovány (tj. dodatečně schváleny) a to ústavním zákonem č. 57 Sb., a byly prohlášeny za zákony. Retribuční soudnictví bylo v celé řadě případů zneužito k odstranění nepohodlných osob a k vyřizování osobních účtů a také negativně ovlivnilo politickou scénu u nás, kdy usnadnilo komunistické straně cestu k moci vítězstvím v parlamentních volbách v květnu 1946.<sup>35</sup> Za dobu působnosti retribuční trestní justice bylo v českých zemích odsouzeno 21 342 osob, z toho 713 k trestu smrti (z toho 475 Němců a 234 Čechů). K doživotnímu žaláři bylo odsouzeno 741 osob, 19 888 k dočasnému žaláři, v 745 případech bylo od potrestání upuštěno.<sup>36</sup>

Trest smrti obsahovaly také zákon č. 165/1946 Sb. z. a n., o trestní ochraně národních podniků, znárodněných podniků a podniků pod národní správou, a to za sabotáž (ust. § 1 odst. 1,2), zákon č. 15/1947 Sb. o stíhání černého obchodu a podobných pletich (ust. § 1 odst. 1 písm. a) až f), ust. § 4 odst. 1,4), a zákon č. 40/1948 Sb. z. a n., o trestní ochraně proti požárům (za trestný čin žhářství, pokud byl spáchán v době branné pohotovosti státu, ust. § 3 odst. 2).

Dne 6. října 1948 byl přijat zákon č. 231/1948 Sb. na ochranu lidově demokratické republiky, který nahrazoval zákon na ochranu republiky č. 50/1923 Sb. Tento zákon zakotvil trest smrti např. za trestné činy velezrady (§ 1), vyzvědačství (§ 5), vyzvědačství proti spojenci (§ 6), válečné škůdnictví (§ 10 odst. 1,2), válečná zrada (§ 11), útok na život ústavních činitelů (§ 14 odst. 1,2), tělesné poškození ústavních činitelů (§ 15 odst. 1,2). Ustanovení tohoto zákona se vztahovala i na osoby, které podléhaly vojenské soudní

---

<sup>35</sup> Osoby obviněné podle retribučních dekretů (i ty, které dostaly zatím pouze obsílku k soudu) pozbyly volebního práva. V celorepublikovém měřítku bylo takto zbaveno volebního práva asi 250 až 300 tisíc voličů. Viz Liška, O. a kol.: Tresty smrti vykonané v Československu v letech 1918- 1989, 2., opr. a rozš. vyd.- Praha Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu SKPV PČR, 2006, s. 21-22

<sup>36</sup> Viz Pavlíček, V. in: Dekrety prezidenta republiky 1940-1945, Doplněk, 1995, s. 27, Francek, J.: Zločin a trest v českých dějinách, Rybka Publishers, Praha 1999, s. 85

pravomoci, kdy: „*Trestem smrti u osob podléhajících vojenské soudní pravomoci se rozumí trest smrti provazem.*“ Jestliže byl pachatel odsouzen k trestu smrti, soud současně vyslovil pozbytí čestných práv občanských, což znamenalo např. ztrátu vyznamenání, řádů, veřejných úřadů, veřejných hodností a akademických hodností.

Téhož dne byl přijat i zákon č. 232/1948 o státním soudu. Ten byl zřízen s působností pro celé území Československé republiky v Praze a byl příslušný k projednávání a rozhodování o těch činech trestných podle zák. č. 231/1948 Sb., za které bylo možné uložit trest smrti, nebo trest odnětí svobody delší než deset let a v dalších stanovených případech. Tyto předpisy se staly spolu s trestním zákonem č. 86/1950 Sb. (blíže dále) základem pro politické procesy a justiční vraždy, prostřednictvím kterých se komunistický režim po puči v únoru 1948 vypořádal s politickými protivníky a pro zastrašení společnosti. V letech 1948- 1950 byl trest smrti uložen v 99 případech za politické delikty, a pouze v 16 případech za trestný čin vraždy.<sup>37</sup>

Dne 12.7. 1950 byly přijaty zák. č. 86/1950 Sb. (trestní zákon) a zák.č. 87/1950 Sb. (trestní řád). V novém trestním zákoně se výrazně projevoval třídní charakter, což ostatně dokazuje ustanovení § 1 trestního zákona, podle kterého tento zákon: „*chrání lidově demokratickou republiku, její socialistickou výstavbu, zájmy pracujícího lidu a jednotlivce a vychovává k dodržování pravidel socialistického soužití. Prostředky k dosažení tohoto účelu jsou pohrůžka tresty, ukládání a výkon trestů a ochranná opatření*“. Primárním účelem trestu podle tohoto zákona bylo zneškodnění nepřátel pracujícího lidu.<sup>38</sup> Zákon rozlišoval mezi hlavními a vedlejšími tresty, kdy mezi hlavní tresty patřily trest smrti, odnětí svobody a nápravná opatření, mezi vedlejší tresty, které mohly být uloženy pouze s hlavními tresty, náležely ztráta státního občanství, ztráta čestných práv občanských, ztráta vojenské hodnosti, vyloučení z vojska, peněžitý trest, zákaz činnosti, vyhoštění, zákaz pobytu, uveřejnění rozsudku, propadnutí věci. Ve zvláštní části trestního zákona byly upraveny trestné činy podle společenské nebezpečnosti. Na prvním místě zákon uváděl delikty proti republice, dále delikty hospodářské, proti pořádku ve věcech veřejných, obecně nebezpečné, proti rodině a mládeži, životu a zdraví, svobodě a důstojnosti člověka, majetkové, proti brannosti a vojenské. Tento kodex zakotvil možnost uložení trestu smrti celkem u dvaceti pěti trestných činů, přičemž v mnoha případech byl

---

<sup>37</sup> Srov. Fico, R.: Trest smrti v československom trestnom práve (a súvisiace medzinárodné aspekty). Juris index, Bratislava 1992, s. 22

<sup>38</sup> Srov. zák. č. 86/1950 sb., ust. § 17 odst. 1 písm. a)

absolutní trest trestem jediným.<sup>39</sup> Trest smrti byl vykonáván oběšením, v době zvýšeného ohrožení vlasti mohl být vykonán zastřelením (ust. § 29 odst. 1).<sup>40</sup> V padesátých letech se ale praxe výkonu trestu smrti v některých případech lišila od zákonné úpravy. Ve sklepení pankrácké vězeňské nemocnice existovala cela, označená jako „sklad léků“. V této cele se popravovalo na zvláštním způsobem upraveném stole, na němž byl připoutané oběti zlámán vaz.<sup>41</sup> Trestní zákon umožňoval v ustanovení § 29 odst. 2 nahradit trest smrti odnětím svobody na doživotí nebo na patnáct až pětadvacet let v případě, že trest smrti by byl „...vzhledem k osobě pachatele nebo k závažnosti polehčujících okolností nepřiměřeně přísný“. Zakázáno bylo uložení absolutního trestu těhotné ženě (ust. § 29 odst. 3). V takovém případě měl být absolutní trest nahrazen trestem odnětí svobody na doživotí. Zákon č. 86/1950 Sb. byl ve druhé polovině padesátých let novelizován a to zákonem č. 63/1956 Sb. Touto novelou byly zrušeny některé skutkové podstaty trestných činů, které zák. č. 86/1950 Sb. postihoval smrtí (např. trestný čin vraždy na ústavním činiteli a ublížení ústavnímu činiteli na zdraví). Významnou změnou bylo to, že došlo ke zrušení trestu odnětí svobody na doživotí a v případech, kde byl trest smrti dosud stanoven jako trest jediný, mohl být alternativně uložen trest odnětí svobody na pětadvacet let.<sup>42</sup>

Novelizován byl rovněž trestní řád (zákon č. 87/1950 Sb.) a to zákonem č. 64/1956 Sb., který obsahoval procedurální podmínky výkonu trestu smrti. Tato novela zavedla povinný přezkum každého rozsudku ukládajícího trest smrti Nejvyšším soudem ČSSR, který zkoumal, zda během předchozího řízení nedošlo k porušení zákona, které mohlo mít vliv na uložení nejvyššího trestu. V letech 1962 až 1988 byl absolutní trest v Československu uložen celkem 131 osobám. Pochybení mající vliv na uložení trestu smrti bylo shledáno celkem u 42 osob, což znamená, že téměř každý třetí případ uložení absolutního trestu v této době byl v rozporu se zákonem.<sup>43</sup> Při výkonu absolutního trestu se projevoval jistý prvek veřejnosti, neboť se nejvyšší trest vykonával za přítomnosti předsedy senátu, prokurátora, zapisovatele, velitele vězeňského ústavu, lékaře, který

---

<sup>39</sup> Srov. Fico, R.: Trest smrti v československom trestnom práve (a súvisiace medzinárodné aspekty). Juris index, Bratislava 1992, s. 23

<sup>40</sup> V první polovině padesátých let se poprava vykonávala oběšením na oprátce zavěšené na kladce na vztyčeném prkně. Odsouzený si při pověšení nestrhl vaz, ale zemřel udušením. Takový způsob popravy byl krutý a nelidský, protože předsmrtná agonie trvala osm až čtrnáct minut. Viz Liška, O. a kolektiv: cit. dílo, str. 23

<sup>41</sup> Viz Francek, J., Zločin a trest v českých dějinách, Rybka Publishers, Praha 1999, s. 99

<sup>42</sup> Srov. Fico, R. Trest smrti v československom trestnom práve (a súvisiace medzinárodné aspekty). Juris index, Bratislava 1992, s. 25-26

<sup>43</sup> Srov. tamtéž, s. 26



zjišťoval smrt a dalších osob stanovených zvláštním zákonem. Odsouzený mohl požádat, aby byl přítomen duchovní.<sup>44</sup>

K výrazným změnám v trestním soudnictví došlo na počátku šedesátých let. Dne 29. listopadu 1961 byl schválen nový trestní zákon č. 140 Sb. (trestní zákon platí dosud a byl mnohokrát novelizován) a zákon č. 141/1961 Sb. (trestní řád). Trestní zákon znal kromě trestu odnětí svobody, nápravného opatření, ztráty čestných titulů a vyznamenání, vojenské hodnosti, zákazu činnosti, propadnutí majetku, peněžitého trestu, propadnutí věci a vyhoštění (ust. § 27) i trest smrti (označený jako výjimečný trest) a to jen za čin, u něhož trestní zákon tento trest ve zvláštní části dovoloval, ale pouze v případě, že „... *stupeň nebezpečnosti takového trestného činu je vzhledem k zvlášť zavrženíhodnému způsobu provedení činu nebo k zvlášť zavrženíhodné pohnutce nebo k zvlášť těžkému a těžko napravitelnému následku mimořádně vysoký a a) uložení trestu vyžaduje účinná ochrana společnosti, nebo b) není naděje, že by na pachatele bylo možno trestem výchovně působit.*“ (ust. § 29, odst. 1) Negativem tehdejší právní úpravy byl velice široký okruh trestných činů, za které bylo možné tento trest uložit. Celkem nejvyšší trest připadal v úvahu u 33 trestných činů, a to zejména u trestných činů vojenských (např. zbabělost před nepřítelem § 289, nesplnění bojového úkolu § 290, opuštění bojových prostředků § 291, vydání bojových prostředků nepříteli § 292), proti lidskosti, proti republice (např. vlastizrada § 91, rozvracení republiky § 92, sabotáž § 97) a u trestných činů obecného ohrožení (§ 179) a vraždy (§ 219). Trest smrti se nevztahoval na těhotné ženy a osoby, které v době spáchání činu byly mladší 18 let (§ 29 odst. 3) a byl prováděn zásadně oběšením, za branné pohotovosti mohl být vykonán i zastřelením (§ 30 odst. 3). Odsouzení k trestu smrti v sobě zahrnovalo ztrátu čestných titulů a vyznamenání a ztrátu vojenské hodnosti (§ 30, odst. 1). Společně s trestem smrti mohl být uložen pouze trest propadnutí majetku (§ 30 odst. 2).

Novela trestního zákona č. 45/1973 Sb., stanovila absolutní trest u nových skutkových podstat trestných činů (např. zavlčení vzdušného dopravního prostředku do ciziny § 180c odst. 2, ohrožení bezpečnosti vzdušného dopravního prostředku § 180a odst. 2). Zmíněná novela upravila trest smrti tak, že byl ukládán v případě, že za a) uložení trestu vyžadovala účinná ochrana společnosti, nebo za b) nebyla naděje, že by bylo možné pachatele napravit trestem odnětí svobody do patnácti let. Tato novela připustila, aby soud místo trestu smrti uložil trest odnětí svobody nad patnáct až do dvaceti pěti let v případě,

---

<sup>44</sup> Srov. zákon č. 87/1950 Sb. ve znění novely č. 64/1956 Sb., ust. § 269 odst. 1

že tento trest považoval za dostatečný ke splnění účelu trestu. Zák. č. 141/1961 Sb. (trestní řád) stejně jako trestní řád starší (zák. č. 87/1950 Sb.) zakotvil přezkum rozsudku ukládajícího trest smrti Nejvyšším soudem. Absolutní trest mohl být podle ustanovení § 317 vykonán teprve tehdy, „zůstal-li rozsudek po přezkoumání Nejvyšším soudem nedotčen a soudu bylo sděleno, že nebyla podána žádost o milost, popřípadě že žádost o milost byla zamítnuta.“ Vyloučen byl výkon nejvyššího trestu na těhotné ženě (§ 318 odst. 2). Trestní řád obsahoval taxativní výčet osob, které musely být popraveny přítomny a ukládal přítomnému soudci povinnost o výkonu trestu smrti sepsat protokol, který musel obsahovat též údaj o tom, kdy podle zjištění lékaře nastala smrt (§ 319 odst. 1,2). Od roku 1961 došlo k rapidnímu poklesu uložených a vykonaných trestů smrti, kdy absolutní trest byl považován za výjimečné, dočasné a vynucené opatření. Vykonáván byl téměř výlučně za vícenásobné nebo obzvláště surové a zvrhlé vraždy (s výjimkou roku 1979 kdy v jednom případě byl absolutní trest uložen za trestný čin obecného ohrožení).<sup>45</sup> Česká a slovenská federativní republika zrušila trest smrti zákonem z 2. května 1990 (zákon č. 175/1990 Sb.), který nabyl účinnosti dne 1.7. 1990 a nahradila ho trestem odnětí svobody na doživotí, čímž byla do našeho právního řádu promítnuta zásada humanismu, plně odpovídající požadavkům a hodnotám demokratického právního řádu. Posledním popraveným na území ČSR byl čtyřikrát soudně trestaný recidivista Vladimír Lulek, který byl popraven oběšením 2.2. 1989 v pankrácké věznici v Praze.<sup>46</sup> Na území SSR byl posledním popraveným dne 8.6. 1989 v Bratislavě Štefan Svitek, odsouzený Krajským soudem v Bánské Bystrici.<sup>47</sup>

## 1.2. Právo na život v předchozích ústavních předpisech

Již dřívější československé ústavy právo na život sice upravovaly, ovšem formulace tohoto práva se značně lišila od současné právní úpravy.

K první ústavněprávní formulaci práva na život na našem území došlo Ústavní listinou Československé republiky ze dne 29.2.1920, která byla uvozena zákonem Národního shromáždění č. 121/1920 Sb. z. a n., kterým se uvozuje ústavní listina

---

<sup>45</sup> Srov. Novotný, O., Vanduchová, M. a kol. Trestní právo hmotné-I. Obecná část. Praha: ASPI, a.s., 2007 s. 429, dále srov. Novotný, O.: Trest smrti a platné trestní právo, Právník č. 6, 1967, s. 521

<sup>46</sup> Lulek byl odsouzen za pětinasobnou vraždu, kdy nejprve šestatřiceti bodnými ranami zavraždil svou manželku, poté zavraždil i své čtyři dcery, přičemž nejmladší bylo pouze jeden a půl roku, a jeden pokus vraždy.

<sup>47</sup> Svitek byl odsouzen za trojnásobnou vraždu, kdy sekerou zavraždil svou těhotnou manželku a své spící dcery ve věku 4 a 6 let. Mrtvá těla svých dcer navíc ještě pohlavně zneužil. Znalci dospěli k názoru, že jej nelze žádnými prostředky převychovat.

Československé republiky. V páté hlavě, nazvané Práva a svobody jakož i povinnosti občanské, se v ustanovení § 106 odst. 2 uvádí : *“Všichni obyvatelé republiky Československé požívají v stejných mezích jako státní občané této republiky na jejím území plně a naprosté ochrany svého života i své svobody, nehledíc k tomu, jakého jsou původu, státní příslušnosti, jazyka, rasy nebo náboženství. Úchytky od této zásady jsou přípustny jen, pokud právo mezinárodní dovoluje.“*

Ústava Československé republiky ze dne 9. května 1948 (ústavní zákon Ústavodárného národního shromáždění č.150/1948 Sb., ústava Československé republiky) právo na život konkrétně neupravovala. Toto právo však vyplývalo z ustanovení § 2 zaručujícího osobní svobodu a dále také z ustanovení § 29 odst. 1, který zakotvil právo každého na ochranu zdraví. Ochrana života a zdraví při práci byla zajištěna prostřednictvím státního dozoru a dále také předpisy o bezpečnostních opatřeních na pracovištích (ust. § 29 odst. 4 ústavy Československé republiky).

V Ústavě Československé socialistické republiky ze dne 11. července 1960 (ústavní zákon Národního shromáždění č. 100/1960 Sb., ústava Československé socialistické republiky) nebylo právo na život rovněž zakotveno přímo, ale bylo skryto v ustanoveních o ochraně zdraví a nedotknutelnosti osoby. Hlava II. nazvaná Práva a povinnosti občanů v ustanovení čl. 23 odst. 1 a 2 výslovně uváděla, že: *„Všichni pracující mají právo na ochranu zdraví a na léčebnou péči“*. *„Tato práva jsou zajištěna péčí státu a společenských organizací o předcházení vzniku nemocí, celou organizací zdravotnictví, sítí léčebných a sociálních zařízení, stále se rozšiřující bezplatnou léčebnou péčí, jakož i organizovanou péčí o bezpečnost při práci, nemocenským pojištěním a důchodovým zabezpečením“*. V ustanovení čl. 30 odst. 1 pak byla zaručena nedotknutelnost osoby.<sup>48</sup>

### **1.3. Shrnutí**

Trest smrti se na naše území dostal z Německa a s prvními zmínkami o něm se setkáváme v 10 stol. Od té doby však byl absolutní trest na území našeho státu pravidelně vynášen a vykonáván. Jelikož původně nebyly s trestem spojeny žádné výchovné funkce a hlavním účelem trestu byla odplata a zastrašení, byly popravy ve středověku vykonávány veřejně, obzvláště krutým způsobem tak, aby odsouzenému způsobily co největší utrpení. Proto se u nás rozvinuly tresty jako upalování za živa, stětí, lámání kolem, čtvrcení atd. Některé tresty se ovšem na našem území na rozdíl od jiných států příliš neujaly. Jednotlivé

---

<sup>48</sup> Srov. Zimek, J. Právo na život. MU Brno 1995, s. 7

způsoby popravky se lišily nejen podle spáchaného deliktu, ale také podle společenského postavení pachatele a jeho pohlaví. Již v dřívějších dobách byl trest smrti ukládán za vraždu, ale také za trestné činy majetkové povahy (krádež a loupež), delikty namířené proti panovníkovi nebo sexuální delikty (znásilnění). Absolutní trest ovšem byl ukládán také za jednání, která v dnešní době nejsou vůbec trestná, např. čarodějnictví nebo cizoložství a homosexualita. Teprve na konci 18. stol., se u nás začaly projevovat myšlenky humanismu, spočívající v uplatňování zásady úměrnosti mezi společenskou nebezpečností trestného činu a přísností trestu. Trest přestává mít charakter msty, ale jeho účelem je především sloužit k převýchově pachatele. Mezi negativní jevy naší historie je třeba řadit nejen to, že trest smrti byl během druhé světové války nástrojem fašistů k likvidaci a zavražďování našich občanů, ale také skutečnost, že byl tento trest zneužit nejen k získání majetkového prospěchu (čarodějnické procesy na šumpersku v 17. stol.), ale též k získání politické moci (retribuční soudnictví) a k potlačení politické opozice (politické procesy v padesátých letech 20. stol.) Od přijetí trestního zákona č. 140/1961 Sb., rapidně poklesl počet uložených a vykonaných trestů smrti, kdy byl trest smrti považován za zcela mimořádné opatření, ukládané téměř výlučně za vícenásobné nebo obzvláště zvrhlé vraždy. Zákonem z 2. května 1990 (zákon č. 175/1990 Sb.), který nabyl účinnosti dne 1.7. 1990, zrušila Česká a slovenská federativní republika trest smrti a nahradila ho trestem odnětí svobody na doživotí.

V dřívějších ústavních předpisech dnešní ČR, nebylo právo na život zakotveno tak jednoznačně a jasně jako je tomu nyní. Právo na život bylo skryto v ustanoveních o ochraně života a zdraví nebo vyplývalo z ustanovení o nedotknutelnosti osobnosti.

## **II. Právo na život a trest smrti v mezinárodních dokumentech**

Právo na život je zaručeno nejenom v ústavách mnoha států, ale také v celé řadě mezinárodních smluv a jiných dokumentech. Největší rozvoj mezinárodněprávní ochrany lidských práv nastal až po druhé světové válce, kdy se naplno projevila potřeba reagovat na hrůzy a porušování základních lidských práv, které tento konflikt přinesl.

### **2.1. Právní úprava na úrovni OSN**

#### **2.1.1. Všeobecná deklarace lidských práv**

Základním mezinárodním dokumentem obecné povahy, v němž je obsažen katalog lidských práv, která jsou přiznána každému jednotlivci bez rozdílu, je Všeobecná deklarace lidských práv, přijatá 10.12. 1948 Valným shromážděním OSN (dále jen Deklarace). I přesto, že se nejedná o mezinárodní smlouvu, ale o rezoluci, která není právně závazná a má pouze charakter doporučení, je pro svou autoritu uznávána po celém světě. Její význam je nesporný a spočívá ve formulaci univerzálních standardů lidských práv. Deklarace se později stala inspirací pro nové mezinárodní smlouvy jak na univerzální, tak i regionální úrovni, které se na ni ve svých preambulích odvolávají. Deklarace ve své preambuli vyjadřuje závazek členských států k všeobecnému uznání a zachování lidských práv a základních svobod a k respektování nezcizitelných práv člověka, což představuje základ míru, svobody a spravedlnosti ve světě. Mezi tato nezcizitelná a přirozená práva náleží právo na život, kdy Deklarace v ustanovení čl. 3 uvádí: „*Každý má právo na život, svobodu, a osobní bezpečnost.*“. Tento článek je dále rozveden v ustanovení čl. 5, který zakazuje mučení a kruté, nelidské a ponižující zacházení nebo trestání.

## 2.1.2. Mezinárodní pakt o občanských a politických právech

O právu na život a trestu smrti pojednává také Mezinárodní pakt o občanských a politických právech (dále jen Pakt), přijatý v roce 1966 Valným shromážděním OSN. Pro Československou socialistickou republiku vstoupil v platnost dne 23. března 1976 (vyhláška ministra zahraničních věcí č. 120/1976 Sb., o Mezinárodním paktu o občanských a politických právech a Mezinárodním paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech). Ve III. části Paktu, která obsahuje katalog občanských a politických práv se v ustanovení čl. 6 odst. 1 uvádí: „*Každá lidská bytost má právo na život. Toto právo je chráněno zákonem. Nikdo nebude svévolně zbaven života.*“ Podle ustanovení čl. 6 odst. 2 Paktu je umožněno v zemích, kde nebyl zrušen trest smrti (z čehož lze dovodit zákaz jeho opětovného zavedení), vyhlásit rozsudek trestu smrti pouze za „*...nejtěžší trestné činy v souladu s právem platným v době, kdy byl trestný čin spáchán, a nikoli v rozporu s ustanoveními tohoto Paktu a Úmluvy o zabránění a trestání zločinu genocidia. Tento trest může být vykonán pouze na základě konečného rozsudku vyneseného příslušným soudem.*“ Pakt rovněž zaručuje každému, kdo byl odsouzen k trestu smrti, právo žádat o milost nebo zmírnění trestu, k němuž může dojít ve všech případech (ust. čl. 6 odst. 4). V Paktu je dále výslovně zakázáno ukládání trestu smrti osobám mladším osmnácti let a současně je zakázán výkon tohoto trestu na těhotných ženách (ust. čl. 6 odst. 5). Zakázáno je také dovolávání se ustanovení článku 6 proto, aby se zabránilo zrušení trestu smrti nebo aby zrušení trestu smrti bylo zdrženo kterýmkoli státem, účastníkem Paktu (ust. čl. 6 odst. 6), z čehož lze usuzovat na snahu o obecné zrušení trestu smrti. Pakt, stejně jako Deklarace zakotvuje zákaz mučení a krutého, ponižujícího zacházení nebo trestu (ust. čl. 7 věta první), a navíc zákaz, aby kdokoli byl podroben bez svého souhlasu lékařským nebo vědeckým pokusům (ust. čl. 7 věta druhá). Pro posílení ochrany těchto práv Pakt vyjadřuje (ust. čl. 4 odst. 2) nemožnost se odchýlit od taxativně uvedených ustanovení, mezi která jsou zařazeny i čl. 6 a 7, a to ani v době „*mimořádné situace, která je úředně vyhlášena.*“ Kontrolní mechanismus založený Paktem, představuje Výbor pro lidská práva (ust. čl. 28 a n.) a také závazek států podávat hlášení o uskutečňování práv, jakož i o pokroku kterého bylo dosaženo při užívání práv podle Paktu (ust. čl. 40).

Dne 15. prosince 1989 byl v New Yorku přijat Druhý opční protokol k Mezinárodnímu paktu o občanských a politických právech (rezoluce Valného shromáždění OSN č. 44/128, dále jen Druhý opční protokol), jehož cílem bylo zrušení trestu smrti. Pro Českou republiku vstoupil Druhý opční protokol v platnost dne 15. září

2004 (sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 100/2004 Sb. m.s., o Druhém opčním protokolu k Mezinárodnímu paktu o občanských a politických právech týkajícím se zrušení trestu smrti). Druhý opční protokol ve své preambuli vyjadřuje víru členských států v to, že: „*odstranění trestu smrti přispěje k posílení lidské důstojnosti a k pokrokovému rozvoji lidských práv...*“ a dále jejich přesvědčení, že: „*...všechna opatření k odstranění trestu smrti představují pokrok pro zachování práva na život.*“ Druhý opční protokol výslovně zakazuje, aby byla popravena jakákoliv osoba, která podléhá jurisdikci státu, jenž je smluvní stranou tohoto protokolu (ust. čl. 1 odst. 1). Zároveň se členské státy Druhého opčního protokolu zavazují přijmout nezbytná opatření ke zrušení trestu smrti v rámci své jurisdikce (ust. čl. 1 odst. 2). Druhý opční protokol nepřipouští žádné výhrady k jeho ustanovením, s výjimkou výhrady učiněné při ratifikaci nebo přístupu, která umožňuje uložení trestu smrti v době války na základě rozsudku za nejtěžší vojenské trestné činy spáchané v době války (ust. čl. 2 odst. 1). Druhý opční protokol však nedefinuje „*nejtěžší vojenské trestné činy*“. Pro případ, že smluvní stát učiní výhradu, stanoví Druhý opční protokol v ustanovení čl. 2 odst. 2 povinnost, vyrozumět při ratifikaci nebo přístupu generálního tajemníka Spojených národů o příslušných ustanoveních vnitrostátní právní úpravy použitelných v době války). Rovněž je stanovena povinnost smluvního státu, který učinil takovou výhradu, vyrozumět generálního tajemníka Spojených národů o jakémkoli zahájení či ukončení válečného stavu na jeho území (ust. čl. 2 odst. 3).

### **2.1.3. Úmluva o právech dítěte**

Právo na život je obsaženo i v Úmluvě o právech dítěte (sdělení Federálního ministerstva zahraničních věcí č. 104/1991 Sb., o Úmluvě o právech dítěte). Dítětem se podle této úmluvy rozumí každá lidská bytost mladší osmnácti let, jestliže se zletilosti podle právní řádu státu, který se na dítě vztahuje nedosahuje dříve (ust. čl. 1). V ustanovení čl. 6 odst. 1 smluvní strany konkrétně uznávají, že : „*každé dítě má přirozené právo na život.*“ Toto právo se zaručuje všem dětem bez jakékoli diskriminace (ust. čl. 2 odst. 1). V ustanovení článku 6 odst. 2, se smluvní strany této úmluvy zavazují zabezpečit „*v nejvyšší možné míře zachování života a rozvoj dítěte.*“ Ustanovení čl. 6 je dále rozvedeno v ustanovení čl. 37 písm. a), podle kterého smluvní státy zabezpečí, aby: „*žádné dítě nebylo podrobeno mučení nebo jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání. Za trestné činy spáchané osobami mladšími 18 let nebude ukládán trest smrti a trest odnětí svobody na doživotí bez možnosti propuštění na svobodu.*“

## 2.1.4. Úmluva o zabránění a trestání zločinu genocidia a Mezinárodní úmluva o potlačení a trestání zločinu apartheidu

Z univerzálních smluv, poskytujících ochranu lidskému životu je třeba zmínit také Úmluvu o zabránění a trestání zločinu genocidia (vyhláška Ministra zahraničních věcí č. 32/1955 Sb., o Úmluvě o zabránění a trestání zločinu genocidia, dále též ÚZTG) a také Mezinárodní úmluvu o potlačení a trestání zločinu apartheidu (vyhláška Ministra zahraničních věcí č. 116/1976 Sb., o Mezinárodní úmluvě o potlačení a trestání zločinu apartheidu, dále též ÚPTA). ÚZTG stanoví nejenom trestnost genocidia, jako zločinu podle mezinárodního práva, ale také spolčení ke spáchání genocidia, přímé a veřejné podněcování k tomuto činu, pokus genocidia a účastenství na genocidiu (ust. čl. III). Podle ustanovení čl. II ÚZTG se genocidiem rozumí *„kterýkoli z níže uvedených činů, spáchaných v úmyslu zničit úplně nebo částečně některou národní, ethnickou, rasovou nebo náboženskou skupinu jako takovou:*

- a) usmrcení příslušníků takové skupiny;*
- b) způsobení těžkých tělesných ublížení nebo duševních poruch členům takové skupiny;*
- c) úmyslné uvedení kterékoli skupiny do takových životních podmínek, které mají přivodit její úplné nebo částečné fyzické zničení;*
- d) opatření směřující k tomu, aby se v takové skupině bránilo rození dětí;*
- e) násilné převádění dětí z jedné skupiny do jiné.“*

ÚPTA obsahuje skutkovou podstatu zločinu apartheidu, který je zločinem proti lidskosti. Zločinem apartheidu jsou podle ustanovení čl. II ÚPTA taxativně stanovené nelidské činy, páchané s cílem *„vytvořit a upevnit nadvládu jedné rasové skupiny osob nad jakoukoliv jinou rasovou skupinou osob a systematicky tyto osoby utlačovat.“*

## 2.1.5. Rezoluce OSN

### 2.1.5.1. Rezoluce Hospodářské a sociální rady OSN

Dne 25. května 1984 schválila Hospodářská a Sociální rada OSN rezoluci č. 1984/50, která stanoví záruky garantující ochranu práv osob, které mohou být odsouzeny k trestu smrti.<sup>49</sup> Tato rezoluce obsahuje devět následujících záruk:

---

<sup>49</sup> Na tuto rezoluci navázaly rezoluce Hospodářské a sociální rady OSN (dále jen ECOSOC) č. 1989/64 ze dne 24. května 1989 a rezoluce ECOSOC 1996/15 ze dne 23. července 1996.



1. V zemích, které trest smrti nezrušily je možné absolutní trest ukládat pouze za nejzávažnější trestné činy, přičemž je pochopitelné, že jejich rozsah by neměl přesahovat úmyslné trestné činy se smrtelnými, nebo jinými mimořádně závažnými následky.

2. Absolutní trest je možné uložit pouze za trestný čin, za který je trest smrti stanoven v době spáchání trestného činu, přičemž je pochopitelné, že jestliže po spáchání trestného činu dojde ke změně zákona a trest smrti bude nahrazen mírnějším trestem, musí se tato změna vztahovat i na pachatele.

3. Osoby, které v době spáchání trestného činu nedovršily osmnáctý rok svého věku nesmějí být odsouzené k smrti. Taktéž nesmí být rozsudek trestu smrti vykonán na těhotných ženách nebo osobách, které se staly nepříčetnými.

4. Absolutní trest je možné uložit pouze tehdy, jestliže je vina obžalovaného založena na jasných a přesvědčivých důkazech nepřipouštějících žádné alternativní vysvětlení faktů.

5. Vykonat absolutní trest je možné pouze na základě konečného rozhodnutí vydaného kompetentním soudem, a to po zákonném postupu, který poskytuje všechny možné záruky zabezpečující spravedlivý soudní proces, přinejmenším však stejné záruky, obsažené v článku 14 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech, zahrnující práva každé osoby podezřelé nebo obžalované ze spáchání trestného činu, za který může být trest smrti uložen na přiměřenou právní pomoc ve všech stádiích trestního řízení.

6. Každý odsouzený k trestu smrti musí mít právo odvolat se k soudu vyšší instance, a měly by být podniknuté takové kroky, aby takovéto odvolání bylo povinné.

7. Každý odsouzený k trestu smrti musí mít právo žádat o milost nebo zmírnění rozsudku. Milost nebo zmírnění rozsudku je možné udělit ve všech případech uložení absolutního trestu.

8. Absolutní trest nesmí být vykonán v době, kdy se rozhoduje o odvolání, nebo kdy probíhá jiné opravné řízení, nebo řízení o udělení milosti, nebo zmírnění rozsudku.

9. V případě, že k výkonu absolutního trestu dojde, musí být vykonán tak, aby způsobil minimální možné utrpení.<sup>50</sup>

### **2.1.5.2. Rezoluce Komise OSN pro lidská práva**

Komise OSN pro lidská práva přijala dne 20.4. 2005 rezoluci č. 2005/59, ve které vyzvala státy, které stále ve svých právních řádech zachovávají absolutní trest k jeho

---

<sup>50</sup> Viz Fico, R.: Trest smrti v československom trestnom práve (a súvisiace medzinárodné aspekty). Juris index, Bratislava 1992, s. 16-18.

úplnému zrušení a v mezidobí k přijetí moratoria na vykonávání poprav, dále k postupnému snižování počtu trestných činů, za které je trest smrti možné uložit, a také k tomu, aby byly veřejnosti zpřístupňovány informace související s trestem smrti, jakož i informace o každé plánované popravě a konečně k tomu, aby státy poskytovaly příslušným orgánům OSN informace související s používáním absolutního trestu a také informace o dodržování záruk garantujících ochranu práv osob, které mohou být odsouzeny k trestu smrti.<sup>51</sup>

### **2.1.5.3. Rezoluce Valného shromáždění OSN**

Dne 18. prosince 2007 přijalo Valné shromáždění OSN přelomovou rezoluci č. 62/149 vyzývající k celosvětovému moratoriu na vykonávání poprav. Touto rezolucí vyjádřilo OSN přesvědčení o tom, že trest smrti odporuje lidské důstojnosti, a že toto moratorium přispěje ke zlepšení a dalšímu rozvoji lidských práv. Moratorium na zrušení poprav je mimo jiné odůvodněno tím, že není žádný nezvratný důkaz o tom, že by absolutní trest měl odstrašující účinek, a že každý justiční omyl v případě trestu smrti je nenapravitelný.<sup>52</sup> Proti přetrvávajícímu vykonávání poprav v některých státech světa, se vyslovilo celkem 104 členských států OSN (mezi nimi i ČR), 54 se jich vyslovilo proti této rezoluci (např. Čína, Japonsko a USA) a 25 států se hlasování zdrželo.<sup>53</sup> Dne 18. prosince 2008 přijalo Valné shromáždění OSN rezoluci č. 63/168, kterou byla potvrzena rezoluce č. 62/149 vyzývající k celosvětovému moratoriu na vykonávání poprav.<sup>54</sup> I když rezoluce Valného shromáždění OSN č. 62/149 a 63/168 nejsou vymahatelné, jasně prokazují stále větší podporu globálního zrušení trestu smrti.

## **2.2. Rada Evropy**

### **2.2.1. Evropská Úmluva o ochraně lidských práv a svobod**

Základní právní dokument, obsahující právo na život a trest smrti na evropské úrovni představuje Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod, která byla sjednána v Římě v roce 1950 (dále jen Evropská úmluva). Evropská úmluva vstoupila pro Českou a Slovenskou federativní republiku v platnost dne 18. března 1992 (stalo se tak

---

<sup>51</sup> Srov. Human Rights Resolution 2005/59 ([http://ap.ohchr.org/documents/E/CHR/resolutions/E-CN\\_4-RES-2005-59.doc](http://ap.ohchr.org/documents/E/CHR/resolutions/E-CN_4-RES-2005-59.doc))

<sup>52</sup> Srov. Rezoluci Valného shromáždění OSN č. 62/149 (2007), (<http://www.un.org/ga/62/resolutions.shtml>)

<sup>53</sup> Srov. Oficiální záznamy Valného shromáždění OSN, (<http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N07/648/64/PDF/N0764864.pdf?OpenElement>), s. 16-17

<sup>54</sup> Srov. Rezoluce Valného shromáždění OSN č. 63/168 (2008), (<http://www.un.org/ga/63/resolutions.shtml>).

sdělením Federálního ministerstva zahraničních věcí č. 209/1992 Sb., o Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod). V ustanovení čl. 1 Evropské úmluvy je stanovena povinnost smluvních stran respektovat lidská práva a svobody uvedené v Hlavě I. Na prvním místě Hlavy I. Evropské úmluvy nazvané Práva a svobody je uvedeno právo na život, což samozřejmě podtrhuje význam tohoto práva. Ustanovení čl. 2 odst. 1 Evropské úmluvy hájí právo každého člověka na život, ale trest smrti nezakazuje. Doslovně je stanoveno: „Právo každého na život je chráněno zákonem. Nikdo nesmí být úmyslně zbaven života kromě výkonu soudem uloženého trestu následujícího po uznání viny za spáchání trestného činu, pro který zákon ukládá tento trest.“ Z tohoto ustanovení tedy jasně vyplývá uplatnění zásady nullum crimen sine lege, nulla poena sine lege. Druhý odstavec čl. 2 Evropské úmluvy představuje jisté specifikum, neboť jsou zde upraveny výjimky z povinnosti státu zajistit ochranu lidského života. Podobné výjimky se sice objevují ve vnitrostátních právních úpravách v podobě okolností vylučujících protiprávnost (srov. kapitolu 3.3.1.1.), ale kromě Evropské úmluvy se neobjevují v žádném jiném mezinárodním dokumentu o lidských právech.<sup>55</sup> V ustanovení čl. 2 odst. 2 Evropské úmluvy se výslovně uvádí, že: „zbavení života se nebude považovat za způsobené v rozporu s tímto článkem, jestliže bude vyplývat z použití síly, které není víc než zcela nezbytné, při:

- a) obraně každé osoby proti nezákonnému násilí;
- b) provádění zákonného zatčení nebo zabránění útěku osoby zákonně zadržené;
- c) zákonně uskutečněné akci za účelem potlačení nepokojů nebo vzpoury.“

S tímto článkem souvisí ustanovení čl. 3 Evropské úmluvy podle kterého „Nikdo nesmí být mučen nebo podrobován nelidskému či ponižujícímu zacházení anebo trestu.“<sup>56</sup> Právo na život je rozvedeno i v dalších člancích Evropské úmluvy, např. v ustanovení čl. 5 zaručujícího právo na svobodu a osobní bezpečnost. K zajištění plnění závazků, přijatých smluvními stranami Evropské úmluvy byl zřízen jako stálý úřad Evropský soud pro lidská

---

<sup>55</sup> Srov. Šturma, P.: Nedohtknutelnost osobnosti podle Evropské úmluvy o lidských právech, Právník 7/1992, s. 615

<sup>56</sup> I když se zákaz mučení a jiného krutého, nelidského nebo ponižujícího zacházení nebo trestání objevuje v ust. čl. 5 Deklarace, čl. 7 Paktu a čl. 3 Evropské úmluvy, v žádném z těchto dokumentů není toto jednání definováno. Stalo se tak až v Úmluvě proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání (vyhl. MZV č. 143/1988 Sb., dále jen Úmluva proti mučení) a to v ust. čl. 1 odst. 1 Úmluvy proti mučení. Pojem mučení je v této úmluvě vymezen na základě tří prvků a to za 1) intenzity utrpení, 2) promyšleného záměru a 3) určitého cíle. Srov. Šturma, P.: Nedohtknutelnost osobnosti podle Evropské úmluvy o lidských právech, Právník 7/1992, s. 616. Dále srov. Pavlíček, V. a kol.: Ústava a ústavní řád České republiky, 2. díl: Práva a svobody, 2. vydání, Praha, Linde 1999, s. 79. Podle ust. čl. 3 odst. 1 Úmluvy proti mučení „Žádný stát, který je smluvní stranou této Úmluvy, nevypoví, nevrátí či nevydá osobu jinému státu, jsou-li vážné důvody se domnívat, že by jí v něm hrozilo nebezpečí mučení.“

práva se sídlem ve Štrasburku (dále jen Evropský soud). Na tomto místě je třeba zmínit, že Evropský soud se již mnohokrát zabýval stížnostmi, jejichž podstatou bylo tvrzené porušení čl. 2 Evropské úmluvy v důsledku policejních akcí, při kterých došlo k usmrcení civilních osob.<sup>57</sup> Evropský soud ve svých rozhodnutích zdůraznil, že ustanovení čl. 2 Úmluvy je nutno interpretovat úzce. Podle názoru Evropského soudu „Toto tvrzení platí obzvláště pro výjimky uvedené v odst. 2, které se týkají nejen úmyslného zbavení života, ale také situací, v nichž je povoleno použití síly, jež může vést k usmrcení neúmyslnému. Použití síly k dosažení cílů zmíněných v čl. 2 odst. 2 písm. a), b) a c) nesmí být "více než zcela nezbytné. Použití výrazu "více než zcela nezbytné" znamená, že pro určení toho, co je nezbytnost, je třeba aplikovat přísnější kritérium než to, které se běžně používá pro stanovení, zda zásah státu je "nezbytný v demokratické společnosti" (viz čl. 8 a 11 Úmluvy). Použitá síla musí být především striktně přiměřená cílům uvedeným v čl. 2 odst. 2 písm. a) - c).“<sup>58</sup> Evropský soud dále konstatoval, že „...použití síly ozbrojenými silami státu za účelem dosažení některého z cílů uvedených v čl. 2 odst. 2 Úmluvy, může být ospravedlněno, pokud je založeno na čestném přesvědčení, které se z mnohých důvodů jeví jako správné v době událostí, i když se později ukáže jako chybné. Tvrdit opak by znamenalo uložit státům a příslušníkům ozbrojených sil pověřených aplikací zákonů nerealistický úkol, jehož plnění by s sebou neslo nebezpečí ohrožení jejich životů a životů jiných osob.“<sup>59</sup>

Dne 1. března 1985 vstoupil v platnost protokol č. 6 k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod týkající se zrušení trestu smrti (dále jen Protokol č. 6), který byl podepsán ve Štrasburku dne 28. dubna 1983 (pro ČSFR vstoupil v platnost dne 1. dubna 1992). Ustanovení čl. 1 Protokolu č. 6 zrušilo trest smrti a vyslovilo zákaz, aby kdokoliv byl k takovému trestu odsouzen nebo popraven. Tento zákaz však nebyl absolutní, ale vztahoval se pouze na období míru, když ustanovení čl. 2 Protokolu č. 6 uvádí: „*Stát může zákonem stanovit trest smrti za činy spáchané v době války nebo bezprostřední hrozby války, tento trest smí být uložen pouze v případech předvídaných zákonem a v souladu*

---

<sup>57</sup> Podle názoru Evropského soudu by se ust. čl. 2 „...mělo aplikovat v případě, kdy policie užila potenciálně smrtící síly, i když nezpůsobila smrt osoby, jež byla cílem policejní akce. Nemělo by se čekat na nezvratné porušení práva na život před tím, než se začnou přezkoumávat okolnosti, za nichž k použití smrtící síly došlo.“ Viz rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci Makaratzis proti Řecku ze dne 20.12. 2004.

<sup>58</sup> Viz rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci Andronicou a Constantinou proti Kypru ze dne 9. října 1997, Srov. též rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci McKerr v. Spojené království ze dne 4.5. 2001, Srov. též rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci McCann a další v. Spojené království ze dne 25.9. 1995.

<sup>59</sup> Viz rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci Andronicou a Constantinou proti Kypru ze dne 9. října 1997.

s jeho ustanoveními. Stát sdělí generálnímu tajemníkovi Rady Evropy příslušná ustanovení tohoto zákona.“ Současně Protokol č. 6 stanovil v ustanovení čl. 3 nemožnost odstoupení od jeho ustanovení podle čl. 15 Evropské úmluvy a rovněž neumožnil žádné výhrady k jeho ustanovením podle čl. 57 Evropské úmluvy (ust. čl. 4 Protokolu č. 6).

Ve Vilniusu byl dne 3. května 2002 otevřen k podpisu Protokol č. 13 k Evropské úmluvě, který je přísnější než Protokol č. 6 a zakotvuje absolutní zákaz trestu smrti za všech okolností. Česká republika tento protokol téhož dne podepsala a dne 1. listopadu 2004 nabyl pro ČR účinnosti (sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 114/2004 Sb.m.s., o Protokolu č. 13 k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod týkajícím se zrušení trestu smrti za všech okolností). V ustanovení čl. 1 Protokolu č. 13 se stanoví: „*Trest smrti se zrušuje. Nikdo nesmí být odsouzen k takovému trestu ani popraven.*“ V ustanovení čl. 2, Protokol č. 13 nepřipouští odstoupení podle čl. 15 Evropské úmluvy a ustanovení čl. 3 Protokolu č. 13 nepřipouští výhrady podle článku 57 Evropské úmluvy. Jelikož je Česká republika vázána Protokolem č. 6 a 13 k Evropské úmluvě, nemůže být trest smrti u nás obnoven.

## **2.3. Evropská společenství/ Evropská unie**

### **2.3.1. Listina základních práv Evropské Unie**

Na zasedání Evropské rady v Kolíně nad Rýnem v červnu 1999 bylo rozhodnuto o vypracování Charty základních práv Evropské unie. V říjnu roku 1999 vytvořila na zasedání v Tampere Evropská rada tzv. Konvent složený ze zástupců Evropské rady, poslanců Evropského parlamentu, národních parlamentů a jednoho zástupce předsedy Evropské komise s úkolem vypracovat takovou Listinu práv, která by čerpala z práv již existujících v mezinárodních, evropských, ale i národních instrumentech.<sup>60</sup>

Dne 7. prosince 2000 byla v Nice slavnostně vyhlášena Evropským parlamentem, Radou EU a Evropskou komisí Charta základních práv Evropské Unie (dále jen Charta EU). Charta EU se skládá z preambule a VII hlav. V preambuli je obsaženo prohlášení o tom, že Evropská unie „*se opírá o nedílné, všeobecné hodnoty lidské důstojnosti, svobody, rovnosti a solidarity; spočívá na zásadách demokracie a vlády práva.*“ V hlavě I. nazvané Důstojnost je v ustanovení čl. 2 odst. 1 zakotveno právo každého na život. Ustanovení čl. 2 odst. 2 vyjadřuje zákaz odsouzení k trestu smrti a zákaz být popraven. V ustanovení čl. 3 odst. 1 je zakotveno právo každého jedince na respektování fyzické a duševní integrity.

---

<sup>60</sup> Srov. Pikna, B.: Charta základních práv Evropské unie a její právní a věcná dimenze, Právník č. 1, 2003, s. 22-24

Ustanovení čl. 4 zakazuje mučení, nelidské nebo ponižující zacházení nebo trestání. Přínos Charty EU je třeba spatřovat v tom, že jeden ucelený dokument obsahuje rozsáhlý katalog lidských práv, do kterého jsou fakticky zahrnuta všechna práva do té doby rozptýlená v různých národních a mezinárodních dokumentech.<sup>61</sup> V červnu 2003 byla Charta EU zahrnuta do návrhu Smlouvy o Ústavě pro Evropu, která však nebyla přijata. Nově je Charta EU zahrnuta do Lisabonské smlouvy, pozměňující smlouvu o Evropské unii a smlouvu o založení Evropské unie (dále jen Lisabonská smlouva). Ratifikace Lisabonské smlouvy jednotlivými členskými státy dosud nebyla ukončena.<sup>62</sup>

### 2.3.2. Obecné zásady politiky EU vůči třetím zemím v otázce trestu smrti

Mezi nedílné součásti politiky EU v oblasti lidských práv patří:

- usilování o všeobecné zrušení trestu smrti,
- požadavek, aby v zemích, kde dosud ke zrušení trestu smrti nedošlo, bylo jeho používání postupně omezováno,
- trvání na tom, aby se absolutní trest vykonával v souladu s tzv. minimálními normami.<sup>63</sup>

Mezi tzv. minimální normy náleží:

1) Trest smrti lze uložit pouze za nejzávažnější trestné činy, čímž se rozumí pouze úmyslné trestné činy se smrtelnými či jinými mimořádně těžkými následky. Trest smrti by se neměl ukládat za nenásilná jednání, jako jsou trestné činy finanční povahy, jednání, která jsou projevem náboženského nebo osobního přesvědčení, a sexuální vztahy mezi dospělými osobami na základě vzájemného souhlasu, ani jako povinný trest.

2) Trest smrti lze uložit pouze za trestný čin, u něhož byl trest smrti stanoven v době jeho spáchání, přičemž se rozumí, že pokud po spáchání trestného činu zákon stanoví uložení lehčího trestu, použije se toto ustanovení ve prospěch pachatele.

3) Trest smrti nesmí být uložen:

- osobám, které v době spáchání trestného činu byly mladší 18 let,
- těhotným ženám nebo matkám novorozenců,
- duševně nemocným osobám.

---

<sup>61</sup> Srov. Pikna, B.: Charta základních práv Evropské unie a její právní a věcná dimenze, Právník č. 1, 2003, s. 35-36, dále srov. Arnold, R.: Evropská charta základních práv a svobod. Právní rozhledy. Příloha, č. 10/2001, s. 8 a násl.

<sup>62</sup> Dne 26.11. 2008 rozhodl Ústavní soud ČR, že Lisabonská smlouva není v rozporu s ústavním pořádkem ČR, srov. Pl. ÚS 19/08

<sup>63</sup> Srov. Obecné zásady politiky EU vůči třetím zemím v otázce trestu smrti, přijaté Radou EU dne 29.6. 1998, revidované a doplněné znění přijato Radou EU dne 5.6. 2008 v Bruselu (dokument č. 10015/08) (<http://register.consilium.europa.eu/pdf/en/08/st10/st10015.en08.pdf>).

4) Trest smrti lze uložit pouze tehdy, pokud se vina obžalovaného zakládá na jasných a přesvědčivých důkazech, které neponechávají žádný prostor pro jiný výklad skutkové podstaty.

5) Trest smrti smí být vykonán pouze na základě konečného rozsudku vydaného nezávislým a nestranným příslušným soudem po soudním řízení, včetně řízení před specializovanými soudy nebo v rámci zvláštní soudní příslušnosti, které dává veškeré možné záruky spravedlivého procesu, jež jsou přinejmenším rovnocenné zárukám uvedeným v článku 14 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech, včetně práva osoby podezřelé nebo obviněné ze spáchání trestného činu, za nějž lze uložit trest smrti, na přiměřenou právní pomoc ve všech fázích řízení a případného práva na kontakt s konzulárním zástupcem.

6) Každý, kdo je odsouzen k trestu smrti, má účinné právo na odvolání k soudu vyššího stupně a měla by být učiněna opatření zajišťující, že takovéto odvolání bude povinné.

7) Každý, kdo je odsouzen k trestu smrti má případně právo podat individuální stížnost podle mezinárodních postupů, trest smrti nebude možno vykonat, dokud bude stížnost podle těchto postupů projednávána, trest smrti nebude možno vykonat, dokud potrvá s ním související právní nebo formální řízení na mezinárodní nebo vnitrostátní úrovni. na odvolání k soudu vyšší instance.

8) Každý, kdo je odsouzen k trestu smrti, má právo požádat o milost nebo o změnu trestu. Ve všech případech trestu smrti lze udělit amnestii nebo milost, případně trest smrti změnit.

9) Trest smrti nelze vykonat v rozporu s mezinárodními závazky státu.

10) Doba, která uběhla od odsouzení k trestu smrti, může být rovněž zohledněna.

11) Trest smrti se vykonává tak, aby přivodil co nejmenší možné utrpení. Nesmí být vykonán na veřejnosti nebo jiným ponižujícím způsobem.

12) Trest smrti by neměl být ukládán jako akt politické msty v rozporu s minimálními normami, například proti organizátorům státního převratu.<sup>64</sup>

---

<sup>64</sup> Viz Obecné zásady politiky EU vůči třetím zemím v otázce trestu smrti, přijaté Radou EU dne 29.6. 1998, revidované a aktualizované znění přijato Radou EU dne 5.6. 2008 v Bruselu (dokument č. 10015/08), (<http://register.consilium.europa.eu/pdf/en/08/st10/st10015.en08.pdf>). Společným prohlášením EU a Rady Evropy ze dne 10.10. 2008 byl zaveden Evropský den proti trestu smrti a to na den 10. října každého kalendářního roku. Srov. ([http://ec.europa.eu/external\\_relations/human\\_rights/adp/declaration\\_death\\_penalty\\_en.pdf](http://ec.europa.eu/external_relations/human_rights/adp/declaration_death_penalty_en.pdf)).

## 2.4. Amerika a Afrika

Stejný význam, který má na evropské úrovni Evropská úmluva, má z regionálních smluv na americkém kontinentě Americká úmluva o lidských právech z 22. listopadu 1969, přijatá Organizací amerických národů (v platnost vstoupila dne 18. července 1978, dále jen Americká úmluva) a na africkém kontinentě Africká charta lidských práv, přijatá 27. června 1981 členskými státy Africké unie (dále jen Africká charta).

### 2.4.1. Americká úmluva o lidských právech

Americká úmluva se zabývá právem na život a trestem smrti v ustanovení čl. 4, který je označen jako Právo na život. Ustanovení odst. 1 stanoví, že: *„Každý má právo na úctu ke svému životu. Toto právo je zákonem chráněno a obecně platí od momentu početí. Nikoho nelze svévolně zabít.“* V ustanovení odst. 2 tohoto článku se uvádí, že trest smrti je možné vynést jen v zemích, které trest smrti nezrušily a to jen za *„nejtěžší zločiny a jen po definitivním odsouzení kompetentním soudem a v souladu se zákonem, který tento trest pro daný čin ustanovil a který platil v době spáchání zločinu.“* Zakázáno je tedy rozšíření uplatnění nejvyššího trestu na zločiny, které dosud v daném státě trestem smrti trestány nebyly. Z tohoto ustanovení tedy vyplývá zásada „nulla poena sine lege“. Ustanovení čl. 4 obsahuje také tři významná omezení. První z nich je zakotveno v odst. 3 a spočívá v zákazu znovuzavedení trestu smrti ve státech, které jej zrušily. Druhé z těchto omezení, které je obsaženo v odst. 4 kategoricky vylučuje vynešení absolutního trestu za *„politické trestné činy a s tím související obecné zločiny.“* Poslední omezení obsažené v ustanovení čl. 4 odst. 5 zakazuje uplatnění absolutního trestu proti osobám, které v době spáchání trestného činu nedovršily 18 let, nebo byly starší 70 let, dále nesmí být trest smrti vykonán na těhotných ženách. I přes toto ustanovení byl trest smrti dlouho v USA vynášen proti osobám mladším osmnácti let, jelikož USA Americkou úmluvu dne 1.6. 1977 podepsaly, ale dosud nedošlo k její ratifikaci.<sup>65</sup> (blíže v kapitole 5.2.2.5). Americká úmluva zaručuje každé odsouzené osobě právo žádat o milost, amnestii nebo změnu trestu (ust. čl. 4 odst. 6). Současně je zakotveno v ustanovení čl. 5 odst. 1 právo každého na respektování jeho fyzické a psychické integrity. Ve svém čl. 27 odst. 2 Americká úmluva stanoví, že ustanovení čl. 4 platí i ve stavu nouze. Kontrolní mechanismus Americké úmluvy

---

<sup>65</sup> Od roku 1990 do roku 2005 bylo v USA popraveno celkem 19 mladistvých, přičemž ve všech případech bylo pachateli v době spáchání 17 let (s výjimkou jednoho případu v roce 1999, kdy pachateli bylo v době spáchání 16 let), Srov. Executions of child offenders since 1990, Amnesty.org (<http://www.amnesty.org/en/death-penalty/executions-of-child-offenders-since-1990>).



představuje Meziamerická komise pro lidská práva, ke které je možné podat stížnost. Podle ustanovení čl. 61 a násl. Americké úmluvy může tato Komise zprostředkovat definitivní a závazné rozhodnutí Meziamerického soudního dvora pro lidská práva.<sup>66</sup> Dne 8. června 1990 byl přijat Valným shromážděním Organizace amerických národů protokol k Americké úmluvě o zrušení trestu smrti v době míru. Tento protokol k Americké úmluvě neumožňuje členským státům žádné výhrady k tomuto protokolu s výjimkou výhrady učiněné při ratifikaci nebo přistoupení, kdy si státy mohou ponechat právo uplatňovat trest smrti v době války pro mimořádně závažné vojenské trestné činy v souladu s mezinárodním právem.<sup>67</sup>

#### 2.4.2. Africká charta lidských práv

Africká charta v ustanovení čl. 4 prohlašuje lidské bytosti za nedotknutelné a zakládá právo každé lidské bytosti na úctu ke svému životu a na bezúhonnost. Ustanovení třetí věty článku 4 stanoví, že „*Nikdo nesmí být svévolně tohoto práva zbaven.*“ V ustanovení čl. 5 je uvedeno právo na respektování důstojnosti člověka. Tento článek zní: „*Každý jednotlivec má právo na úctu k důstojnosti vlastní každé lidské bytosti a na uznání svého právního postavení. Všechny druhy vykořisťování a ponižování lidí, zvláště otroctví, obchod s otroky, mučení, kruté, nelidské nebo ponižující tresty a zacházení jsou zakázány.*“ Právo na život je dále rozvíjeno v některých dalších člancích Africké charty. Tak např. v ustanovení čl. 6 je upraveno právo každého jednotlivce na svobodu a na bezpečí osoby, ustanovení čl. 16 zakotvuje právo každého jednotlivce na požívání nejvýše dosažitelného stavu tělesného a duševního zdraví. Ustanovení čl. 30 a násl. vytváří jako kontrolní orgán k zajištění ochrany práv obsažených v Africké chartě Africkou komisi pro lidská práva, která rozhoduje nejen o individuálních, ale také o mezistátních stížnostech na porušení lidských práv.<sup>68</sup> Dne 10. června 1998 byl přijat členskými státy Africké unie protokol k Africké chartě o zřízení Afrického soudu pro práva člověka a národů, který vstoupil v platnost 25. ledna 2004. Rozsudky Afrického soudu jsou závazné pro smluvní státy, které přijaly kompetenci Afrického soudu.<sup>69</sup>

---

<sup>66</sup> Srov. American convention on human rights, [www.oas.org \(http://www.oas.org/juridico/english/treaties/b-32.html\)](http://www.oas.org/juridico/english/treaties/b-32.html).

<sup>67</sup> Srov. Protocol to the American convention on human rights to abolish the death penalty, [www.oas.org, \(http://www.oas.org/juridico/english/treaties/a-53.html\)](http://www.oas.org/juridico/english/treaties/a-53.html).

<sup>68</sup> Srov. African charter on human and people's rights, [www.africa-union.org, \(http://www.africa-union.org/root/au/Documents/Treaties/Text/Banjul%20Charter.pdf\)](http://www.africa-union.org/root/au/Documents/Treaties/Text/Banjul%20Charter.pdf).

<sup>69</sup> Srov. Protocol to the African charter on human and people's rights, [www.africa-union.org, \(http://www.africa-union.org/root/au/Documents/Treaties/Text/africancourt-humanrights.pdf\)](http://www.africa-union.org/root/au/Documents/Treaties/Text/africancourt-humanrights.pdf).

## 2.5. Právo na život a trest smrti v ozbrojených konfliktech

Mezinárodními smlouvami upravujícími právo na život a trest smrti v případě mezinárodních ozbrojených konfliktů jsou I. až IV. Ženevská úmluva z roku 1949 (vyhláška Ministra zahraničních věcí č. 65/1954 Sb., o Ženevských úmluvách ze dne 12. srpna 1949 na ochranu obětí válek) a jejich dodatkové protokoly z roku 1977. Ustanovení čl. 3 odst. 1, Ženevských úmluv pod písm. a) obsahuje demonstrativní výčet zakázaných útoků proti životu a zdraví, což vyplývá z jeho dikce „zejména vražda ve všech formách, zmrzačení, kruté nakládání, trýznění a mučení.“ Pod písm. d) je zakázáno „odsouzení a vykonání poprav bez předchozího rozsudku vyneseného řádně ustaveným soudem, poskytujícím soudní záruky uznané civilizovanými národy za nezbytné“. Ustanovení čl. 12 těchto úmluv se vztahuje na příslušníky ozbrojených sil a další vymezené osoby v případě, že jsou tyto osoby raněné, nemocné nebo ztroskotají, a zaručuje těmto osobám lidské zacházení tím, že „nesmějí být dobiti nebo vyhlazeni, podrobeni mučení, nesmějí být na nich konány biologické pokusy nesmějí být ponecháni záměrně bez lékařské pomoci a ošetření ani vystaveni nebezpečí nákazy nebo infekce k tomu cíli vytvořenému.“ Podle ustanovení čl. 68 IV. Ženevské úmluvy o ochraně civilních osob za války, může okupační mocnost trest smrti proti civilnímu obyvatelstvu nařídít pouze v případě vyzvědačství, vážného sabotážního činu na vojenská zařízení okupační mocnosti nebo za úmyslné trestné činy, kterými byla způsobena smrt jedné nebo několika osob, ale pouze za podmínky, že zákony obsazeného území, které byly v účinnosti před začátkem okupace, stanovily v takových případech trest smrti. Tento článek také vyslovil absolutní zákaz uložit trest smrti osobě, která v době spáchání činu nedosáhla věku 18 let. Podle ustanovení čl. 75 je osobám odsouzeným k trestu smrti garantováno ve všech případech právo žádat o milost nebo o odklad výkonu trestu smrti. Současně byla stanovena zvláštní lhůta šesti měsíců, před kterou nemá být rozsudek vykonán. Tato šestiměsíční lhůta může být zkrácena jen v určitých výjimečných situacích.<sup>70</sup>

## 2.6. Shrnutí

Po druhé světové válce je patrný značný rozvoj mezinárodní ochrany lidských práv. Právo na život je proto zakotveno nejen v mnoha univerzálních mezinárodních smlouvách a dokumentech, ale také v mezinárodních smlouvách regionálních. Tyto smlouvy tak

---

<sup>70</sup> Srov. Vyhlášku Ministra zahraničních věcí č. 65/1954 Sb., o Ženevských úmluvách ze dne 12. srpna 1949 na ochranu obětí válek, ASPI.

zakotvují omezení a překážky v souvislosti s trestem smrti a poskytují záruky ochrany, které mají státy, kde je trest smrti stále uzákoněn, respektovat. Pro ČR má stěžejní význam v souvislosti s trestem smrti Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod (sdělení Federálního ministerstva zahraničních věcí č. 209/1992 Sb., o Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod) a dodatkové Protokoly č. 6 (vstoupil v platnost pro ČSFR dne 1.4 1992), kterým byl zrušen trest smrti v době míru a Protokol č. 13 (vstoupil v platnost pro ČR dne 29.10. 2004), kterým byl zrušen trest smrti za všech okolností. Jelikož nelze od ustanovení těchto dodatkových Protokolů odstoupit nebo učinit výhrady, nemůže být trest smrti v ČR obnoven. Jednou z podmínek členství v EU, kam ČR přistoupila dne 1.května 2004, je zrušení trestu smrti, neboť mezi politiky EU v oblasti lidských práv náleží také snaha o dosažení celosvětového zrušení absolutního trestu, což se projevilo nejen při hlasování o rezolucích Valného shromáždění OSN č. 62/149 (2007) a OSN č. 63/168 (2008) o celosvětovém moratoriu na vykonávání poprav, ale také tím, že den 10. října každého kalendářního roku byl vyhlášen Evropským dnem proti trestu smrti. Mezinárodní úmluvy na americkém a africkém kontinentu neobsahují absolutní zrušení trestu smrti za všech okolností, jak je tomu v Evropské úmluvě. Protokol k Americké úmluvě o zrušení trestu smrti v době míru připouští, aby si státy formou výhrady při ratifikaci nebo přistoupení, ponechaly možnost uplatnění trestu smrti za války, a to v případě nejzávažnějších vojenských trestných činů spáchaných za války.

## III. Právo na život v právním řádu ČR

### 3.1. Koncepce základních práv a svobod v Listině

Katalog základních práv a svobod fyzických osob je obsažen v Listině základních práv a svobod ve znění pozdějších předpisů (dále jen Listina), která byla uvozena ústavním zákonem Federálního shromáždění č. 23/1991 Sb., kterým se uvozuje Listina základních práv a svobod jako ústavní zákon Federálního shromáždění České a Slovenské federativní republiky a znovu vyhlášena usnesením předsednictva ČNR z 16. 12. 1992 jako součást ústavního pořádku České republiky a publikovaná ve Sbírce zákonů ČR pod č. 2/1993 Sb. Listina je výslovně označena jako součást ústavního pořádku v ustanoveních článků 3 a 112 odst. 1 ústavního zákona ČNR č. 1/1993 Sb., Ústava ČR (dále jen Ústava). Listina se skládá z preambule, která je její neoddělitelnou součástí, vyjadřující nejvýznamnější principy a zdroje základních práv a svobod a šesti hlav. Základním principem, na kterém je Listina založena, je přirozenoprávní koncepce lidských práv, podle které existují základní práva a svobody nezávisle na rozhodnutí státu. Fakt, že v jednotlivých ustanoveních Listiny stát tato práva zaručil, jej zároveň zavazuje k jejich ochraně. Se zásadou neporušitelných přirozených práv úzce souvisí zásada svrchovanosti zákona, která omezuje zákonodárce při přijímání zákonů, neboť obsah zákonů nesmí být v rozporu s principy obsaženými v preambuli.<sup>71</sup> Listina pojímá všechna práva v ní obsažená jako rovná, což vyplývá z dikce ustanovení čl. 1, věty první Listiny, ve kterém se uvádí, že „*Lidé jsou svobodní a rovní v důstojnosti i v právech.*“ Listina dále obsahuje zásadu prohlašující základní práva a svobody za nezadatelné, nezcizitelné, nepromlčitelné a nezrušitelné (ust. čl. 1 věta druhá). Podle této zásady nemůže být člověk těchto práv jakkoliv zbaven, nemůže se jich vzdát ve prospěch někoho jiného nebo celku (společnosti nebo státu), nemůže je nikomu postoupit smlouvou ať již za úplatu nebo bezplatně, neboť jakákoliv smlouva s takovým obsahem by byla absolutně neplatná. Tato práva nemohou být zrušena ani ústavním zákonem, mezinárodní smlouvou, ani referendem. V případě, že by k takovému zrušení došlo, jednalo by se o nelegitimní akt. Toto pojetí lidských práv, patří k podstatným náležitostem demokratického právního státu, což je ostatně vyjádřeno již v preambuli Listiny a čl. 1 Ústavy. Jakékoliv nerespektování takto vymezené hodnoty

---

<sup>71</sup> Srov. Pavlíček, V. a kol.: Ústava a ústavní řád České republiky, 2. díl: Práva a svobody, 2. vydání, Praha, Linde 1999, s. 35-36

stanovených práv by bylo nepřípustné, jako „*změna podstatných náležitostí demokratického právního státu.*“ (ust. čl. 9 odst. 2 Ústavy)<sup>72</sup>.

### 3.2. Způsobilost k právům a povinnostem

Předpokladem proto, aby fyzická osoba mohla jakýchkoli práv vůbec požívat, je způsobilost být jejich nositelem (právní subjektivita). Proto hned v úvodu prvního oddílu hlavy druhé Listina v ustanovení čl. 5 stanoví, že „*Každý je způsobilý mít práva.*“ Přestože se Listina výslovně nezmiňuje o způsobilosti každého mít povinnosti, implicitně to z článku 5 Listiny vyplývá. Ustanovení čl. 5 Listiny je pak rozvedeno v občanském zákoníku (zák. č. 40/1964 Sb., v platném znění, dále jen OZ). Podle ustanovení § 7 odst. 1 OZ vzniká způsobilost k právům a povinnostem u fyzické osoby narozením. „*Tuto způsobilost má i počaté dítě, narodí-li se živé.*“ Toto právo je tak přiznáno i dosud nenarozenému lidskému plodu v lůně matky (nasciturovi). Způsobilost k právům a povinnostem trvá nepřetržitě po celý život a zaniká smrtí (ust. § 7 odst. 2 věta první OZ).<sup>73</sup>

### 3.3. Právo na život v Listině

Právo každé lidské bytosti na život představuje hodnotový základ pro samotnou existenci lidí a tím i pro fungování celé společnosti. Listina v ustanovení čl. 7 odst. 1 věta první zaručuje nedotknutelnost osoby a jejího soukromí. Zásahem do této nedotknutelnosti osoby je nejenom porušení tělesné (fyzické) integrity spočívající v porušení zdraví, ale zejména zbavení života. Proto Listina v ustanovení čl. 6, které představuje *lex specialis* k ustanovení čl. 7, zakotvuje základní univerzální právo člověka, a to právo na život. V ustanovení čl. 6 odst. 1 věta první Listiny, se výslovně uvádí, že: „*Každý má právo na život.*“ I přesto, že je toto právo přímo aplikovatelné, vyžaduje k tomu, aby mohlo být plně funkční konkretizaci ve vnitrostátní právní úpravě a to především v předpisech trestněprávních, občanskoprávních i správněprávních, (blíže dále). Cílem tohoto ustanovení je ochrana jednotlivce před svévolným zbavením života.

Obecná pozitivní norma vyjádřená v ustanovení čl. 6 odst. 1 Listiny je doplněna negativní normou obsaženou v ustanovení čl. 6 odst. 2 Listiny, spočívající v příkazu, že: „*Nikdo nesmí být zbaven života.*“ Tento zákaz je adresovaný jak vůči státu,

---

<sup>72</sup> Srov. Pavlíček, V. a kol.: Ústava a ústavní řád České republiky, 2. díl: Práva a svobody, 2. vydání, Praha, Linde 1999, s. 37-39

<sup>73</sup> Srov. tamtéž, s. 63-66

aby neumožnil trest smrti, tak je adresován i komukoli jinému, aby nezabíjel. Jako morálně uznávaný princip je vyjádřen např. i v bibli („nezabiješ“). Se zákazem zbavit jiného života, souvisí např. i otázky lékařské a lidské etiky v případě euthanasie (tj. usmrcení z milosrdenství), ale i problematika interrupcí.<sup>74</sup> Na tomto místě bych rád zmínil, že z judikatury Evropského soudu vyplývá, že stát nemá jen povinnost zdržet se úmyslného nebo protiprávního usmrcení osoby, ale musí též učinit přiměřené kroky k ochraně života osob, které spadají do jeho pravomoci. To zahrnuje za určitých okolností také pozitivní závazky chránit jednotlivce, jehož život je ohrožen trestním jednáním jiného jednotlivce.<sup>75</sup>

Ustanovení čl. 6 odst. 3 Listiny stanoví nepřipustnost trestu smrti, která se tak stala ústavním principem. Zákaz nejvyššího trestu je v Listině stanoven kategoricky a nejsou k němu připuštěny žádné výjimky. Jelikož součástí našeho právního řádu, jsou vyhlášené mezinárodní smlouvy, k jejichž ratifikaci dal parlament souhlas a jimiž je Česká republika vázána a současně je stanovena přednost takových mezinárodních smluv před zákonem v případě, že taková smlouva stanoví něco jiného než zákon (ust. čl. 10 Ústavy) a Česká republika také dodržuje závazky, které pro ni vyplývají z mezinárodního práva (ust. čl. 1 odst. 2 Ústavy), nemůže být tento trest v našem právním řádu obnoven, protože je ČR vázána Evropskou úmluvou a jejími dodatkovými protokoly č. 6 a 13.<sup>76</sup> Nejenže Listina nepřipouští absolutní trest, ale rovněž v ustanovení čl. 7 odst. 2 uvádí, že: „*Nikdo nesmí být mučen ani podroben krutému, nelidskému nebo ponižujícímu zacházení nebo trestu.*“

S pozitivní normou obsaženou v ustanovení čl. 6 odst. 1 Listiny úzce souvisí i ustanovení článku 31 Listiny, zaručující každému právo na ochranu zdraví, avšak pouze v mezích zákonů, které toto ustanovení provádějí, a dále také ustanovení čl. 35 odst. 1 Listiny, zakotvující právo každého na příznivé životní prostředí, které je nezbytným předpokladem pro existenci a rozvoj živých organismů včetně člověka.

### 3.3.1. Omezení práva na život dle Listiny

Výjimku na ústavněprávní úrovni ze zákazu obsaženého v ustanovení čl. 6 odst. 2 Listiny, představuje ustanovení čl. 6 odst. 4 Listiny, které uvádí: „*Porušením práv podle*

---

<sup>74</sup> Srov. Pavlíček, V. a kol.: Ústava a ústavní řád České republiky, 2. díl: Práva a svobody, 2. vydání, Praha, Linde 1999, s. 70

<sup>75</sup> Viz rozsudek Evropského soudu Osman proti Spojenému království ze dne 28.10. 1998, dále srov. např. rozsudek Evropského soudu Kontrová proti Slovensku ze dne 31.5. 2007, rozsudek Evropského soudu L.C.B. v. Spojenému království, 1998

<sup>76</sup> Srov. Pavlíček, V. a kol.: Ústava a ústavní řád České republiky, 2. díl: Práva a svobody, 2. vydání, Praha, Linde 1999, s. 71-72. Je třeba zmínit, že podle nálezu Ústavního soudu ČR ze dne 25.6. 2002 Pl. ÚS 36/01, nál. č. 80, sv. 26 Sb. n. u. (č. 403/2002 Sb.) se ratifikované a vyhlášené mezinárodní smlouvy o lidských právech a základních svobodách zahrnují do ústavního pořádku ČR.

*tohoto článku není, jestliže byl někdo zbaven života v souvislosti s jednáním, které podle zákona není trestné.*“ Protože Listina nevymezuje jaká jednání jsou dovolená a nejsou proto trestným činem, je specifikace těchto případů ponechána na zákonodárci, což ovšem neznamená jeho libovůli.<sup>77</sup> V této souvislosti je potřeba připomenout ustanovení čl. 4 Listiny, v jehož smyslu je nutno ustanovení čl. 6 odst. 4 vykládat a které limituje rozsah omezení práva na život. Podle ustanovení čl. 4 odst. 2 Listiny, je možné stanovit meze základních práv a svobod pouze zákonem, přičemž v odst. 3 tohoto článku je vyjádřen požadavek, aby taková zákonná omezení základních práv a svobod platila stejně pro všechny případy, které splňují stanovené podmínky. Také je vyžadováno, aby bylo šetřeno podstaty a smyslu při používání ustanovení o mezích základních práv a svobod, a tato omezení nesmějí být zneužita k jiným účelům, než pro které byla stanovena (ust. čl. 4 odst. 4 Listiny).

### **3.3.1.1. Okolnosti vylučující protiprávnost**

Ustanovení čl. 6 odst. 4 Listiny, je rozvedeno v ustanovení § 13 a násl. trestního zákona (zák. č. 140/1961 Sb., v platném znění, dále jen TrZ), kde jsou upraveny tzv. okolnosti vylučující protiprávnost. Jelikož v těchto případech se nejedná o trestný čin, je vyloučena trestní odpovědnost. Tím se tyto případy odlišují od důvodů zániku trestní odpovědnosti podle § 65 a násl. TrZ, kdy podmínky trestní odpovědnosti sice nastaly, ale později došlo k zániku trestní odpovědnosti z důvodů výslovně uvedených v zákoně.<sup>78</sup>

### **3.3.1.2. Nutná obrana**

V ustanovení § 13 TrZ je definována nutná obrana jako: *„Čin jinak trestný, kterým někdo odvrací přímo hrozící nebo trvající útok na zájem chráněný tímto zákonem.“* Výsledkem nutné obrany může tedy být i usmrcení útočníka, ale nesmí dojít k tzv. excesu, čili vybočení z mezí nutné obrany. V praxi rozlišujeme dva druhy tohoto excesu a to exces extenzivní a intenzivní. K excesu v prvně jmenovaném případě dochází, když útok přímo nehrozil ani netrval proto, že šlo o obranu předčasnou nebo útok byl již dokončen a skončil.<sup>79</sup> Exces intenzivní nastává v případech, kdy obráncem použitá obrana byla

---

<sup>77</sup> Srov. Pavlíček, V. a kol.: Ústava a ústavní řád České republiky, 2. díl: Práva a svobody, 2. vydání, Praha, Linde 1999, s. 72-73

<sup>78</sup> Srov. tamtéž, s. 73, dále srov. Novotný, O., Vanduchová, M. a kol. Trestní právo hmotné- I. Obecná část. Praha: ASPI, a. s., 2007, s. 262-263.

<sup>79</sup> Např. útočník úmyslně způsobil ublížení na zdraví, odchází a v tom po něm poškozený hodí kámen. Srov. Šámal, P., Púry, F., Rizman, S. Trestní zákon. Komentář. I. díl. 6., doplněné a přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2004, s. 123

„zcela zjevně nepřiměřená způsobu útoku.“<sup>80</sup> Podmínkou nutné obrany není skutečnost, že útok nebylo možné odvrátit jinak, např. útekem (subsidiarita), a také škoda způsobená nutnou obranou může být větší než škoda, která hrozila. Nutná obrana je v poměru speciality k další okolnosti vylučující protiprávnost, kterou je krajní nouze.

### 3.3.1.3. Krajní nouze

V případě krajní nouze (ust. § 14 TrZ), je odvráceno nebezpečí přímo hrozící zájmu chráněnému TrZ. Nebezpečím se rozumí stav hrozící poruchou zájmu chráněnému trestním zákonem, přičemž není rozhodující původ tohoto nebezpečí.<sup>81</sup> Na rozdíl od nutné obrany je podmínkou krajní nouze tzv. subsidiarita, tedy že „nebezpečí za daných okolností nelze odvrátit jinak.“ Při hodnocení, zda nebezpečí bylo možno odvrátit jinak, je třeba přihlídnout jen k takovým možnostem jednatelky osoby, kterými bylo možné odvrátit nebezpečí včas, tj. před porušením zájmu chráněného trestním zákonem, kterému nebezpečí hrozilo.<sup>82</sup> Další alternativní podmínkou krajní nouze je tzv. proporcionalita. O krajní nouzi by se nejednalo v případě, kdy „způsobený následek by byl zřejmě stejně závažný nebo ještě závažnější než ten, který hrozil.“ Uvedenou podmínku by tudíž nesplňovalo jednání pachatele, který by pro záchranu vlastního života usmrtil jinou osobu, může ji ovšem naplňovat jednání, kterým dotyčný obětováním jednoho lidského života zachrání životy více lidí.<sup>83</sup>

### 3.3.1.4. Oprávněné použití zbraně

Poslední okolností vylučující protiprávnost, kterou TrZ uvádí je v ustanovení § 15 oprávněné použití zbraně.<sup>84</sup> Podle tohoto ustanovení „Trestný čin nespáchá, kdo použije zbraně v mezích zmocnění příslušných zákonných předpisů.“ Zákonnými předpisy, na které odkazuje TrZ a které upravují podmínky pro použití zbraně jsou např. zák. č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky (ust. § 59), zák. č. 553/1991 Sb., o obecní policii (ust. § 20),

<sup>80</sup> Při posuzování přiměřenosti nutné obrany je třeba vycházet z toho, jak se situace v daném čase důvodně jevila jednatelce. Je třeba přihlídnout nejen k okolnostem případu (např. místo útoku, prostředky které útočník použil, fyzické dispozice), ale také k subjektivnímu stavu obránce (např. strach, rozrušení). Srov. Novotný, O., Vanduchová, M. a kol. Trestní právo hmotné- I. Obecná část. Praha: ASPI, a.s., 2007, s. 277

<sup>81</sup> Nebezpečí mohou vyvolat jak přírodní síly, tak věci, jakož i lidské chování. Srov. Šámal, P., Púry, F., Rizman, S. Trestní zákon. Komentář. I. díl. 6., doplněné a přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2004, s. 132-133, srov. rovněž Novotný, O., Vanduchová, M. a kol. Trestní právo hmotné- I. Obecná část. Praha: ASPI, a.s., 2007, s. 264-265

<sup>82</sup> Srov. č. 26/1972 Sb. rozh. trest.

<sup>83</sup> Srov. č. 20/1982 Sb. rozh. trest.

<sup>84</sup> V novém trestním zákoně, který 27.1. 2009 podepsal prezident republiky a který bude účinný od 1.1. 2010 jsou mezi okolnosti vylučující protiprávnost zahrnuty ještě svolení poškozeného a přípustné riziko (ust. § 30 a 31)



zák. č. 13/1993 Sb., celní zákon (ust. § 40), zák. č. 154/1994 Sb., o Bezpečnostní informační službě (ust. § 5), zák. č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční stráží České republiky (ust. § 18) a další.

### 3.3.2. Počátek a konec lidského života

Ve druhé větě článku 6 odst. 1 Listiny se doslovně uvádí, že: „*Lidský život je hoden ochrany již před narozením.*“ Z této formulace je zřejmé, že se nejedná o normu, která by vyjadřovala příkaz, zákaz nebo dovolení, ale výrok obsahující přání, tedy normu pouze etickou. Listina neřeší, zda do narození je lidský plod součástí života matky, nebo má samostatnou subjektivitu. Neřeší ani problém konfliktu zájmů mezi matkou a plodem.<sup>85</sup> Za rozhodující okamžik, od kterého lidský život začíná a od kterého tedy začíná jeho ochrana, se považuje začátek porodu. Plyne to z dikce ustanovení § 220 TrZ, podle kterého se trestného činu vraždy novorozeného dítěte matkou dopustí: „*matka, která v rozrušení způsobeném porodem úmyslně usmrtí své novorozené dítě při porodu nebo hned po něm.*“

<sup>86</sup> Zde je nutné upozornit na rozdíl mezi začátkem porodu pro účely trestní ochrany, kterým je okamžik, kdy dítě začne opouštět tělo matky, tzn. rodí se hlavička nebo vedoucí část dítěte a začátkem porodu z medicínského hlediska, který začíná již nástupem porodních bolestí. Existují však i názory, podle kterých je rozhodujícím okamžikem pro začátek lidského života konec porodu (tj. okamžik oddělení dítěte od těla matky, popř. okamžik prvního nádechu nebo výdechu, ať už spontánního, nebo po kříšení).<sup>87</sup>

Podle poznatků lékařské vědy se smrtí rozumí biologická smrt mozku (tzv. cerebrální smrt), čímž se rozumí stav organismu, u kterého je obnovení životních funkcí vyloučeno.<sup>88</sup> V platné právní úpravě je pojem smrt definován v ustanovení § 2 písmene e) zák. č. 285/2002 Sb., o darování, odběrech a transplantacích tkání a orgánů a o změně některých zákonů (transplantační zákon). Smrtí se rozumí: „*nevratná ztráta funkce celého mozku, včetně mozkového kmene.*“ Podle ustanovení § 10 odst. 3 tohoto zákona se smrt

---

<sup>85</sup> Srov. Pavlíček, V. a kol.: Ústava a ústavní řád České republiky, 2. díl: Práva a svobody, 2. vydání, Praha, Linde 1999, s. 68-69

<sup>86</sup> Srov. Novotný, O., Vokoun, R. a kol.: Trestní právo hmotné- II. Zvláštní část. Praha: ASPI, a.s., 2007, s. 24

<sup>87</sup> Srov. Dolenský, A. Momentum partus, Trestní právo, 1998, č. 3, s. 6, Mitlöhner, M., Režnáková, M. K vymezení objektu trestných činů proti životu. Trestní právo, 1997, č. 12, Císařová, D. Iura novit curia (několik poznámek k článku dr. Dolenského „Momentum partus“). Trestní právo, 1998, č. 10, s. 19, Uzel, R. Porod a začátek života. Trestní právo, 1999, č. 4, s. 12.

<sup>88</sup> Srov. č. 16/1986 Sb. rozh. trest. Za smrt se nepovažuje tzv. klinická smrt, protože vzhledem k současné úrovni lékařské vědy je i po zastavení životně důležitých funkcí (zástava srdce, dýchání), které dříve nutně vedlo ke smrti, možné obnovení těchto funkcí, a tím i záchrana života. Srov. č. 41/1976 Sb. rozh. trest.

zjišťuje prokázáním: a) nevratné zástavy krevního oběhu, b) nevratné ztráty funkce celého mozku, včetně mozkového kmene v případech, kdy jsou funkce dýchání nebo krevního oběhu udržovány uměle. Smrt člověka se prokazuje úředním zjištěním, které spočívá v ohledání mrtvého a vydáním úmrtního listu (vyhláška č. 19/1988 Sb., o postupu při úmrtí a pohřbivnictví). V případě, že smrt určité osoby nemůže být z jakéhokoli důvodu úředně zjištěna a nelze proto vydat úmrtní list, může soud rozhodnout o prohlášení fyzické osoby za mrtvou, zjistí-li její smrt jinak.<sup>89</sup>

### 3.4. Ochrana lidského života v trestním právu

#### 3.4.1. Pojem trestného činu

Ustanovení čl. 6 Listiny, které poskytuje ochranu právu na život se promítá do celého právního řádu, kde je tato ochrana rozvedena a konkretizována. Ochrana lidského života je zajišťována zejména prostřednictvím TrZ, což vyplývá z jeho účelu, vymezeného v ustanovení § 1 TrZ, kterým je: „*chránit práva a oprávněné zájmy fyzických a právnických osob.*“ Ochranu základním právům a svobodám poskytuje TrZ tím, že definuje, jaké jednání je trestným činem a stanoví sankci za jeho spáchání.<sup>90</sup> Podle ustanovení § 3 odst. 1 TrZ je trestný čin definován jako: „*pro společnost nebezpečný čin, jehož znaky jsou uvedeny v tomto zákoně.*“

#### 3.4.2. Trestné činy proti životu a zdraví

Pro demokratické trestní právo je příznačné, že svoji pozornost zaměřuje hlavně na ochranu osobnosti člověka, jeho důstojnosti a jeho práv a svobod.<sup>91</sup> Trestné činy proti životu a zdraví jsou v platném TrZ obsaženy v hlavě VII. zvláštní části. Z trestných činů hlavy VII. TrZ, které představují útok na lidský život je třeba zmínit především:

- vraždu (ust. § 219 odst. 1), která spočívá v úmyslném usmrcení jiného. Podle platné právní úpravy se jako vražda posuzuje i tzv. euthanasie, tj. usmrcení z útrpnosti, jelikož lidský život je chráněn i v případě, že člověk je smrtelně nemocen nebo zraněn a jeho smrt

<sup>89</sup> Srov. § 7 odst. 2 druhá věta zák. č. 40/1964 Sb.,

<sup>90</sup> Srov. Novotný, O., Vanduchová, M. a kol. trestní právo hmotné- I. Obecná část. Praha: ASPI, a.s., 2007, s. 28, dále srov. Šámal, P., Púry, F., Rizman, S. Trestní zákon. Komentář. I. díl. 6., doplněné a přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2004, s. 8

<sup>91</sup> Srov. Novotný, O., Vokoun, R. a kol. trestní právo hmotné- II. Zvláštní část. Praha: ASPI, a.s., 2007, s. 18, tomuto pojetí zatím neodpovídá systematika zvláštní části platného TrZ, kdy do popředí jsou řazeny tr. č. proti republice. V novém trestním zákoně, který by měl být účinný od 1.1. 2010, začíná zvláštní část tr. č. proti životu a zdraví. Přičemž mezi tr. č. proti životu náleží vražda, vražda novorozeného dítěte matkou, usmrcení z nedbalosti a účast na sebevraždě.

je neodvratná.<sup>92</sup> Vzhledem k menší společenské nebezpečnosti v případě euthanasie, připadá do úvahy vůči pachateli mimořádné snížení trestu odnětí svobody pod dolní hranici trestní sazby podle § 40 TrZ.

- v ustanovení § 219 odst. 2 jsou uvedeny okolnosti podmiňující použití vyšší trestní sazby, kterými je spáchání vraždy:

*a) na dvou nebo více osobách,*

*b) zvláště surovým nebo trýznivým způsobem,*

*c) opětovně,*

*d) na těhotné ženě,*

*e) na osobě mladší než patnáct let,*

*f) na veřejném činiteli při výkonu nebo pro výkon jeho pravomoci,*

*g) na jiném pro jeho rasu, příslušnost k etnické skupině, národnost, politické přesvědčení, vyznání nebo proto, že je bez vyznání, nebo*

*h) v úmyslu získat majetkový prospěch nebo v úmyslu zakrýt nebo usnadnit jiný trestný čin, anebo z jiné zvláště zavrženíhodné pohnutky.<sup>93</sup>*

- vraždu novorozeného dítěte matkou (ust. § 220), která představuje jedinou privilegovanou skutkovou podstatu vraždy.

- účast na sebevraždě (§ 230), jestliže a) pachatel jiného k sebevraždě pohne, nebo b) jinému k sebevraždě pomáhá, za podmínky, že se sebevrah o sebevraždu pokusí. Zvýšená ochrana je poskytována osobám, které snadněji podléhají vlivu jiných (osobám mladším osmnácti let, těhotným ženám, osobám stíženým duševní poruchou nebo duševně nedostatečně vyvinutým).

Z trestných činů obsažených v jiných hlavách TrZ je třeba v souvislosti s ochranou lidského života zmínit také trestný čin teroru podle ustanovení § 93, kterého se dopustí ten, kdo: „*v úmyslu poškodit ústavní zřízení republiky jiného úmyslně usmrtí nebo se o to pokusí.*“ a trestný čin genocidia podle ustanovení § 259, kterého se dopustí ten, kdo: „*v*

---

<sup>92</sup> Srov. Novotný, O., Vokoun, R. a kol. trestní právo hmotné- II. Zvláštní část. Praha: ASPI, a.s., 2007, s. 25. Rozlišuje se euthanasie aktivní (usmrcení konáním, např. aplikací smrtící injekce) a euthanasie pasivní (nepokračování v neúspěšné léčbě), dále se rozlišuje euthanasie na žádost (tzv. voluntární euthanasie) a bez žádosti (žádost nelze dosáhnout, např. pacient je v bezvědomí), srov. tamtéž s. 28-30, dále srov. rozsudek Evropského soudu Pretty v. Spojené království z roku 2002 ve kterém Evropský soud stanovil, že právo na život neobsahuje také negativní složku, tedy že z práva na život nelze dovodit právo na smrt, ať z rukou třetí osoby, nebo s asistencí veřejného orgánu.

<sup>93</sup> Otázkou je, zda by zvýšená trestněprávní ochrana, jaká je poskytována osobám mladším než patnáct let, neměla být poskytována i jiným zranitelnějším skupinám osob, jako např. osobám pokročilého věku, osobám invalidním nebo retardovaným. Srov. Zelenka, P. Trestný čin vraždy ve světle novel z let 1990 a 1995, Právník č. 5, 1998, s. 6

*úmyslu zničit úplně nebo částečně některou národní, etnickou, rasovou nebo náboženskou skupinu*

*a) uvede příslušníky takové skupiny do takových životních podmínek, které mají přivodit jejich úplné nebo částečné fyzické zničení,*

*b) provede opatření směřující k tomu, aby se v takové skupině bránilo rození dětí,*

*c) násilně převádí děti z jedné takové skupiny do druhé, nebo*

*d) způsobí příslušníkovi takové skupiny těžkou újmu na zdraví nebo smrt,*

Lidský život je však chráněn i prostřednictvím kvalifikovaných skutkových podstat dalších trestných činů v jiných hlavách TrZ, jako např. u trestného činu znásilnění podle ustanovení § 241 odst. 1, 4, u trestného činu loupeže podle ustanovení § 234 odst. 1, 3, a u trestného činu braní rukojmí podle ustanovení § 234a odst. 1, 3.

### **3.4.3. Pojem trestu a účel trestu**

Prostředky k dosažení účelu TrZ byly podle ustanovení § 2 TrZ zvoleny pohružka tresty, ukládání a výkon trestů a ochranná opatření. Novotný definuje trest jako opatření státního donucení, ukládané jménem státu k tomu povolanými soudy v trestním řízení, jímž se působí určitá újma za spáchaný trestný čin jeho pachateli. Trestem se tak vyslovuje společenské odsouzení činu a jeho pachatele.<sup>94</sup> Účelem trestu podle platného TrZ (ust. § 23 odst. 1) je: „...*chránit společnost před pachateli trestných činů, zabránit odsouzenému v dalším páchání trestné činnosti a vychovat jej k tomu, aby vedl řádný život, a tím působit výchovně i na ostatní členy společnosti.*“ Na rozdíl od ČR existují státy (např. USA a Kanada) kde účel trestu není v právním řádu jednoznačně vymezen, a proto je dána možnost volné úvaze soudce. Např. v rozhodnutí trestní věci Spojené státy americké v. Bergman soud vyjádřil názor na účel trestu takto: „Soud dospěl k závěru, že tento obžalovaný není posílán do vězení proto, aby ho převychovali. Tento soud čím dál tím víc sdílí názor, že nikdo by neměl být nikdy posílán do vězení na převýchovu. Jinak řečeno, nikdo, kdo by za jiných okolností nebyl uvězněn, by neměl snášet takovýto osud na základě předpokladu, že to bude pro něho užitečné. Odnětí svobody je trestem. Vyrovnání se s tímto holým faktem by nám mělo dopomoci k civilizovanosti. Účel převýchovy sám osobě nemůže sloužit jako důvod pro uložení trestu odnětí svobody.“<sup>95</sup> ČR se řadí ke státům vyznávajícím relativní (preventivní) teorie trestu, které spočívají v tom, že s jeho

<sup>94</sup> Srov. Novotný, O., Dolenský, A., Jelínek, J., Vanduchová, M. Trestní právo hmotné-I. Obecná část. Praha: Aspi Publishing, 2003, s. 269-270

<sup>95</sup> Viz Fico, R.: Účel trestu (filozofické, penologické a právní východiská) Juris index, Bratislava 1992, s. 31-32

ukládáním jsou spojovány určité pro společnost užitečné cíle („punitur, ne peccetur“, trestá se, aby nebylo spácháno zlo), čímž se liší od absolutních (retributivních) teorií trestu, které spočívají v myšlence, že se má trestat jen pro odplatu („punitur, quia peccatum est“, trestá se, protože bylo spácháno zlo).<sup>96</sup>

Platný TrZ uvádí jako základní účel (cíle) trestu ochranu společnosti, což nepochybně zahrnuje i ochranu práv a svobod občanů. Jedním ze způsobů, jak zabránit pachateli v dalším páčání trestné činnosti je, že je izolován od společnosti (tzv. zábranná, represivní funkce trestu) a to uložením nepodmíněného trestu odnětí svobody. To ovšem nevylučuje možnost páčání další trestné činnosti v době výkonu trestu. Proto hlavně zastánci trestu smrti argumentují tím, že trest smrti je jediným spolehlivým způsobem, jak zabránit odsouzenému v dalším páčání trestné činnosti.<sup>97</sup> Účel trestu spočívající ve výchově pachatele k tomu, aby vedl řádný život (individuální prevence), představuje velice náročný úkol, který se v praxi ne vždy daří realizovat. Je třeba zmínit, že značnou část z celkového počtu odsouzených představují recidivisté. Tím, že trest správně působí na pachatele, má výchovně působit i na ostatní členy společnosti (generální prevence). Platná úprava zřejmě vychází z myšlenky interakce mezi individuální a generální prevencí a výslovně zdůrazňuje závislost generální prevence na prevenci individuální.<sup>98</sup>

#### 3.4.4. Druhy trestů podle trestního zákona

V souladu se zásadou nullum crimen sine lege, nulla poena sine lege (žádný trestný čin, žádný trest bez zákona), která je vyjádřena v ustanovení čl. 39 Listiny, obsahuje ustanovení § 27 TrZ taxativní výčet trestů, které soud může za spáchaný trestný čin uložit. Těmito tresty jsou: odnětí svobody, obecně prospěšné práce, ztráta čestných titulů a vyznamenání, ztráta vojenské hodnosti, zákaz činnosti, propadnutí majetku, peněžitý trest, propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty, vyhoštění a zákaz pobytu.<sup>99</sup> Kromě nich TrZ umožňuje v ustanovení § 29 odst. 1 uložení výjimečného trestu, kterým je jednak trest odnětí svobody nad 15 až do 25 let<sup>100</sup> a také trest odnětí svobody na doživotí, kterým byl nahrazen trest smrti. Obecnou podmínkou pro uložení výjimečného trestu je to, že může být uložen pouze za taxativně stanovené trestné činy. První skupinu trestných

<sup>96</sup> Kromě toho známe ještě tzv. smíšené (slučovací) teorie, které spojují odplatné a účelové funkce trestu.

<sup>97</sup> Novotný, O. Za reformu systému trestů, in: Sborník prací z trestního práva k 70. narozeninám prof. Dr. Vladimíra Solnaře. Praha: UK, 1969, s. 77

<sup>98</sup> Viz Novotný, O., Vanduchová, M. a kol. Trestní právo hmotné-I. Obecná část. Praha: ASPI, a.s., 2007 s.

36

<sup>99</sup> V novém TrZ je nově zakotven trest domácího vězení.

<sup>100</sup> V novém TrZ je výjimečným trestem kromě doživotí i trest odnětí svobody nad 20 až do 30 let.

činů, za kterou je možné tento trest uložit, představuje šest trestných činů spočívajících v kvalifikovaném úmyslném usmrcení člověka.<sup>101</sup> Druhou skupinu představuje šest úmyslných trestných činů, při kterých dojde k nedbalostnímu usmrcení, ale pouze tehdy, pokud se pachatel takového trestného činu dopustil opakovaně (tj. minimálně podruhé), a byl již pro takový trestný čin potrestán, tedy jedná se o recidivistu.<sup>102</sup> TrZ však v žádném případě neuvádí výjimečný trest jako trest jediný, ale vždy jako alternativu vedle kratšího trestu odnětí svobody. Další podmínky možnosti uložení tohoto trestu jsou stanoveny odlišně pro trest odnětí svobody nad patnáct až do dvaceti pěti let a pro trest odnětí svobody na doživotí. U doživotního trestu odnětí svobody jsou těmito podmínkami: a) mimořádně vysoký stupeň společenské nebezpečnosti trestného činu pro společnost vzhledem „*k zvlášť zavrženíhodnému způsobu provedení činu nebo k zvlášť zavrženíhodné pohybnosti nebo k zvlášť těžkému a těžko napravitelnému následku.*“ a za b) účinná ochrana společnosti uložení takového trestu vyžaduje nebo není naděje že by pachatele mohl napravit trest odnětí svobody nad 15 až do 25 let. S trestem odnětí svobody na doživotí ovšem souvisí celá řada problémů, jako např. nedostatek aktivit pro odsouzené nebo riziko vážných psychických poruch jejich osobnosti v důsledku toho, že tito odsouzení ztrácejí perspektivu návratu do společnosti.<sup>103</sup> Snahou o eliminaci těchto negativní důsledků je umožnění podmíněného propuštění z výkonu doživotního trestu a to po výkonu nejméně dvaceti let tohoto trestu (ust. § 62 odst. 2 TrZ) nebo po odpykání dvou třetin uloženého trestu (ust. § 62 odst. 1 TrZ), přičemž aby byla zvýšena ochrana společnosti před mimořádně nebezpečnými zločinci, TrZ dává možnost soudu rozhodnout, že doba výkonu výjimečného trestu ve věznici se zvýšenou ostrahou se pro účely podmíněného propuštění do doby výkonu tohoto trestu nezapočítává (ust. § 29 odst. 1). Nutno podotknout, že tento systém v mnoha případech selhal, a že podmíněně propuštěný se mnohdy jen několik hodin po svém propuštění opět dopustil závažné trestné činnosti.

---

<sup>101</sup> Srov. ust. § 29 odst. 3 TrZ

<sup>102</sup> Srov. ust. § 29 odst. 4 TrZ

<sup>103</sup> Srov. Novotný, O., Vanduchová, M. a kol. Trestní právo hmotné-I. Obecná část. Praha: ASPI, a.s., 2007, s. 428, dále srov. Nováková, J. Výzkum vlivu doživotního trestu na odsouzené, Trestní právo č. 3, 1999, s. 8

## 3.5. Občanskoprávní ochrana práva na život

### 3.5.1. Ochrana osobnosti podle platné právní úpravy

Ustanovení čl. 6, 7 a 10 Listiny, představují ústavní základ ochrany osobnosti fyzické osoby. V obecné (generální) klauzuli § 11 OZ, je uveden demonstrativní (příkladný) výčet jednotlivých dílčích práv, která tvoří jednotné právo na ochranu osobnosti, jehož obsahem je v občanskoprávní oblasti zabezpečit respektování osobnosti fyzické osoby a její všestranný svobodný rozvoj.<sup>104</sup> Ze zvoleného pořadí v OZ vyplývá, že prvořadým dílčím právem fyzické osoby, je právo na ochranu života, zdraví (včetně zdraví psychického) a těla fyzické osoby neboli souhrnně tělesná integrita a nedotknutelnost fyzické osoby.<sup>105</sup> Prostředky, které zabezpečují ochranu osobnosti fyzické osoby, jsou podle ustanovení § 13 odst. 1 OZ jednak možnost domáhat se upuštění od neoprávněných zásahů do svého práva (tzv. žaloba zdržovací), dále možnost domáhat se odstranění následků neoprávněného zásahu do svého práva (tzv. žaloba odstraňovací) nebo možnost domáhat se podle povahy věci přiměřeného zadostiučinění (morální satisfakce). V určitých případech má však podle § 13 odst. 2 OZ fyzická osoba právo na náhradu nemajetkové újmy v penězích (tzv. materiální satisfakce). V této souvislosti je třeba upozornit na rozhodnutí některých soudů, podle kterých : „Jestliže mezi fyzickými osobami existují sociální, morální, citové a kulturní vztahy vytvořené v rámci jejich soukromého a rodinného života, může porušením práva na život jedné z nich dojít k neoprávněnému zásahu do práva na soukromí druhé z těchto osob. Právo na soukromí totiž zahrnuje i právo fyzické osoby vytvořit a udržovat vztahy s jinými lidskými bytostmi, zejména v citové oblasti, aby tak fyzická osoba mohla rozvíjet a naplňovat vlastní osobnost. Protiprávní narušení těchto vztahů ze strany jiného představuje neoprávněný zásah do práva na soukromý a rodinný život fyzické osoby.“<sup>106</sup>

Novelou OZ provedenou zákonem č. 47/2004 Sb. bylo přijato nové ustanovení § 444 odst. 3, které v případě usmrcení fyzické osoby přiznává taxativně vypočteným pozůstalým pevně stanovené jednorázové odškodnění.

<sup>104</sup> Srov. např. rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR z 28.6. 2007, sp. zn. 30 Cdo 154/2007

<sup>105</sup> Srov. Švestka, J., Jehlička, O., Škárová, M., Spáčil, J. a kol. Občanský zákoník. Komentář. 10. vydání. Praha : C. H. Beck, 2006, s. 99-102

<sup>106</sup> Viz rozhodnutí Krajského soudu v Ostravě ze dne 23.1. 1998 (sp. zn. 23 C 52/96), srov. dále Švestka, J., Jehlička, O., Škárová, M., Spáčil, J. a kol. Občanský zákoník. Komentář. 10. vydání. Praha : C. H. Beck, 2006, s. 102, dále srov. nález Ústavního soudu (II. ÚS 517/99)

### 3.5.2. Ochrana osobnosti v připravovaném občanském zákoníku

Podle současné platné právní úpravy je ochraně osobnosti věnováno všeho všudy 6 paragrafů. V nově připravovaném OZ je tato úprava podstatně rozšířena. V ustanovení § 82 odst. 1 připravovaného OZ se uvádí, že: „*chráněna je osobnost člověka včetně všech jeho přirozených práv. Každý je povinen, neporušuje-li se tím jeho přirozené právo, ctít svobodné rozhodnutí člověka žít podle svého.*“ I v novém OZ se setkáváme v ustanovení § 82 odst. 2 s generální klauzulí, ve které je uveden demonstrativní výčet dílčích aspektů ochrany osobnosti. Návrh nového OZ již neobsahuje v případě usmrcení fyzické osoby pevně stanovené jednorázové odškodnění taxativně stanovených osob. Ustanovení § 2774 počítá s tím, že: „*Při usmrcení nebo zvláště závažném ublížení na zdraví odčiní škůdce duševní útrapy manželu, rodiči, dítěti nebo jiné osobě blízké peněžitou náhradou vyvažující plně jejich utrpení. Nelze-li výši náhrady takto určit, stanoví se podle zásad slušnosti.*“<sup>107</sup>

### 3.6. Shrnutí

Právo na život, jako základní univerzální lidské právo je právem ústavním, neboť je v právním řádu ČR zakotveno v ustanovení článku 6 Listiny základních práv a svobod (usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení LISTINY ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD jako součásti ústavního pořádku České republiky), která je ve smyslu článků 3 a 112 odst. 1 ústavního zákona České národní rady č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky součástí ústavního pořádku. S právem na život zakotveným v ustanovení čl. 6 Listiny úzce souvisí i další články Listiny, jako např. ustanovení čl. 7 zakotvující osobní nedotknutelnost, ustanovení článku 31 o právu na ochranu zdraví a ustanovení čl. 35 odst. 1 o právu na příznivé životní prostředí. Listina právo na život, stejně jako ostatní základní práva, prohlašuje rovným právem všech lidí, čímž je u tohoto práva vyloučena jakákoliv diskriminace. I když je ustanovení čl. 6 Listiny přímo aplikovatelné, je nezbytné jeho rozvedení ve vnitrostátní právní úpravě, aby mohlo dojít k plné realizaci tohoto práva. Současně je ale třeba připomenout, že právo na život není absolutním právem, neboť v ustanovení článku 6 odst. 4 Listina stanoví ústavní meze práva na život. V případě, že někdo usmrtí fyzickou osobu v souladu s ustanoveními TrZ o nutné obraně, krajní nouzi a o oprávněném použití zbraně, nejedná se o trestný čin a nejde o porušení práva na život. Právo na život je konkrétně chráněno zejména v sedmé

---

<sup>107</sup> Viz návrh občanského zákoníku, ([http://obcanskyzakonik.justice.cz/tinymce-storage/files/Navrh\\_obcanskeho\\_zakoniku\\_090108\\_s%20obsahem.pdf](http://obcanskyzakonik.justice.cz/tinymce-storage/files/Navrh_obcanskeho_zakoniku_090108_s%20obsahem.pdf)).



hlavě zvláštní části trestního zákona, která obsahuje definice trestných činů proti životu a zdraví a stanoví trest za jejich spáchání. Z trestných činů, které poskytují ochranu lidskému životu, je třeba zmínit nejen vraždu (ust. § 219 TrZ), vraždu novorozeného dítěte matkou (ust. § 220 TrZ), jako specializovanou skutkovou podstatu trestného činu vraždy a účast na sebevraždě, ale také trestný čin teroru (ust. § 93 TrZ) a trestný čin genocidia (ust. § 259 TrZ). Lidský život je však chráněn i prostřednictvím kvalifikovaných skutkových podstat jiných trestných činů. České trestní právo vyznává na rozdíl od USA nebo Japonska relativní (preventivní) teorii trestu. Účelem trestu je ochrana společnosti před pachateli trestných činů, zabránit pachateli v dalším páčání trestné činnosti a vychovat jej k tomu, aby vedl řádný život a tím výchovně působit i na ostatní členy společnosti. Vzhledem k tomu, že Listina nepřipouští trest smrti, není tento trest obsažen v taxativním výčtu trestů v TrZ. Trest smrti byl novelou TrZ č. 175/1990 Sb., v našem právním řádu zrušen a nahrazen výjimečným trestem odnětí svobody na doživotí, který lze uložit pouze za taxativně stanovené trestné činy v případě, že jsou splněny taxativně stanovené podmínky. Aby se zabránilo negativním dopadům doživotního trestu na odsouzené, připouští TrZ možnost podmíněného propuštění. Jedním z argumentů retencionistů je tvrzení, že jediným trestem, který může spolehlivě zabránit pachateli v dalším páčání trestných činů je trest smrti, neboť v případě odsouzení k doživotnímu trestu odnětí svobody je možnost opětovného spáchání trestného činu např. na spoluvězni nebo dozorcí, a není vyloučena ani recidiva v případě útěku nebo podmíněného propuštění.

Ochranu práva na život poskytují také ustanovení občanského zákoníku (zák. č. 40/1964 Sb., dále jen OZ) a to konkrétně ustanovení § 11 a n. Na prvním místě mezi jednotlivými dílčími právy, která tvoří jednotné právo na ochranu osobnosti fyzické osoby, jímž se v občanskoprávní oblasti zabezpečuje respektování osobnosti fyzické osoby a její všestranný svobodný rozvoj, uvádí OZ ochranu života a zdraví fyzické osoby. V případě usmrcení fyzické osoby přiznává OZ v ustanovení § 444 odst. 3 taxativně vypočteným pozůstalým pevně stanovené jednorázové odškodnění. Tento přístup je ovšem nespravedlivý a také proto s ním nově připravovaný OZ již nepočítá. Z rozhodnutí některých soudů vyplývá, že porušením práva na život jedné fyzické osoby může dojít k neoprávněnému zásahu do práva na soukromí druhé fyzické osoby. Na základě tohoto neoprávněného zásahu, je možné domáhat se v některých případech náhrady nemajetkové újmy v penězích.

## **IV. Trest smrti ve světě**

### **4.1. Statistika**

V roce 2007 bylo k trestu smrti ve světě odsouzeno nejméně 3.347 lidí v 51 zemích (nejvíce odsouzených k absolutnímu trestu bylo v Číně a to minimálně 1860 osob). Popraveno bylo nejméně 1.252 osob ve 24 zemích světa. Téměř 90% všech vykonaných poprav v roce 2007 ovšem připadlo pouze na pět států, a to Čínu, Irán, Saudskou Arábii, Pákistán a Spojené státy americké (dále jen USA).<sup>108</sup> Mezi země, které vykonaly popravu v roce 2007 patří kromě výše zmíněných ještě: Afghánistán, Bangladéš, Bělorusko, Botswana, Egypt, Rovnicková Guinea, Etiopie, Indonésie, Irák, Japonsko, KLDLR, Kuvajt, Libye, Singapur, Somálsko, Súdán, Sýrie, Vietnam a Jemen.<sup>109</sup>

### **4.2. Abolicionistické státy pro všechny trestné činy**

I když existují státy, které absolutní trest zrušily již v 19. stol. (např. San Marino v roce 1865, Venezuela v roce 1863), většina tak učinila až ve druhé polovině 20. století poté, kdy došlo ke změně v chápání a hodnocení významu lidského života. Od roku 1977, kdy skupinu abolicionistických států, které zrušily ve svých právních rádech tento trest pro všechny trestné činy tvořilo pouze 16 zemí světa, se jejich počet každoročně zvyšuje. Podle stavu k 31.12. 2008 do této skupiny náleží již 93 zemí světa. (Viz příloha č. 2.1)

### **4.3. Abolicionistické státy pro běžné trestné činy**

Další skupinu představuje devět států, které zrušilo trest smrti pouze pro běžné trestné činy, což znamená, že tyto státy umožňují uložit trest smrti pouze ve výjimečných případech, jako např. za nejzávažnější vojenské trestné činy. Do této skupiny náleží: Bolívie, Brazílie, Salvador, Fidži, Izrael, Kazachstán, Kyrgyzstán, Lotyšsko a Peru.<sup>110</sup>

---

<sup>108</sup> Srov. Death sentences and executions in 2007, (<http://www.amnesty.org/en/library/asset/ACT50/001/2008/en/b43a1e5b-ffea-11dc-b092-bdb020617d3d/act500012008eng.pdf>), s. 6-7

<sup>109</sup> Srov. tamtéž, s. 6, podle názoru Amnesty International se popravy uskutečnily také v Mongolsku a Malajsii.

<sup>110</sup> Srov. Abolitionist and retentionist countries, (<http://www.amnesty.org/en/death-penalty/countries-abolitionist-for-ordinary-crimes-only>).

#### 4.4. Abolicionistické státy v praxi

Zvláštní skupinu představuje 35 států jejichž právní řád sice trest smrti připouští, avšak díky zavedené politice a přijaté praxi trest smrti nevykonávají (tj. v posledních 10 letech nebyl nikdo popraven). Sporná je situace ohledně Ruské Federace, kdy Rusko sice vyhlásilo moratorium na popravy v srpnu 1996, ale popravy byly vykonávány během let 1996 až 1999 v Čečenské republice. (Viz příloha č. 2.2.)

#### 4.5. Retencionistické státy

V současné době ale ve světě stále existuje 59 států, které trest smrti ve svých právních řádech zachovávají pro běžné trestné činy (viz příloha č. 2.3.). Protože je vnitřní záležitostí státu určit trestné činy, za které je možné uložení trestu smrti, jsou tyto případy v jednotlivých státech odlišné. V některých státech (např. Irán) může být trest smrti uložen za politické delikty a často je proto zneužíván k likvidaci politické opozice, jiné státy (např. Thajsko, Čína) jej ukládají pachatelům drogových trestných činů. V některých dalších státech je nejvyšší trest možné uložit a vykonat i za trestné činy hospodářské povahy, jako je úplatkářství (např. Bangladéš, Čína, Nigérie, Somálsko, Vietnam).<sup>111</sup> Jsou však známé i státy (např. Nigérie, Pákistán, Saudská Arábie a Somálsko), které absolutní trest ukládají za náboženské delikty nebo delikty mravnostní. Negativním trendem, který se objevuje u států, které trest smrti stále praktikují, je jeho ukládání osobám mladším 18 let. Od roku 1990 je známo celkem 9 zemí, které vykonaly trest smrti na osobě, která v době spáchání činu nedovršila osmnáctý rok svého věku. Jsou jimi: Irán, Pákistán, Saudská Arábie, Jemen, Nigérie, Demokratická republika Kongo, Čína, Súdán a USA (blíže v kapitole USA). V roce 2007 bylo ve světě zaznamenáno 11 poprav nezletilých pachatelů (Irán 8, Saudská Arábie 2, Jemen 1) a v roce 2008 bylo popraveno 7 mladistvých delikventů (všechny popravy provedeny v Iránu).<sup>112</sup> I přesto, že se stále rozšiřuje počet zemí, které trest smrti ve svých právních řádech zrušily, nebo jej nevykonávají, nepokládám celosvětové zrušení tohoto trestu v blízké budoucnosti za reálné.

---

<sup>111</sup> Srov. Fico, R. Trest smrti, KÓDEXPRESS, s.r.o., Bratislava 1998, s. 25-26

<sup>112</sup> Srov. Executions of child offenders since 1990, (<http://www.amnesty.org/en/death-penalty/executions-of-child-offenders-since-1990>).

## 4.6. Shrnutí

Od roku 1977 je patrná snaha o celosvětové zrušení absolutního trestu, neboť každoročně se rozšiřuje počet států, které trest smrti ruší pro všechny trestné činy. V roce 2008 do této skupiny států přibyla Argentina, Chile a Uzbekistán a celkový počet se tak zvýšil na 93 států. Současně ve světě existují státy, které sice ve svých právních řádech trest smrti zakotvují, ale po dobu nejméně deseti let nevykonaly žádnou popravu nebo státy, které absolutní trest zrušily pro běžné trestné činy a umožňují jej pouze za mimořádných okolností, jako např. za války apod. Ve světě ovšem stále existuje celkem 59 států, které trest smrti ve svých právních řádech připouštějí za běžné trestné činy. V roce 2007 bylo popraveno nejméně 1.252 osob ve 24 státech světa. Téměř 90% všech poprav vykonaných v roce 2007 ve světě ovšem připadá pouze na pět států, a to Čínu, Irán, Saudskou Arábii, Pákistán a Spojené státy americké. Retencionistické státy se vzájemně odlišují nejen v povaze a počtu trestných činů postižitelných smrtí, ale také způsobem výkonu trestu smrti. Některé státy připouštějí absolutní trest za politické delikty, jiné jej stanoví za delikty drogové, hospodářské povahy, náboženské, ale i mravnostní. Stále existují státy, které umožňují popravu mladistvých delikventů. Přesto, že se stále rozšiřuje počet zemí, které trest smrti ve svých právních řádech zrušily nebo jej nevykonávají, nepokládám celosvětové zrušení tohoto trestu v blízké budoucnosti za reálné.

## V. Právní stát a trest smrti

Ačkoli naprostou většinu retencionistických států tvoří země třetího světa (např. Somálsko, Sierra Leone) a dále země, které buď vyznávají islámské náboženství (např. Egypt, Irán) nebo státy totalitní (např. Čína, KLR) náleží do této skupiny i země demokratické, které nepochybně vyznávají vládu práva (rule of law). Z těchto států je třeba zmínit USA a také Japonsko. Skutečnost, že stát užívá ve svém právním řádu trest smrti nemůže být dostatečným kritériem pro hodnocení tohoto státu jako nedemokratického.<sup>113</sup>

### 5.1. Principy právního státu

Základním principem právního státu je svrchovanost zákona, přičemž ochrana práv a svobod je svěřena soudní moci. Právní stát v USA a Japonsku je stejně jako v ČR ústavním státem, neboť ústava je považována za zdroj veškerého práva, tedy předpis s nejvyšší právní silou. Všechny zákony a jiné právní normy musí být s ústavou v souladu. S ústavním státem rovněž souvisí omezení parlamentu v jeho zákonodárné moci, protože zákony jsou poměřovány kritériem ústavnosti. O ústavnosti rozhoduje Ústavní soud. Stát sice právo tvoří, ale vzniklým právem je i sám vázán. Ve vztahu stát a občan platí v právním státě princip, že občanu je dovoleno vše, co mu není zákonem zakázáno, kdežto státní orgány mohou zasahovat pouze tehdy, v těch mezích a takovými způsoby, které jsou zákonem dovoleny. I při dovolených zásazích do občanských svobod se musí uplatňovat zásada přiměřenosti.<sup>114</sup> Právní stát je charakterizován také principem nezávislosti soudní moci a nestrannosti soudů při rozhodování. Tyto principy jsou předpokladem pro důvěru v právo. V právním státě není občan odkázán na svépomoc, ale má záruku, že právní cestou dosáhne spravedlnosti a uspokojení nároků, jež mu ze zákona náležejí.<sup>115</sup> Principy právního státu se pochopitelně projevují a uplatňují i v trestním právu. Základní funkcí trestního práva v právním státě je ochrana společnosti před kriminalitou, přičemž se mluví o druhotném (sekundárním) charakteru trestního práva. Trestněprávní řešení představuje tedy „ultima ratio“ (nejzazší řešení) pro zákonodárce i pro soudce. Snad nejvýstižnější by

---

<sup>113</sup> Srov. Fico, R.: Trest smrti, KÓDEXPRESS s.r.o., Bratislava 1998, s. 18

<sup>114</sup> Viz Pavlíček, V., Hřebejk, J.: Ústava a ústavní řád České republiky, I. díl- Ústavní systém, Linde 1998, s. 55

<sup>115</sup> Viz tamtéž, s. 55

bylo mluvit o zásadě subsidiarity represe.<sup>116</sup> Zrušením trestu smrti stát nejenže prohlašuje právo na život jako základní lidské právo za nedotknutelné, ale zároveň tím promítá do své trestní politiky zásadu humanismu. Pokud stát chápe své ius puniendi ve smyslu práva uložit i trest smrti, veřejně tím manifestuje svoji rezignaci na speciálně preventivní funkci trestání.<sup>117</sup>

## **5.2. Právo na život a trest smrti v USA a Japonsku**

Zvláštní pozornost ve vztahu k trestu smrti jistě zaslouží USA a Japonsko. I když oba státy absolutní trest zachovávají a mají mnoho společného zejména pokud jde o důvody, kterými ospravedlňují absolutní trest, liší se nejen v trendu, který v souvislosti s trestem smrti v poslední době uplatňují, ale hlavně v úrovni kriminality.

### **5.2.1. Japonsko**

#### **5.2.1.1. Právo na život a trest smrti v japonské ústavě**

V japonské ústavě je právo na život obsaženo v ustanovení čl. 13, v jehož první větě je vyjádřen závazek, respektovat všechny lidi jako jedince. Druhá věta ustanovení čl. 13 prohlašuje právo každého jedince na život, svobodu a usilování o štěstí nejvyšší hodnotou v legislativě a v jiných vládních záležitostech, ovšem pouze v rozsahu, který nezasahuje do veřejného zájmu. Na tento článek navazuje ustanovení čl. 31, které zakazuje zbavit osobu života, svobody nebo ji uložit jakýkoli jiný trest, s výjimkou řízení stanoveného zákonem. V ustanovení čl. 36 je navíc kategoricky zakázáno mučení ze strany kteréhokoli veřejného činitele a také ukládání krutých trestů.<sup>118</sup>

#### **5.2.1.2. Trest smrti v japonském trestním zákoně a jeho výkon**

Japonský trestní zákon (act No. 45 of 1907, dále jen JTZ) obsahuje v ustanovení čl. 9 taxativní výčet hlavních trestů, mezi které náleží na prvním místě trest smrti, a dále trest odnětí svobody s prací a bez práce (na doživotí nebo na stanovenou dobu), pokuty (nad 10.000,- jenů), trestní vazby (od 1 do 30dnů) a drobné pokuty (od 1.000,- do 10.000,- jenů). Jako doplňkový trest je zakotvena konfiskace.

---

<sup>116</sup> Viz Novotný, O., Vanduchová, M. a kol. trestní právo hmotné- I. Obecná část. Praha: ASPI, a.s., 2007, s. 45

<sup>117</sup> Viz Válková, H.: K otázce trestu smrti z pohledu zahraničních zkušeností, Socialistická zákonost 4/1990, s. 180

<sup>118</sup> Srov. The Constitution of Japan, (<http://www.solon.org/Constitutions/Japan/English/english-Constitution.html>).

Trest smrti se podle ustanovení čl. 11 odst. 1 vykonává oběšením. V Japonsku se trest smrti vykonává v sedmi nápravných zařízeních, a to v Sapporu, Sendai, Tokyu, Nagoyu, Osace, Hirošimě a Fukuoce.<sup>119</sup>

JTZ umožňuje trest smrti uložit celkem za 13 skutkových podstat trestných činů, kterými jsou: vzpoura (ust. čl. 77 odst. 1 písm. i)), podpora nepřítele (ust. čl. 82), podněcování zahraniční agrese (ust. čl. 81), žhářství (ust. čl. 108), exploze výbušnin (ust. čl. 117 odst. 1), poškození obytných budov záplavami (ust. čl. 119), zničení vlaku nebo lodi (ust. čl. 126 odst. 1, 2, 3 a 127), žhářství (ust. čl. 108), znečištění vody otráveným materiálem s následkem smrti (ust. čl. 146), vražda (ust. čl. 199) a dvě kvalifikované skutkové podstaty loupeže.<sup>120</sup> Absolutní trest je ve všech případech stanoven jako trest alternativní zejména s odnětím svobody na doživotí (jedinou výjimku představuje trestný čin podle ustanovení čl. 81 (podněcování zahraniční agrese, kdy je trest smrti stanoven jako trest obligatorní).<sup>121</sup>

Charakteristickým rysem výkonu absolutního trestu v Japonsku je jeho naprostá uzavřenost a tajnost spočívající v tom, že odsouzenému ani jeho obhájci není v předstihu oznámeno datum a čas popravy. Odsouzený se o popravě dozvídá přibližně hodinu před jejím výkonem. Aby se předešlo případným protestům, veřejnost a příbuzní se o popravě dozvídají až po jejím provedení.<sup>122</sup> Tato praxe výkonu trestu smrti v Japonsku, je absolutně v rozporu s demokratickými principy jako je transparentnost.

Přesto, že výkonu trestu smrti nesmějí být přítomny žádné soukromé osoby, jako např. novináři, příbuzní a přátelé oběti nebo odsouzeného, projevuje se zde jistý prvek veřejnosti, protože jedinými osobami oprávněnými být popravě přítomny jsou kromě členů popravčího týmu státní zástupce (popř. jeho zástupce), ředitel nápravného zařízení ve kterém je odsouzený umístěn a duchovní.<sup>123</sup>

V době mezi vynesením odsuzujícího rozsudku a vlastní exekucí podléhají odsouzení mnoha přísným omezením v možnosti přijímat návštěvy a korespondenci. Odsouzeným k smrti je povolen kontakt pouze s blízkými příbuznými a obhájcem, přičemž i kontakt s těmito osobami je limitován co do frekvence i trvání.<sup>124</sup> Průměrná doba, kterou

---

<sup>119</sup> Srov. Japan death penalty information center (<http://www.jdpic.org/Q-A.html>)

<sup>120</sup> 1) loupež, která měla za následek smrt oběti, 2) souběh znásilnění a loupeže s následkem smrti (ust. čl. 240,241)

<sup>121</sup> Srov. Penal Code of Japan, (<http://www.cas.go.jp/jp/seisaku/hourei/data/PC.pdf>).

<sup>122</sup> Srov. Johnson, D. Japan's Secretive Death Penalty Policy, Asian-Pacific law & policy journal, Vol. 7, Issue 2 (Summer 2006), ([http://www.jdpic.org/page157\\_files/page157\\_1.pdf](http://www.jdpic.org/page157_files/page157_1.pdf)), s. 70-71,

<sup>123</sup> Srov. tamtéž, s. 72

<sup>124</sup> Odsouzení, jejichž rozsudek byl potvrzen odvolacím soudem jsou drženi v téměř naprosté izolaci; musejí sedět a spát v předepsaných pozicích; v cele nesmějí ležet nebo chodit bez povolení; přijímat dopisy mohou

odsouzený strávil v cele smrti činila v Japonsku v roce 2007 sedm let a pět měsíců<sup>125</sup> (srov. kapitolu 5.2.2.8)

### 5.2.1.3. Kriminalita v Japonsku

Faktem je, že Japonsko je zemí s jednou z nejmenších úrovní kriminality na světě. Počet vražd se zde v roce 2007 snížil oproti roku 2006 o 8,4% z 1,309 na 1,199 případů. U loupeží je toto snížení ještě zřetelnější a to o 10,6% z 5,108 případů v roce 2006 na 4,567 případů v roce 2007. U znásilnění činí pokles 9,3%. Otázkou tedy je, jaké jsou příčiny nízké úrovně kriminality a zejména vražd? Je jedním z důvodů i to, že JTZ zakotvuje trest smrti a tudíž má tento trest odstrašující účinek? Podle mého názoru hlavním důvodem nízkého počtu vražd zde není přísnost trestu, ale míra objasněnosti jednotlivých trestných činů, a s tím spojená neodvratnost trestu.<sup>126</sup> U vražd bylo v roce 2007 objasněno v Japonsku 96,5% případů, přičemž bylo zatčeno 96,9% pachatelů.<sup>127</sup> Dalším faktorem ovlivňujícím kriminalitu je způsob života a morálka v Japonsku. Pro japonskou společnost je typické, že se vyznačuje „kulturou studu“. Jedinec je zavázán své skupině, např. své rodině, svému podniku a proto nechce udělat svým přátelům, příbuzným nebo kolegům v práci žádnou hanbu. V případě, že člen skupiny spáchá nějaký zavrženíhodný delikt, ovlivní tím dobré jméno celé skupiny, kterou pejorativně poznamená.<sup>128</sup> Negativem výše zmíněné kultury studu je jeden z nejvyšších počtů sebevražd na světě, které mají v této zemi dlouholetou tradici.<sup>129</sup>

### 5.2.1.4. Japonsko a veřejné mínění

V posledním průzkumu veřejného mínění o trestu smrti v Japonsku, provedeném vládou v roce 2004 vyšlo najevo, že proti absolutnímu trestu se vyslovilo pouze 6%

---

pouze od členů rodiny; na snědení každého jídla mají stanovenou dobu 5-10 min., 2-3 týdne mohou cvičit mimo celu max. však 30 min.; zakázáno je čtení zahraniční literatury a cely vězňů odsouzených k smrti jsou permanentně osvětlené. Srov. Johnson, D. Japan's Secretive Death Penalty Policy, Asian- Pacific law & policy journal, Vol. 7, Issue 2 (Summer 2006), ([http://www.jdpic.org/page157\\_files/page157\\_1.pdf](http://www.jdpic.org/page157_files/page157_1.pdf)), s. 73

<sup>125</sup> Srov. Japan death penalty information center, (<http://www.jdpic.org/Q-A.html>). Jsou také známy případy, kdy odsouzený byl v cele smrti přes 33 let. Srov. Hood, R. The death penalty: A worldwide perspective. Oxford university press, second edition, 1996, s. 140, dále srov. Johnson, D. Japan's Secretive Death Penalty Policy, Asian- Pacific law & policy journal, Vol. 7, Issue 2 (Summer 2006), ([http://www.jdpic.org/page157\\_files/page157\\_1.pdf](http://www.jdpic.org/page157_files/page157_1.pdf)), s. 70

<sup>126</sup> Srov. Novotný, O., Vanduchová, M. a kol. Trestní právo hmotné- I. Obecná část. Praha: ASPI, a.s., 2007, s. 38

<sup>127</sup> Srov. Crimes in Japan in 2007, National Police Agency, (<http://www.npa.go.jp/english/seisaku5/20081008.pdf>), s. 53 a 56

<sup>128</sup> Srov. Novotný, O., Vanduchová, M. a kol. Trestní právo hmotné- I. Obecná část. Praha: ASPI, a.s., 2007, s. 26

<sup>129</sup> původně byla rituální sebevražda seppuku, někdy také nazývaná kusun- gobu (název pochází ze zvláštního asi 24 cm dlouhého meče) privilegiem náležejícím kastě samurajů.



dotázaných, naopak souhlas s trestem smrti za některé trestné činy vyjádřilo 81% dotázaných. Japonská veřejnost je toho názoru, že u nejzávažnějších zločinů je smrt pachatele odpovídajícím trestem a zároveň se obává toho, že zrušení absolutního trestu by vedlo k nárůstu těch trestných činů, za které je dosud možné jeho uložení.<sup>130</sup> Vládní představitelé argumentují pro ponechání trestu smrti v právním řádu tím, že zrušení absolutního trestu navzdory tak silné veřejné podpoře by bylo nedemokratické a mohlo by podkopat důvěru v právo a vést k nárůstu aktů soukromé msty.<sup>131</sup>

## 5.2.2. Právo na život a trest smrti v USA

Absolutní trest v USA má dlouholetou tradici, o čemž svědčí prakticky nepřetržitě vykonávání tohoto trestu v historii, s výjimkou let 1967-1976, a poté krátkého období od října roku 2007 do dubna roku 2008, kdy byla posuzována ústavnost některých aspektů souvisejících s absolutním trestem.

### 5.2.2.1. Právo na život a trest smrti v ústavě USA a ústavách jednotlivých států.

Základ amerického právního systému představuje Ústava Spojených států amerických (dále jen Ústava USA), která byla přijata dne 17.9. 1787 ve Filadelfii a která nahradila tzv. Články konfederace. Právo na život a trest smrti původně Ústava USA nezahrnovala. Právní zakotvení tohoto práva je třeba hledat v dodatcích, které nabyly platnosti až později (prvních deset dodatků nabylo platnosti 15.12. 1791 potom, co byly ratifikovány příslušným počtem států a jsou někdy označovány jako Listina práv (Bill of Rights))<sup>132</sup>. Pro téma této práce mají rozhodující význam dodatky V, VIII, a XIV Ústavy USA. V dodatku V. se uvádí, že: „*nikdo nesmí být zbaven života, svobody nebo majetku jinak než zákonným postupem.*“ Dodatek VIII. stanoví, že: „*Nesmějí být vyžadovány nadměrné kauce, ukládány nadměrné pokuty nebo kruté a neobvyklé tresty.*“ V dodatku XIV. oddíl 1 je zakotveno, že : „*Všechny osoby narozené nebo naturalizované ve Spojených státech amerických, podléhající jejich jurisdikci jsou občany Spojených států*

---

<sup>130</sup> Srov. Johnson, D. Japan's Secretive Death Penalty Policy, Asian- Pacific law & policy journal, Vol. 7, Issue 2 (Summer 2006), ([http://www.jdpic.org/page157\\_files/page157\\_1.pdf](http://www.jdpic.org/page157_files/page157_1.pdf)), s. 112, dále srov. Japan death penalty information center (<http://www.jdpic.org/Q-A.html>).

<sup>131</sup> Srov. Johnson, D. Japan's Secretive Death Penalty Policy, Asian- Pacific law & policy journal, Vol. 7, Issue 2 (Summer 2006), ([http://www.jdpic.org/page157\\_files/page157\\_1.pdf](http://www.jdpic.org/page157_files/page157_1.pdf)), s. 118

<sup>132</sup> Srov. Filip, J., Koudelka, Z., Kroupa, J., Svatoň, J., Šimíček, V., Vlčková, R.: Soudobé ústavní systémy, Masarykova univerzita, Brno, 1996, s. 35, dále srov. Inciardi, J. Trestní spravedlnost, Victoria Publishing, a.s., Praha 1994, s. 141

*a státu, jehož jsou obyvateli. Žádný stát nesmí přijmout nebo uplatňovat zákon, který by omezoval svobody nebo práva občanů Spojených států; stejně tak žádný stát nesmí zbavit nikoho života, svobody nebo majetku jinak, než zákonným postupem; a nesmí žádné osobě, podléhající jeho pravomoci odeprít rovnou ochranu zákona...“*

Další stupeň v hierarchii právních předpisů USA představují ústavy jednotlivých států, které ovšem nesmějí být v rozporu s Ústavou USA, a které právo na život upravují různě. Tak např. Ústava státu Texas v ustanovení čl. 1 oddíl 13 zakazuje, aby byly vyžadovány nadměrné kauce, ukládány nadměrné pokuty nebo kruté a neobvyklé tresty a současně přiznává každé osobě právo domáhat se u soudu odstranění škody, způsobené na jeho půdě, zboží, osobě nebo pověsti. Ustanovení čl. 1 oddíl 19 Ústavy státu Texas zakazuje, aby byl občan tohoto státu zbaven života, svobody, majetku, výsad nebo imunit, s výjimkou případů stanovených zákonem tohoto státu.<sup>133</sup>

#### **5.2.2.2. Trest smrti a federální zákony a zákony jednotlivých států.**

Po Ústavě USA a ústavách jednotlivých států následují z hlediska právní síly federální zákony, které jsou vyhlášovány Kongresem a zákony jednotlivých států, přijímané státní legislativou. Federální zákony musí být v souladu s federální ústavou a státní zákony musí být v souladu nejen s federální ústavou, ale také ústavou toho státu, ve kterém jsou přijímány.<sup>134</sup> Jelikož VIII. dodatek Ústavy USA nedefinuje pojem krutého a neobvyklého trestu, mají v USA, ve státě vyznávajícím právní systém Common Law, stěžejní význam v souvislosti s právem na život a trestem smrti rozhodnutí (precedenty) Nejvyššího soudu USA (Supreme Court, dále jen NS), a to v rámci „judicial review“. NS posuzuje souladnost právních úprav jednotlivých států s Ústavou USA a podává její závazný výklad. Rozhodnutí NS významně ovlivnila ukládání absolutního trestu v USA nejen ve druhé polovině 20. stol., ale i v současnosti.

Důležitou roli v otázce ukládání trestu smrti v USA sehrála kauza *Furman v. Georgia* (408 U.S. 238), která byla předložena NS v roce 1971. V dané kauze šlo o to, že právní úprava státu Georgia ponechávala rozhodnutí o udělení doživotního vězení nebo trestu smrti na porotě. V roce 1972 NS rozhodl, že zákony států, které neposkytují soudcům ani porotám jasné instrukce a vodítka, kterými by se měli při rozhodování o životě a smrti řídit jsou neústavní (pro rozpor s VIII. dodatkem USA), protože v takovém případě je rozhodování o trestu subjektivní a svévolné a tudíž diskriminační. Bez takto

<sup>133</sup> Srov. Texas Constitution (<http://www.statutes.legis.state.tx.us/SOTWDocs/CN/pdf/CN.1.pdf>)

<sup>134</sup> Srov. Inciardi, J. *Trestní spravedlnost*, Victoria Publishing, a.s., Praha 1994, s. 65

stanovených instrukcí a vodítek bylo uložení trestu smrti soudcem Stewartem přirovnáno k „zasazení blesku“. Na základě rozhodnutí v kauze Furman byly v USA zrušeny všechny zákony upravující trest smrti, ovšem toto rozhodnutí neznamenal definitivní odmítnutí nejvyššího trestu.<sup>135</sup> Později byly přijímány nové zákony, které buď zbavily poroty rozhodovací pravomoci a stanovily trest smrti jako mandatorní trest za určité trestné činy<sup>136</sup>, nebo zavedly dvoufázovou trestní proceduru spočívající v tom, že po soudním řízení, ve kterém je zjišťována otázka viny následuje v případě, že vina byla prokázána řízení, během něhož mohou být předkládány důkazy, jež přispívají ke kvalifikovanějšímu a bezvadnějšímu rozhodování o životě a smrti.

V kauze Gregg v. Georgia (428 U. S. 153) projednávané před NS v roce 1976 šlo o ústavnost nové rozdvojené soudní procedury. Podle zákona státu Georgia následovalo v případě vraždy I. stupně po prohlášení viny samostatné řízení o trestu. Zákon vyžadoval, aby poroty a soudci při rozhodování o trestu smrti zvážili přitěžující a polehčující okolnosti, mezi které patřilo:

- dřívější potrestání za hrdelní zločin nebo opakované páchaní násilné trestné činnosti v minulosti;
- vražda byla spáchána v průběhu znásilnění, ozbrojené loupeže, únosu, vloupání či zhářství;
- odsouzený představoval riziko smrti pro více než jednu osobu;
- vražda byla spáchána kvůli majetkovému prospěchu;
- oběť byla představitelem soudu nebo prokurátorem a zda byla oběť zavražděna v průběhu nebo v důsledku plnění svých povinností;
- oběť byla policistou, příslušníkem správy nápravných zařízení nebo hasičem, a zda byla zavražděna při plnění svých povinností;
- zda šlo o vraždu nájemnou;
- vražda byla spáchána hrůzně či nehumánně v důsledku mučení, zvrhlé mysli či těžkého ubližování;
- odsouzený byl vězněm na útěku;
- vražda byla spáchána při pokusu vyhnout se zatčení.<sup>137</sup>

---

<sup>135</sup> Srov. Inciardi, J. Trestní spravedlnost, Victoria Publishing, a.s., Praha 1994, s. 498-499. Pouze soudci Brennan a Marshall zastávali názor, že absolutní trest je neústavní sám o sobě. Srov. tamtéž, s. 498

<sup>136</sup> NS v kauze Woodson v. North Karolína (1976) zrušil zákony států, které stanovily v případě vraždy I. stupně trest smrti jako mandatorní trest. Jedním z argumentů NS byla skutečnost, že zákon s mandatorním trestem smrti nepočítá s rozdílnostmi jednotlivých zločinců. Srov. Inciardi, J. Trestní spravedlnost, Victoria Publishing, a.s., Praha 1994, s. 500

<sup>137</sup> Srov. Inciardi, J. Trestní spravedlnost, Victoria Publishing, a.s., Praha 1994, s. 499-500

Výsledkem bylo rozhodnutí přijaté v poměru 7:2 potvrzující zákon státu Georgia, což bylo odůvodněno tím, že : „Nová trestní procedura státu Georgia obrací pozornost poroty na detaily zločinu a na detaily povahy každého jednotlivého pachatele. Třebaže porota smí zvažovat jakékoli přitěžující a polehčující okolnosti, musí před uložením trestu smrti současně zjistit a určit alespoň jeden zákonný faktor. Svévole poroty tak dostává svůj rámec. Porota již nemůže ukládat trest smrti lehkovážně a rozpustile, její rozhodování je zasazeno do zákonného rámce.“<sup>138</sup>

Když srovnáme trestné činy, za které je možné uložit trest smrti v Japonsku a na federální úrovni USA (U.S. Code, title 18, dále také jen jako federální trestní zákon), zjistíme, že v USA je rozsah těchto trestných činů širší. Stejně jako v Japonsku je nejčastějším (a v praxi jediným) důvodem odsouzení k absolutnímu trestu vražda. Rozdíl je v tom, že v USA je na federální úrovni rozlišováno mezi vraždou I. a II. stupně, přičemž trest smrti připadá v úvahu pouze v prvním případě (18 U.S.C. Sec. 1111).<sup>139</sup> Federální trestní zákon však rozšiřuje rámec možného uložení absolutního trestu např. o vraždu člena Kongresu nebo soudce NS (18 U.S.C. Sec. 351), vraždu spáchanou federálním vězněm během výkonu trestu odnětí svobody na doživotí (18 U.S.C. Sec. 1118), vraždu spáchanou uprchlým federálním vězněm, který byl odsouzen na doživotí (18 U.S.C. Sec. 1120), vraždu prezidenta nebo viceprezidenta nebo únos těchto osob s následkem smrti (18 U.S.C. Sec. 1751), vraždu svědka, oběti trestného činu nebo informátora s úmyslem zabránit těmto osobám vypovídat (18 U.S.C. Sec. 1512), vraždu při bankovní loupeži nebo únosu (18 U.S.C. Sec. 2113), vraždu při znásilnění nebo zneužívání dětí (18 U.S.C. Sec. 2245). Stejně jako v Japonsku je možné uložit trest smrti při úmyslném vykolejení vlaku s následkem smrti (18 U.S.C. Sec. 1992). Kromě toho federální trestní zákon umožňuje trest smrti za špionáž (18 U.S.C. Sec. 794), genocidu (18 U.S.C. Sec. 1091) a velezradu (18 U.S.C. Sec. 2381). Absolutní trest je obdobně jako v Japonsku stanoven jako alternativa zpravidla k doživotnímu trestu odnětí svobody.<sup>140</sup>

Trest smrti je dále zakotven také ve vojenském trestním zákoně (Uniform Code of Military Justice- dále jen UCMJ), kterému podléhají příslušníci amerických ozbrojených sil na celém světě. Ten stanoví absolutní trest za vojenské trestné činy spáchané nejen

---

<sup>138</sup> Viz Inciardi, J. Trestní spravedlnost, Victoria Publishing, a.s., Praha 1994, s. 500

<sup>139</sup> Vražda prvního stupně zahrnuje zlý úmysl, což znamená záměr způsobit smrt nebo těžkou újmu nebo spáchat jiný zločin, úvahu, což znamená úplnou a vědomou znalost záměru usmrtit a úklad, což znamená zosnování nebo vědomé rozhodnutí něco spáchat ještě před provedením. Vražda druhého stupně zahrnuje usmrcení se zlým úmyslem, ale bez předchozí úvahy a úkladu. V těchto případech jde o impulsivní zabítí např. při hádce. Srov. Inciardi, J. Trestní spravedlnost, Victoria Publishing, a.s., Praha 1994, s. 72-74

<sup>140</sup> Srov. 18 U.S.C. (<http://uscode.house.gov/search/criteria.shtml>), dále srov. Death penalty information center (<http://www.deathpenaltyinfo.org/federal-laws-providing-death-penalty>).

v době války, jako např. v případě zběhnutí, spiknutí, napadení nebo úmyslného neuposlechnutí rozkazu nadřízeného důstojníka, zbabělosti před nepřítelem, vyzvědačství, porušení povinností strážní hlídky, napomáhání nepříteli, apod., ale také za vojenské trestné činy spáchané v době míru, jako např. v případě vraždy, špionáže týkající se nukleárních zbraní, vzpoury nebo povstání apod.<sup>141</sup>

Kromě výše zmíněných zákonů, zachovává absolutní trest ve svých právních úpravách k 31.12. 2008 36 států USA, přičemž ve dvou z nich nebyla od roku 1976 provedena žádná poprava (Viz příloha č. 3.1.). Celkem 14 států USA (a District of Columbia) trest smrti ve svých právních řádech nemá (Viz příloha č. 3.2.). Společným znakem jednotlivých států USA zachovávajících trest smrti je, že tento trest může být uložen v případě vraždy, přičemž jednotlivé státy se liší pouze v jednotlivých přitěžujících okolnostech, za které může být uložen. Např. podle trestního zákona státu Texas se delikty dělí na zločiny a přestupky, přičemž zločiny jsou rozděleny na pět kategorií a to 1) hrdelní zločiny, (2) zločiny I. stupně, 3) zločiny II. stupně, (4) zločiny III. stupně a 5) zločiny státního vězení. V případě hrdelního zločinu, ve kterém stát požaduje trest smrti, má být v případě shledání viny uložen trest smrti, nebo odnětí svobody na doživotní bez možnosti propuštění. V případě shledání viny z hrdelního zločinu tam, kde není státem vyžadován trest smrti, má být pachatel odsouzen k trestu odnětí svobody na doživotí bez možnosti propuštění.<sup>142</sup> Hrdelním zločinem, za který je možné uložit trest smrti je hrdelní vražda, čímž se rozumí 1) vražda strážce veřejného pořádku nebo hasiče při výkonu služby, 2) vražda spáchaná při únosu, vloupání, loupeži, sexuálním napadení, žhářství, 3) vražda na objednávku, 4) vražda spáchaná při pokusu nebo během útěku z vězení, 5) vražda během výkonu trestu, 6) vražda odsouzeného k doživotnímu trestu, 7) vražda více jak jedné osoby, 8) vražda osoby mladší 6 let, 9) odplatná vražda spáchaná na taxativně stanovených osobách.<sup>143</sup>

Některé státy USA umožňují trest smrti uložit navíc za tyto trestné činy: velezrada (Arkansas, Colorado, Georgia, Kalifornie, Louisiana), křivé svědectví s následkem smrti (Idaho, California), únos s následkem smrti (Idaho, Kentucky) a únos letadla nebo vzdušné piráctví (Georgia, Mississippi).<sup>144</sup> V roce 2008 bylo v USA popraveno celkem 37 osob a ve

---

<sup>141</sup> Srov. 10 U.S.C. Sec. 877-934 (<http://uscode.house.gov/search/criteria.shtml>).

<sup>142</sup> Srov. Texas Penal Code, Title 3, Chapter 12, Subchapter A,C (<http://tlo2.tlc.state.tx.us/statutes/docs/PE/content/htm/pe.003.00.000012.00.htm#12.01.00>).

<sup>143</sup> Srov. Texas Penal Code, Title 5, Chapter 19, Sec. 19.03., (<http://tlo2.tlc.state.tx.us/statutes/docs/PE/content/htm/pe.005.00.000019.00.htm#19.01.00>).

<sup>144</sup> Srov. Crimes Punishable by the Death Penalty, Death Penalty Information Center (<http://www.deathpenaltyinfo.org/crimes-punishable-death-penalty>).

všech případech, stejně jako v Japonsku se jednalo o pachatele vraždy (Viz příloha č. 3.3.). Celkem 95% poprav v roce 2008 bylo uskutečněno v jižanských státech USA (z toho 18 poprav, tedy 49% bylo provedeno v Texasu).<sup>145</sup>

### 5.2.2.3. Trest smrti za znásilnění

V roce 1977 řešil NS kauzu Coker v. Georgia (433 U.S. 584), která se týkala uložení trestu smrti za trestný čin znásilnění dospělé osoby (oběti přitom bylo pouze 16 let), při kterém nebyla způsobena smrt oběti. NS ve svém rozhodnutí nezpochybnil závažnost znásilnění, jako činu který představuje nejenom zásah do lidské integrity, ale který rovněž zbavuje člověka svobodného rozhodování o svém pohlavním životě a také připustil, že znásilnění může být v některých případech doprovázeno fyzickou újmou osob ženského pohlaví a někdy může také způsobit duševní a psychickou újmu.<sup>146</sup> Svojí argumentaci NS založil na rozlišení „mravní zvrhlosti“ pachatele vraždy a znásilnění a také následků těchto trestných činů. NS uvedl: „Znásilnění si bezpochyby zaslouží přísné potrestání; ale pokud jde o mravní zvrhlost a újmu osobě a společnosti, nedá se srovnávat s vraždou, která znamená neoprávněné zbavení lidského života. Ačkoliv může být doprovázeno dalším trestným činem, znásilnění a priori nezahrnuje smrt jiné osoby. Vrah zabíjí; pachatel znásilnění...nezabíjí. Pro oběť vraha život skončil; pro oběť znásilnění sice život nemusí být tak veselý nebo příjemný jako byl doposud, ale neskončil a běžně lze dosáhnout zlepšení.“<sup>147</sup> Z těchto důvodů NS rozhodl, že trest smrti, který je „jedinečný ve své přísnosti a neodvolatelnosti“ je v případě znásilnění dospělé ženy, aniž byla způsobena smrt oběti hrubě nepřiměřeným trestem a jako takový odporuje VIII. dodatku Ústavy USA. Zároveň však tento rozsudek NS nechal otevřenou otázku, za které (a zda vůbec) jiné trestné činy kromě vraždy je možné uložení absolutního trestu v souladu s VIII. dodatkem Ústavy USA. Po rozhodnutí kauzy Coker některé státy uzákonily trest smrti za znásilnění dítěte, což odůvodňovaly tím, že dětem je zapotřebí poskytnout zvýšenou ochranu. Stát Louisiana např. absolutní trest připouštěl za agravované znásilnění dítěte mladšího 12 let, aby později byla tato věková hranice zvýšena na 13 let.<sup>148</sup>

---

<sup>145</sup> Srov. Death penalty information center, (<http://www.deathpenaltyinfo.org/>).

<sup>146</sup> Srov. Coker v. Georgia 433 U.S. 584 (1977) (<http://supreme.justia.com/us/433/584/case.html>).

<sup>147</sup> Viz Coker v. Georgia 433 U.S. 584 (1977) (<http://supreme.justia.com/us/433/584/case.html>).

<sup>148</sup> Dalšími státy USA, které připouštěly trest smrti za znásilnění dítěte byly Georgia, Montana, Oklahoma, Texas, South Carolina, Srov. Kennedy v. Louisiana 554 U.S. (2008), s. 12 (<http://www.scotusblog.com/wp/wp-content/uploads/2008/06/07-343.pdf>), dále srov. Death Penalty Information Center, (<http://www.deathpenaltyinfo.org/death-penalty-offenses-other-murder>).

V roce 2008 tak NS posuzoval opět ústavnost uložení trestu smrti v případě trestného činu znásilnění jehož následkem nebyla smrt oběti a to v kauze Kennedy v. Louisiana (554 U.S. 2008). V tomto případě však na rozdíl od kauzy Coker byla obětí osmiletá nevlastní dcera stěžovatele. NS shledal zákon státu Louisiana neústavním pro rozpor s VIII. a XIV. dodatkem Ústavy USA, neboť rozhodl, že trest smrti je nepřiměřeným trestem za trestný čin znásilnění dítěte, jestliže takový čin neměl za následek smrt, nebo nebyl spáchán s úmyslem obět' usmrtit. NS při svém rozhodování vycházel kromě jiného i z historických údajů, když uvedl, že od roku 1964 nebyla žádná osoba popravena za znásilnění ať už dospělého nebo dítěte a od roku 1963 žádná osoba nebyla popravena za jiný trestný čin než vraždu.<sup>149</sup> Současně NS usoudil, že existuje společenský konsensus proti absolutnímu trestu v případě znásilnění dítěte. Tento úsudek učinil právě na základě skutečnosti, že pouze šest států USA, uzákonilo trest smrti za znásilnění dítěte.<sup>150</sup> Další argumenty proti absolutnímu trestu v případě znásilnění dítěte souvisely s procedurálními problémy svědeckých výpovědí dětských obětí a také s problémem neohlašování trestného činu znásilnění. NS zpochybnil důvěryhodnost svědeckých výpovědí dětí, s ohledem na jejich snazší ovlivnitelnost sugestivními otázkami, což v některých případech může představovat zvýšené riziko popravy nevinné osoby. Při své argumentaci se NS dále odvolal také na některé vědecké práce, podle nichž je větší procento ohlášených případů dětských znásilnění tehdy, jestliže mezi pachatelem a obětí není žádný blízký vztah. Pokud tedy bude možné uložit absolutní trest za znásilnění dítěte, může to vést podle některých expertů k tomu, že jak obět' sama, tak její rodina budou pachatele krýt před odhalením, čímž se zvýší počet neohlášených znásilnění dětí.<sup>151</sup> NS také znovu zopakoval závěry z některých svých dřívějších rozhodnutí, jako např. z rozhodnutí Weems v. United States (217 U.S. 1910), podle kterého je v rozporu s VIII. dodatkem Ústavy USA trest, který není přiměřený spáchanému trestnému činu.<sup>152</sup> Podle názoru NS který již formuloval v rozhodnutí Trop v. Dulles (356 U.S. 1958) „Základním smyslem osmého dodatku není nic menšího než důstojnost člověka. Když má stát právo trestat, 8. dodatek má zajišťovat, aby se toto právo uplatňovalo v rámci civilizovaných norem. V závislosti na ohavnosti zločinu lze uložit pokutu, odnětí svobody i trest smrti,

---

<sup>149</sup> Srov. Kennedy v. Louisiana 554 U.S. (2008), s. 23 (<http://www.scotusblog.com/wp-content/uploads/2008/06/07-343.pdf>)

<sup>150</sup> Srov. tamtéž s. 12, 15

<sup>151</sup> Srov. Kennedy v. Louisiana 554 U.S. (2008), (<http://www.scotusblog.com/wp-content/uploads/2008/06/07-343.pdf>), s. 32-35

<sup>152</sup> Srov. tamtéž s. 8, dále srov. Inciardi, J. Trestní spravedlnost, Victoria Publishing, a.s., Praha 1994, s. 492-493

avšak každý jiný způsob mimo hranice těchto tradičních trestů je z ústavního hlediska podezřelý...Soud si uvědomil, že formulace dodatku není přesná, avšak její rozsah není statický. Dodatek musí svůj význam čerpat z vyvíjejících se norem mravopoctnosti, které vroubí pokrok civilizované společnosti.<sup>153</sup> Trest smrti musí být dále podle názoru NS „limitován na ty pachatele, kteří se dopustí úzké skupiny těch nejzávažnějších trestných činů, a jejichž extrémní vina je činí těmi, kteří si nejvíce zaslouhují popravu.“<sup>154</sup> NS absolutnímu trestu přisuzuje dvě základní společenské funkce a to: a) funkci odplatnou a b) funkci odstrašení.<sup>155</sup> Podle názoru NS se v odplatném účelu trestu odráží zájem společnosti a oběti na tom, aby pachatel trestného činu zaplatil za jím způsobenou újmu. Jak NS uvedl: „Zvažujeme-li odplatu, stejně jako jiné cíle trestního práva, je vhodné rozlišovat mezi obzvláště zvrhlou vraždou, která zasluhuje smrt jako formu odplaty a znásilněním dítěte.“<sup>156</sup> V souvislosti s odplatným účelem trestu smrti NS dále uvedl: „Zvažujeme-li možnost uložení trestu smrti za trestné činy, které nevedly k usmrcení oběti, musíme vzít v potaz i otázku, zda je trest smrti s to vyrovnat újmu způsobenou oběti. Není zřejmé, že by utrpení dětské oběti znásilnění bylo zmenšeno, pokud by zákon umožnil uložit pachateli trest smrti.“<sup>157</sup>

Nesouhlasný názor tzv. dissent podal soudce Alito, ke kterému se přidali předseda NS Roberts a soudci Scalia a Thomas. V dissentu napadl správnost rozhodnutí většiny, kterým bylo kategoricky zakázáno uložení trestu smrti za znásilnění dítěte. Soudce Alito zpochybnil argument o národním konsensu proti trestu smrti za znásilnění dítěte, když podle něj státní legislativy pracují „ve stínu“ rozhodnutí kauzy Coker a skutečnost, že šest států od té doby nově uzákonilo absolutní trest za znásilnění dítěte mohla být „...začátkem nové, silné evoluční linie.“<sup>158</sup> Současně poukázal na to, že od kauzy Coker v roce 1977 se dramaticky zvýšil počet nahlášených případů zneužívání dětí.<sup>159</sup> Zásadně odmítl argumenty související s problematikou svědeckých výpovědí dětských obětí a sníženým počtem ohlašování případů znásilnění dětí, jelikož nesouvisejí se zákazem krutých a neobvyklých trestů obsažených v VIII. dodatku Ústavy USA. Jelikož jedním z nezbytných předpokladů

---

<sup>153</sup> Viz Inciardi, J. Trestní spravedlnost, Victoria Publishing, a.s., Praha 1994, s. 493, dále srov. Kennedy v. Louisiana 554 U.S. (2008), (<http://www.scotusblog.com/wp/wp-content/uploads/2008/06/07-343.pdf>), s. 8

<sup>154</sup> Viz Kennedy v. Louisiana 554 U.S. (2008) (<http://www.scotusblog.com/wp/wp-content/uploads/2008/06/07-343.pdf>), s. 9.

<sup>155</sup> Srov. tamtéž s. 30

<sup>156</sup> Viz tamtéž, s. 31

<sup>157</sup> Viz tamtéž, s. 32

<sup>158</sup> Viz Kennedy v. Louisiana 554 U.S. (2008) (<http://www.scotusblog.com/wp/wp-content/uploads/2008/06/07-343.pdf>), Alito, J.,dissenting, s. 15

<sup>159</sup> Srov. tamtéž, s. 9



pro uložení absolutního trestu je jeho přísná individualizace s ohledem na pachatele, soudce Alito uvedl, že většinové rozhodnutí NS nebere dostatečně v potaz faktory, které podstatně limitují a snižují možnost uložení trestu smrti za znásilnění dítěte. Těmito limitujícími faktory jsou nejenom věk oběti, ale také recidiva specifikovaných sexuálních deliktů, souběh znásilnění dítěte např. s únosem, způsobení těžkého ublížení na zdraví oběti nebo mnohost obětí.<sup>160</sup> V neposlední řadě dissent zpochybnil argument vyjádřený v kauze Coker o větší morální zvrhlosti pachatele vraždy než pachatele znásilnění dítěte. Podle menšinového názoru NS se morální zvrhlost recidivisty sexuálního trestného činu, který např. unese, opakovaně znásilní a mučí svou obět', navíc v případě, kdy se takového jednání dopustí na více dětských obětech vyrovnává morální zvrhlosti vraha. Soudce Alito v této souvislosti uvedl: „...nepochybuji o tom, že v očích průměrných Američanů jsou ti nejhorší pachatelé dětských znásilnění- predátoři, kteří vyhledávají své oběti a působí vážnou fyzickou a emocionální újmu bezbranným malým dětem- ztělesněním mravní zvrhlosti.“<sup>161</sup> Konečně menšinové stanovisko nezpochybnilo jedinečnost újmy, kterou je v případě vraždy ztráta lidského života, ale zároveň nesouhlasí s názorem, že jakákoliv jiná újma oběti kromě smrti vylučuje možnost uložení trestu smrti. Podle menšinového názoru, který je doložen závěry některých specialistů, je třeba rozlišovat mezi znásilněním dospělé osoby a dítěte, jelikož děti jsou více zranitelné a takový zločin má na ně některé účinky, se kterými se u dospělých nesetkáváme, jako např., deprese, nespavost a sebepoškození obětí, včetně zvýšeného počtu sebevražd.<sup>162</sup> Současně se podle Alita řada problémů, které postihují dětské oběti znásilnění stává zároveň problémem celé společnosti, neboť je dokázána např. spojitost mezi znásilněním dítěte a pozdějším zneužíváním prášků, nebezpečným sexuálním chováním a psychiatrickými nemocemi. Alito se odvolává na některé vědecké výzkumy, podle kterých je pětikrát větší pravděpodobnost u osob, které se v mládí staly obětí znásilnění, než u osob, které se obětí takové činu nestaly, že se později dopustí sexuálně motivovaného trestného činu, a je třicetkrát pravděpodobnější, že takové osoby budou později provozovat prostituci.<sup>163</sup> Výše zmíněné důvody tedy podle menšinového názoru NS ospravedlňují uložení absolutního trestu i některým pachatelům znásilnění dítěte.

---

<sup>160</sup> Srov. Kennedy v. Louisiana 554 U.S. (2008) (<http://www.scotusblog.com/wp-content/uploads/2008/06/07-343.pdf>), Alito, J., dissenting, s. 16-18

<sup>161</sup> Viz tamtéž, s. 21

<sup>162</sup> Srov. tamtéž, s. 22

<sup>163</sup> Srov. tamtéž, s. 23

#### 5.2.2.4. Porota a trest smrti v USA

Specifikem amerického soudního systému, kterým se odlišuje např. i od ČR je skutečnost, že o vině obžalovaného rozhoduje dvanáctičlenná porota. V VI. dodatku Ústavy USA je zakotveno, že: „*V každém trestním procesu má obžalovaný právo na rychlé a veřejné přeličení před nestrannou porotou státu a obvodu, na jejichž území měl být trestný čin spáchán a které jsou podle zákona příslušné.*“ Výběr a schvalování členů poroty představuje jak pro obžalobu, tak pro obhajobu klíčovou otázku, přičemž obě strany se snaží prosadit co nejvíce takových členů, kteří podle jejich mínění budou nejlépe vyhovovat jejich zájmům. Např. byla-li obětí trestného činu osoba ženského pohlaví, bude se obžaloba snažit o to, aby v porotě zasedlo co nejvíce žen, je-li obžalovaný černé pleti, bude se obhajoba snažit o totéž, pokud jde o porotce černé pleti. NS v minulosti již několikrát řešil kauzy, které souvisely s porotami. Ve věci *Witherspoon v. Illinois* (391 U.S. 510), která byla projednávána před NS v roce 1968 šlo o to, že zákon státu Illinois připouštěl v řízení ohledně vraždy vyloučit takového potencionálního člena poroty, který měl morální zábrany vynést absolutní trest, nebo byl jeho odpůrcem. V posuzovaném případě došlo při výběru poroty k tomu, že státní zástupce vyloučil téměř polovinu potencionálních porotců, kteří vyjádřili výčitky nebo obavy z uložení trestu smrti. NS shledal takto sestavenou porotu podstatně postrádající nestrannost a nezájatost, a tedy v rozporu s dodatky VI a XIV Ústavy USA, což zdůvodnil tím, že „člověk který je odpůrcem trestu smrti, stejně jako jeho zastánce, může učinit libovolné rozhodnutí o trestu, ke kterému byl pověřen státem, a může tak splnit přísahu, kterou složil jako porotce.“<sup>164</sup> V několika dalších případech také NS řešil kauzy, jejichž podstatou byla diskriminace občanů černé pleti při výběru poroty.<sup>165</sup> K tomu NS uvedl: „obžalovaný nemá právo na to, aby porota byla zcela nebo zčásti složena z příslušníků stejné rasy, ale klauzule o rovné ochraně a spravedlivém procesu mu zaručuje to, že stát nevyloučí potenciální porotce pouze z rasového důvodu nebo kvůli mylnému předpokladu, že příslušníci černé rasy jako skupina nejsou kvalifikováni k tomu, aby plnili funkci porotce. Tím, že stát popírá účast určitého občana na výkonu funkce porotce z rasového důvodu, nejenže protiústavně poškozují takto vyloučeného porotce, ale navíc taková procedura výběru, která záměrně

<sup>164</sup> Viz *Witherspoon v. Illinois*, 391 U.S. 510 (1968), (<http://supreme.justia.com/us/391/510/case.html>)

<sup>165</sup> Srov. *Swain v. Alabama*, 380 U. S. 202 (1965), *Batson v. Kentucky*, 476 U.S. 79 (1986), *Snyder v. Louisiana* 552 U.S. (2008)

vyklučuje osoby černé pleti z porot podkopává veřejnou důvěru ve spravedlnost našeho soudního systému.<sup>166</sup>

#### 5.2.2.5. USA a trest smrti v případě mladistvých pachatelů

Přesto, že v současné době je již ukládání trestu smrti mladistvým pachatelům v USA nepřipustné, představovala právě možnost uložení tohoto trestu mladistvým dlouho největší rozdíl ve srovnání s ostatními demokratickými právními státy. V této souvislosti je třeba upozornit na skutečnost, že americké Common Law umožňuje ve výjimečných případech vést proti mladistvému pachateli řízení jako proti dospělému a uložit i takový trest jako u dospělého.<sup>167</sup> Na konci osmdesátých let řešil NS dvě kauzy, jejichž podstatou byla ústavnost trestu smrti u osob, které byly v době spáchání mladší 18 let, s ohledem na zákaz krutých a neobvyklých trestů zakotvený v VIII. dodatku Ústavy USA. Oba případy se však lišily ve věku pachatele.

V roce 1988 řešil NS kauzu Thompson v. Oklahoma (487 U.S. 815), kdy byl k absolutnímu trestu za zvlášť brutální vraždu odsouzen pachatel, kterému bylo v době spáchání činu patnáct let. Při svém rozhodování NS přihlédl v první řadě k právním rozdílům, které činilo platné právo mezi dospělými a nedospělými osobami (např. nutný souhlas rodičů ke sňatku patnáctiletých, možnost řízení automobilu pouze se souhlasem rodičů, nemožnost nákupu pornografických materiálů, atd.). Tato omezení podle NS ukazovala na omezenou odpovědnost patnáctiletého jedince. Dalším hlediskem, ze kterého NS vycházel bylo hledisko historické, kdy NS argumentoval tím, že poslední poprava osoby mladší 16 let v USA proběhla v roce 1948 a celkem bylo za celé dvacáté století popraveno v USA odhadem asi 18-20 osob mladších 16 let v době spáchání trestného činu. NS při rozhodování také argumentoval tím, že je potřeba přihlížet u takto mladých pachatelů k jejich celkové menší zralosti a menší rozpoznávací a ovládací schopnosti. NS se rovněž zabýval otázkou, zda paušální vyloučení patnáctiletých pachatelů z použití absolutního trestu může povzbudit potenciální patnáctileté pachatele k páchaní brutálních činů a tím vyvolat negativní následky pro obecně preventivní roli trestu smrti ve společnosti. NS dospěl k záporné odpovědi na tuto otázku. Možnost uložení absolutního trestu patnáctiletému pachateli není „ničím více než bezúčelným a zbytečným prostředkem

---

<sup>166</sup> Viz *Batson v. Kentucky*, 476 U.S. 79 (1986), (<http://www.docstoc.com/docs/15017/Batson-v-Kentucky>).

<sup>167</sup> Srov. Kühn, Z. Trest smrti v americkém Common Law a přístup Nejvyššího soudu k Ústavě USA, *Trestní právo* r. 1999, č. 2, s. 17

působícím jen bolest a utrpení.“<sup>168</sup> Z těchto důvodů NS dospěl k závěru, že uložení trestu smrti pachateli, kterému bylo v době spáchání činu pouze patnáct let je pro americkou společnost nepřijatelné. Je však třeba uvést, že většinový názor NS měl silnou opozici, neboť dissent podali předseda NS Rehnquist, White a Scalia, kteří spatřovali neústavnost zákona státu Oklahoma pouze v tom, že nebyla stanovena minimální dolní hranice pro možnost popravu pachatele ve vztahu k věku v okamžiku spáchání zločinu.<sup>169</sup>

Hned v dalším roce, se před NS dostal případ Kevina Stanforda (492 U.S. 361), kterému byl uložen absolutní trest za to, že ve věku sedmnácti let a čtyř měsíců opakovaně znásilnil a poté zavraždil zaměstnankyni čerpací stanice a poté tuto stanici vyloupil. Většinový názor NS odmítl argumentaci stěžovatele, odkazující na zahraniční úpravu a odlišný přístup k této problematice ve světě, když uvedl, že tyto skutečnosti mohou mít v americkém Common Law význam pouze okrajový. NS zároveň uvedl, že specifikem trestu smrti je jeho přísná individualizace, kdy po pečlivém rozboru celého případu a osobnosti pachatele je možné uložit absolutní trest i mladistvému pachateli, a také to, že vzhledem ke statistické a obecné povaze výzkumů, poukazujících na menší strach osob mladších 18 let před smrtí a jejich menší rozpoznávací schopnosti, čímž bývá odůvodňována snížená trestní odpovědnost mladistvých, nelze učinit takový závěr, že by snad žádný mladistvý nebyl v žádném případě plně trestně odpovědný. Dalším argumentem použitým NS byla neexistence konsensu proti absolutnímu trestu mladistvých, což NS odůvodnil tím, že v roce 1989 připouštělo 15 členských států USA uložit trest smrti šestnáctiletému pachateli a ve 12 státech činila tato hranice sedmnáct let. Z těchto důvodů NS rozhodl, že trest smrti uložený mladistvému není v rozporu s Ústavou USA.<sup>170</sup>

V roce 2005 byla ústavnost trestu smrti pro mladistvé řešena před NS znovu, a to v kauze Roper v. Simmons (543 U.S. 551). V daném případě byl trest smrti uložen jedinci, který ve věku 17 let naplánoval a spáchal vraždu. V tomto případě ale došlo k porušení zásady stare decisis (tj. principu, podle něhož má být v případech stejného druhu rozhodováno stejným způsobem)<sup>171</sup>, neboť dne 1. března 2005 NS shledal uložení trestu

---

<sup>168</sup> Viz Kühn, Z. Trest smrti v americkém Common Law a přístup Nejvyššího soudu k Ústavě USA, Trestní právo r. 1999, č. 2, s. 17

<sup>169</sup> Srov. tamtéž, s. 17

<sup>170</sup> Srov. tamtéž, s. 18-19, dále srov. Stanford v. Kentucky, 492 U.S. 361 (1989), (<http://supreme.justia.com/us/492/361/index.html>)

<sup>171</sup> Soudce v systému Common Law má tři možnosti přístupu k precedentu. Může precedent přijmout a aplikovat (to follow precedent), nebo může konkrétní případ od kauzy řešené precedentem odlišit (to distinguish), nebo spíše výjimečně může precedent zrušit jiným rozhodnutím (to overrule precedent), Srov. Kühn, Z.: Trest smrti v americkém Common Law a přístup Nejvyššího soudu k Ústavě USA, Trestní právo r. 1999, č. 2, s. 20

smrti osobě mladší 18 let neústavním a zrušil precedent z kauzy Stanford. Své rozhodnutí NS opřel již o výše zmíněné pravidlo, podle kterého je třeba při interpretaci Ústavy USA vycházet z „vyvíjejících se standardů mravopočestnosti“. NS dospěl k názoru, že národní konsensus směřuje ke zrušení trestu smrti pro mladistvé pachatele.<sup>172</sup> Při svém rozhodování vzal NS v potaz „...ohromující váhu mezinárodního odporu vůči trestu smrti u mladistvých delikventů.“<sup>173</sup>

#### 5.2.2.6. Způsob výkonu poprav v USA

Ve 35 legislativách států USA vyznávajících trest smrti, jakožto ve federálním trestním zákoně a vojenském trestním zákoně, byla k výkonu absolutního trestu zvolena metoda tzv. smrtící injekce.<sup>174</sup> V některých státech USA je smrtící injekce metodou výlučnou, jiné státy umožňují odsouzeným i jiné alternativy trestu smrti, kterými jsou elektrické křeslo, plynová komora, oběšení a zastřelení.<sup>175</sup> Při popravách smrtící injekcí nejméně 30 států USA používá kombinaci tří látek, a to konkrétně thiopentanolu sodného (Penthonal), což je krátce účinné barbiturátové nitrožilní anestetikum pro rychlé a klidné usínání, bromidu pancuronia (Pavulon), který tím, že způsobuje ochrnutí svalů včetně bránice zastaví dýchání a chloridu draselného (KCl), jež poté zastaví činnost srdce.

Na podzim roku 2007 se před NS dostala kauza *Baze v. Rees* (553 U.S. 2008), když stěžovatel (odsouzený dvojnásobný vrah) se domáhal toho, aby NS prohlásil proceduru popravování smrtící injekcí obsaženou v zákonné úpravě státu Kentucky v rozporu s VIII. dodatkem Ústavy USA, neboť tato procedura vyvolává „zbytečné riziko“ působení bolesti, utrpení a dlouho trvajícího umírání. Na základě této stížnosti byly pozastaveny popravy v USA a netrpělivě se očekávalo rozhodnutí NS. Ten ve svém rozhodnutí znovu potvrdil, že trest smrti sám o sobě není protiústavní. Dále konstatoval, že i ty nehumánnější způsoby popravování vyvolávají „jisté riziko bolesti“, přičemž Ústava USA nepožaduje vyvarování se veškerého takového rizika.<sup>176</sup> Podle interpretace NS VIII. dodatek Ústavy USA zakazuje tresty mučící, jakož i ostatní tresty vyznačující se nadměrnou krutostí, jako

---

<sup>172</sup> Srov. *Roper v. Simmons*, 543 U.S. 2005, (<http://www.law.cornell.edu/supct/pdf/03-633P.ZO>), s. 10

<sup>173</sup> Viz tamtéž, s. 24

<sup>174</sup> Všechny popravy provedené v USA v roce 2008 byly provedeny smrtící injekcí, s výjimkou jedné popravy na elektrickém křesle vykonané dne 20.6. 2008 ve státě Jižní Karolína. Srov. Execution Database, Death Penalty Information Center, (<http://deathpenaltyinfo.org/executions>).

<sup>175</sup> Nebraska zvolila jako výlučnou metodu k popravování elektrické křeslo. Tato metoda však byla v únoru 2008 Nejvyšším soudem státu Nebraska shledána neústavní. Dosud nebyla zvolena jiná metoda. Srov. Methods of execution, Death Penalty Information Center, (<http://www.deathpenaltyinfo.org/methods-execution>).

<sup>176</sup> *Baze v. Rees*, 553 U.S. (2008), (<http://www.deathpenaltyinfo.org/OpinionBazevRees.pdf>),

např. rozčtvrcení, setnutí hlavy nebo upálení zaživa, jejichž společným znakem je záměrné způsobení bolesti. Podle názoru NS tedy trest není krutý v případě ukončení lidského života, ale jestliže zahrnuje mučení, dlouho trvající umírání, něco nehumánního nebo barbarského.<sup>177</sup> NS dospěl k závěru, že aby poprava za použití metody smrtící injekce představovala krutý a neobvyklý trest, muselo by existovat „značné a neopodstatněné riziko vážné újmy“. Jak NS shledal, ani ojedinělá nehoda při popravě naznamenaná porušení VIII. dodatku Ústavy USA, protože takový případ, i když je politováníhodný nenasvědčuje krutosti nebo „značnému riziku vážné újmy.“<sup>178</sup> Z těchto důvodů NS shledal 16. dubna 2008 zákonnou úpravu smrtící injekce státu Kentucky za souladnou s Ústavou USA. V příloze č. 3.5., je uveden počet poprav v USA od roku 1976 podle použité metody.

### 5.2.2.7. Kriminalita v USA a odstrašující účinek trestu smrti

Jak jsem již zmínil výše, je absolutnímu trestu v USA kromě odplatného účinku přičítán i účinek odstrašení. Přesto, že v USA je trest smrti zachováván, patří na rozdíl od Japonska ke státům s největší kriminalitou, resp. s největším počtem vražd na světě. V roce 2007 bylo v USA spácháno celkem 1.408.337 násilných trestných činů (násilný trestný čin byl spáchán každých 22,4 sekundy). Z toho bylo 16.929 vražd a úmyslných zabití (5,6 vražd na 100.000 obyvatel, což je pětkrát více než v Japonsku, vražda každých 31 min.), 90.427 znásilnění (30 znásilnění na 100.000 obyvatel, znásilnění každých 5,8 min.), 445.125 loupeží (147,6 loupeží na 100.000 obyvatel, loupež každých 1,2 min.). I v USA však můžeme sledovat mírný pokles násilných trestných činů (oproti roku 2006 o 0.7%), když největší pokles byl zaznamenán u znásilnění (o 2,5% oproti roku 2006). U vražd činil pokles oproti roku 2006 0,6%.<sup>179</sup> Velmi zajímavé je porovnání počtu vražd v jednotlivých státech USA v souvislosti s tím, zda je v tomto státě trest smrti zakotven či ne. Jestliže platí teorie o odstrašujícím účinku absolutního trestu<sup>180</sup>, měl by být ve státech USA, které nejvyšší trest ve svých právních řádech zachovávají menší počet vražd než v těch státech USA, které trest smrti ve svých právních řádech nemají. Prvních deset míst v pořadí států USA s největším počtem vražd v roce 2007 však okupovaly státy, jejichž právní řády trest

<sup>177</sup> Srov. *Baze v. Rees*, 553 U.S. (2008), (<http://www.deathpenaltyinfo.org/OpinionBazevRees.pdf>),

<sup>178</sup> Srov. tamtéž

<sup>179</sup> Srov. *Crime in the United States, 2007*, U.S. Department of Justice- Federal Bureau of Investigation, ([http://www.fbi.gov/ucr/cius2007/data/table\\_01.html](http://www.fbi.gov/ucr/cius2007/data/table_01.html)), dále srov. *Crime Clock 2007*, tamtéž, ([http://www.fbi.gov/ucr/cius2007/about/crime\\_clock.html](http://www.fbi.gov/ucr/cius2007/about/crime_clock.html)).

<sup>180</sup> Např. práce I. Ehrlicha z roku 1975 o vztahu mezi počtem poprav v USA a počtem vražd v období od roku 1933 do roku 1967 dospěla k závěru, že každá vykonaná poprava snižuje počet vražd v průměru o sedm nebo osm případů. Srov. Fico, R.: *Trest smrti*, KÓDEXPRESS s.r.o., Bratislava 1998, s. 88, dále srov. Bestová, C.: *Trest smrti v německo- českém porovnání*, Doplněk, Brno 1996, s. 152

smrti zachovávají (největší počet vražd měl stát Louisiana a to 14,2 vražd na 100.000 obyvatel) a teprve na jedenáctém místě se objevuje stát, který absolutní trest ve svém právním řádu nemá (Michigan měl index vražd 6,7 na 100.000 obyvatel). V Texasu, jako státě USA, ve kterém je v posledních letech pravidelně vykonáno nejvíce poprav ročně činil počet vražd 5,9 na 100.000 obyvatel, což je ovšem téměř pětkrát více než ve státě Iowa, který trest smrti v právním řádu nemá (1,2 vražd na 100.000 obyvatel). Zajímavá je i skutečnost, že mezi čtrnácti státy USA s nejmenším počtem vražd na 100.000 obyvatel je celkem osm států, které trest smrti ve svých právních rádech nemají. Vůbec nejmenší počet vražd na 100.000 obyvatel v USA má stát New Hampshire (1,1), kde ovšem od roku 1976 nebyla provedena žádná poprava (viz příloha č. 3.6.). V retencionistických státech USA činil v roce 2007 počet vražd v průměru 5,5 na 100.000 obyvatel, zatímco v abolicionistických státech USA to bylo v průměru jen 3,1 vražd na 100.000 obyvatel. Na základě těchto údajů nelze dospět k závěru o vztahu mezi trestem smrti a úrovní kriminality. Někteří autoři ovšem zastávají názor, podle kterého je třeba přihlížet kromě vědeckých výzkumů i k logickým argumentům. Podle těchto argumentů má představa zatčení a odsouzení k absolutnímu trestu pravděpodobně odstrašující účinek v těch případech, kdy je zabití člověka nejprve chladnokrevně a promyšleně plánováno, a poté je i vědomě vykonáno.<sup>181</sup> Z toho ostatně vychází i NS, když uvedl: „Neexistuje žádný přesvědčivý empirický důkaz, který by buď podporoval nebo vyvracel názor, že trest smrti slouží jako podstatně větší prostředek odstrašení, než menší tresty. Nicméně můžeme bezpečně předpokládat, že existují vrahové, pro které je trest smrti nepochybně významně odstrašující.“<sup>182</sup>

Odpověď na otázku, proč je v USA i přes možnost uložení trestu smrti tak vysoká míra kriminality, je třeba hledat v těchto skutečnostech:

- USA jsou pluralitní, multikulturní společnosti, kde dochází k mnoha kulturním konfliktům,
- ve velkoměstech existují sociálně dezorganizované lokality (např. ghetta, slums), kde je kriminalita na denním pořádku,
- vytvářejí se zde početné subkultury mládeže orientované na násilí (tzv. gangy).<sup>183</sup>

---

<sup>181</sup> Srov. Bestová, C.: Trest smrti v německo- českém porovnání, Doplněk, Brno 1996, s. 153

<sup>182</sup> Viz např. Kennedy v. Louisiana 554 U.S. (2008) (<http://www.scotusblog.com/wp/wp-content/uploads/2008/06/07-343.pdf>), s. 31

<sup>183</sup> Srov. Novotný, O., Vanduchová, M. a kol. Trestní právo hmotné- I. Obecná část. Praha: ASPI, a.s., 2007, s. 24-25

Hlavním důvodem vysoké kriminality v USA je ovšem možnost získat a držet střelnou zbraň. Ústava USA v dodatku II. zakazuje, aby bylo omezováno právo lidu držet a nosit zbraně. Proto také 68% vražd v roce 2007 bylo spácháno střelnou zbraní, a jen ve 12,1% případech byl vražednou zbraní nůž, nebo jiná sečná zbraň.<sup>184</sup>

#### 5.2.2.8. Veřejné mínění a trest smrti v USA

Stejně jako v Japonsku, je dalším ospravedlňujícím důvodem trestu smrti v USA uváděno veřejné mínění. Vůbec největší podporu u veřejnosti v USA měl absolutní trest v roce 1994, kdy tato podpora činila 80%. Od té doby je však patrný neustálý pokles popularity trestu smrti u veřejnosti. Výsledky posledního průzkumu veřejného mínění v USA z října 2008 ukazují, že pro trest smrti v případě vraždy je 64% veřejnosti, což ovšem znamená pokles o 5% oproti roku 2007, kdy tato podpora trestu smrti činila 69%. Naopak počet odpůrců absolutního trestu se v USA zvýšil z 27% v roce 2007 na 30% v roce 2008. S četností ukládání absolutního trestu bylo v roce 2008 spokojeno 23% osob, 21% osob bylo toho názoru, že trest smrti je ukládán příliš často a podle názoru 48% osob je tento trest vynášen málo.<sup>185</sup> Podle některých názorů USA zachovávají trest smrti, protože jsou více demokratické než státy Evropy, ve kterých byl trest smrti zrušen. Tento názor je založen na skutečnosti, že většina veřejnosti jak v Americe tak v Evropě je trestu smrti nakloněna, ale pouze v Americe je názor většiny respektován, neboť v Evropě došlo ke zrušení absolutního trestu bez toho, aniž by takový krok byl požadován veřejností.<sup>186</sup> Jedním z důvodů, proč je v USA trest smrti podporován většinou veřejnosti může být skutečnost, že v USA se ve srovnání s jinými státy mnohem častěji vyskytují případy sériových a masových vražd (střelci, kteří útočí na bezbranné oběti na ulicích nebo ve školách). Dalším důvodem náklonnosti americké veřejnosti k absolutnímu trestu mohou být podle mého názoru také teroristické útoky namířené proti USA.

---

<sup>184</sup> Srov. Crime in the United States, 2007, U.S. Department of Justice- Federal Bureau of Investigation, ([http://www.fbi.gov/ucr/cius2007/offenses/expanded\\_information/data/shrtable\\_06.html](http://www.fbi.gov/ucr/cius2007/offenses/expanded_information/data/shrtable_06.html))

<sup>185</sup> Srov. Death penalty, Gallup Poll, 2008 Oct 3-5, (<http://www.gallup.com/poll/1606/Death-Penalty.aspx>).

<sup>186</sup> Srov. Johnson, D.: Japan's Secretive Death Penalty Policy, Asian-Pacific Law&Policy Journal, Vol. 7, Issue 2 2006, s. 117-118 ([http://www.jpdlc.org/page157\\_files/page157\\_1.pdf](http://www.jpdlc.org/page157_files/page157_1.pdf)).



### 5.2.2.9. Doba strávená v „cele smrti“

Ostře kritizovaným aspektem trestu smrti v USA, ale i v Japonsku, je doba strávená od vynesení rozsudku trestu smrti do jeho výkonu v tzv. cele smrti. Průměrná doba, kterou vězňové v USA strávili v roce 2007 v cele smrti, činila dvanáct let a devět měsíců.<sup>187</sup> Po tuto dobu jsou odsouzení k absolutnímu trestu obecně izolováni od ostatních vězňů, kdy většinu času tráví osamoceni ve svých celách, jsou vyloučeni z vězeňských vzdělávacích a pracovních programů, jsou výrazně omezeni v možnosti přijímat návštěvy. V souvislosti s podmínkami, které panují v celách smrti a také s nejistotou ohledně data popravy se mluví o tzv. fenoménu cely smrti. Ten může vyvolat u odsouzených tzv. „syndrom cely smrti“, kdy odsouzení k nejvyššímu trestu mohou mít sklony např. k sebevraždám, nebo se u nich mohou projevovat duševní poruchy.<sup>188</sup> Zajímavé je, že i když již několikrát byla k NS podána stížnost, jejíž podstatou bylo tvrzené porušení dodatku č. VIII Ústavy USA v souvislosti s dlouhou dobou strávenou v cele smrti<sup>189</sup>, do dnešního dne NS žádnou z těchto stížností nepřijal.<sup>190</sup> Na tomto místě je třeba zmínit, že Evropský soud zaujal k problematice cely smrti zcela jiný postoj, jak dokládá rozsudek Evropského soudu ve věci *Soering v. UK* ze dne 7.7. 1989. V dané kauze šlo o to, že stěžovatel, německý občan Jens Soering, se v USA (stát Virginie) v roce 1985 ve věku 18 let dopustil dvojnásobné vraždy, za kterou by byl v tomto státě pravděpodobně odsouzen k trestu smrti. Jelikož jmenovaný uprchl do Velké Británie, žádaly USA o jeho extradici. Hrozba uložení trestu smrti sama o sobě nevyklučovala extradici, neboť systematický výklad čl. 3 Evropské úmluvy takovou interpretaci vylučoval.<sup>191</sup> Stížnost však byla založena na tvrzení, že ve státě Virginie činila průměrná doba od odsouzení do výkonu trestu smrti šest až osm let, což by v případě vydání a odsouzení k absolutnímu trestu představovalo nelidské nebo ponižující zacházení nebo trest v rozporu s čl. 3 Evropské úmluvy, neboť by stěžovatel byl pobytem v cele smrti vystaven velkému stresu, což by mohlo vyvolat psychické trauma. Podle stanoviska Evropského soudu, aby špatné zacházení mohlo být kvalifikováno podle článku 3 Evropské úmluvy, musí dosáhnout určitého minima závažnosti. „Posouzení tohoto minima je svou povahou relativní: závisí na všech okolnostech případu, a zejména

---

<sup>187</sup> Srov. Time on death row, Death penalty information center, (<http://www.deathpenaltyinfo.org/time-death-row>)

<sup>188</sup> Srov. tamtéž

<sup>189</sup> Srov. např. *Lackey v. Texas*, U.S. 1995, *Elledge v. Florida*, U.S. 1998, *Knight v. Florida* U.S. 1999,

<sup>190</sup> NS rozhoduje o přijetí těchto stížností podle vlastní úvahy s ohledem na význam dané kauzy a v případě, že dospěje ke kladnému závěru vydá tzv. writ of certiorari.

<sup>191</sup> Srov. Šturma, P.: Nedotknutelnost osobnosti podle Evropské úmluvy o lidských právech, *Právník* 7/1992, s. 617

na povaze a kontextu zacházení, podmínkách jeho výkonu, jeho trvání, fyzických a mentálních účincích, a někdy také na pohlaví, věku a zdravotním stavu oběti.<sup>192</sup> Již v minulosti označil Evropský soud nelidským takové zacházení, které bylo prováděno promyšleně po dobu několika hodin a způsobilo buď fyzickou újmu nebo pronikavé fyzické či mentální utrpení. Takové zacházení, které svou povahou mohlo u obětí budit pocity strachu, úzkosti a méněcennosti, způsobilé je pokořit eventuálně zlomit jejich odolnost bylo označeno Evropským soudem za ponižující.<sup>193</sup> Evropský soud však zdůraznil, že aby zacházení nebo trest byly ponižující nebo nelidské, musí utrpení nebo ponižení přesáhnout takovou mez, která je nevyhnutelně spojená s danou formou legitimního zacházení nebo trestu.<sup>194</sup> Evropský soud v kauze Soering rozhodl, že: „S ohledem na dlouhou dobu strávenou v cele smrti v tak extrémních podmínkách, vzhledem ke stále přítomné a zvyšující se úzkosti spojené s očekáváním výkonu trestu smrti a s ohledem na individuální okolnosti případu, zvláště věk a duševní stav stěžovatele v době spáchání trestného činu, by vydání do USA stěžovatele vystavilo skutečnému riziku takového zacházení, které překračuje hranice stanovené v čl. 3 Evropské úmluvy.“<sup>195</sup>

#### **5.2.2.10. Trest smrti v USA a rasová diskriminace**

Jedním z argumentů, který uvádějí abolicionisté je skutečnost, že trest smrti je v USA nejčastěji ukládán a vykonáván na chudých, černoších a členech nepopulárních skupin a tudíž slouží jako prostředek rasové diskriminace. K tomuto závěru dospěla v roce 1967 i Prezidentská komise pro uplatňování zákonů a výkon spravedlnosti.<sup>196</sup> Jak napsal soudce Thurgood Marshall ve svém souhlasném stanovisku v kauze Furman v. Georgia: „Je rovněž evidentní, že břemeno absolutního trestu padá na chudé, negramotné a neprivilegované členy společnosti. Jsou to právě chudí a příslušníci menšin, kdo jsou nejméně schopni pozvednout hlas na protest proti absolutnímu trestu. Jejich neschopnost z nich dělá oběti sankce, před níž unikají bohatší, lépe hájené a stejně vinné osoby. Pokud se bude absolutní sankce používat jen proti ztraceným a opuštěným členům společnosti, zákonodárci se spokojí s udržováním status quo, protože změna by na tento problém

---

<sup>192</sup> Viz rozsudek Evropského soudu Soering v. UK ze dne 7.7. 1989

<sup>193</sup> Srov. tamtéž

<sup>194</sup> Srov. tamtéž, dále srov. např. rozsudek Evropského soudu Tyrer v. UK, 1978

<sup>195</sup> Viz tamtéž, dále srov. Šturma, P.: Nedotknutelnost osobnosti podle Evropské úmluvy o lidských právech, Právník 7/1992, s. 617

<sup>196</sup> Srov. Inciardi, J. Trestní spravedlnost, Victoria Publishing, a.s., Praha 1994, s. 491-492

upozornila a zvedl by se veřejný zájem. Nevědomost je zvětšená, apatie se stává její společnicí, a tak jsme se dostali do dnešní situace.“<sup>197</sup>

Když se zaměříme na vykonané popravy v USA od roku 1976 do 16.1. 2009, dospějeme k následujícímu zjištění: celkem bylo v této době popraveno v USA 1138 osob, z toho 392 osob černé pleti (34%), 643 osob bílé pleti (57%) a 79 Hispánců (7%). Z těchto údajů nelze učinit závěr o tom, že by absolutní trest sloužil jako prostředek rasové diskriminace. Zaměříme-li se na úroveň vzdělání vězňů v celách smrti zjistíme, že 13,8% vězňů dosáhlo maximálně osm tříd školní docházky, 36,7% z nich dosáhlo devět až jedenáct tříd školní docházky, 40,4% vězňů absolvovalo střední školu a 9,2% vystudovalo vysokou školu. Průměrná úroveň vzdělání vězně v cele smrti činí 11 tříd školní docházky.<sup>198</sup> Jak jsem již zmínil výše, popravy jsou v USA vykonávány výlučně za trestný čin vraždy. Významně ovlivňujícím faktorem uložení a vykonání trestu smrti v USA je nepochybně rasová příslušnost oběti. Z celkového počtu popravených v USA od roku 1976 do 16.1. 2009 byla poprava vykonána u pachatelů trestného činu vraždy tehdy, jestliže oběť byla bílé pleti v 1332 případech (79%). V případě, že oběť byla černé pleti byl pachatel popraven v 245 případech (14%) a jestliže obětí byla osoba hispánského původu následovala poprava v 85 případech (5%). Pachatelé bílé pleti byli popraveni za vraždu osoby černé pleti pouze v patnácti případech, zatímco vrahové černé pleti byli popraveni, byla-li obětí osoba bílé pleti v 231 případech.<sup>199</sup> Z výše uvedeného vyplývá, že je mnohem pravděpodobnější uložení a vykonání absolutního trestu u pachatele vraždy v případě, že obětí byla osoba bílé pleti, než v případě, kdy oběť byla černé pleti nebo příslušníkem jiné menšiny.

#### **5.2.2.11. Trest smrti v USA a justiční omyl**

Nejpřesvědčivějším argumentem abolicionistů, je možnost justičního omylu, tedy odsouzení a popravení nevinné osoby. V žádném trestním řízení totiž nelze zcela vyloučit možnost pochybení, a to ani při zárukách povinného přezkumu každého rozhodnutí vyšší soudní instancí. V případě trestu smrti je však takové pochybení na rozdíl např. od trestu odnětí svobody na doživotí nenapravitelné. Jak uvedl soudce Marshall ve svém souhlasném stanovisku v kauze *Furman v. Georgia*: „Bez ohledu na to, jak pečlivé jsou

---

<sup>197</sup> Viz Inciardi, J. *Trestní spravedlnost*, Victoria Publishing, a.s., Praha 1994, s. 508-509,

<sup>198</sup> Srov. *Capital Punishment, 2007- Statistical Tables*, Table 5, Bureau of Justice Statistics, (<http://www.ojp.usdoj.gov/bjs/pub/html/cp/2007/tables/cp07st05.htm>).

<sup>199</sup> Srov. *National statistics on the death penalty and race*, Death penalty information center, (<http://deathpenaltyinfo.org/race-death-row-inmates-executed-1976>).

soudy, vždy existuje nebezpečí křivopřísežného svědectví, mylného upřímného svědectví a lidského omylu. Nelze posoudit, kolik nevinných osob bylo popraveno, ale s určitostí můžeme tvrdit, že v některých případech k tomu došlo.<sup>200</sup> Podle některých údajů došlo v období 1893 až 1962 v USA k 74 chybným odsouzením v případech zaviněného usmrcení. Z toho byl trest smrti uložen v 31 případech a vykonán byl osmkrát.<sup>201</sup> Od roku 1973 do roku 2008 bylo v USA propuštěno z cel smrti celkem 130 odsouzených k trestu smrti.<sup>202</sup>

### 5.3 Shrnutí

Většinu retencionistických států tvoří země třetího světa (např. Somálsko, Sierra Leone) a dále země, které buď vyznávají islámské náboženství (např. Egypt, Irán) nebo státy totalitní (např. Čína, KLDR). Do této skupiny náleží ovšem i země demokratické, které nepochybně vyznávají vládu práva (rule of law). Takovými státy jsou Japonsko a USA. V USA je absolutní trest zakotven nejen ve federálním trestním zákoně a ve vojenském trestním zákoně, ale i v právních úpravách 36 států. Naopak 14 států USA (plus District of Columbia) trest smrti nemá. I když se situace v obou zmíněných státech liší, mají i mnoho společného. Společným znakem je skutečnost, že jediným trestným činem, za který je absolutní trest ukládán a vykonáván, je v praxi vražda. V obou státech je však tento trest umožněn i za jiné delikty, jako např. za delikty proti státu (velezrada nebo podněcování zahraniční agrese) nebo delikty spočívající v obecném ohrožení (např. vykolejení vlaku, únos letadla). V roce 2008 rozhodl Nejvyšší soud USA o tom, že trest smrti je nepřipustný za trestný čin znásilnění dítěte. Oba státy se liší např. od ČR tím, že jsou zastánci retributivní (absolutní) teorie. S trestem podle této teorie není spojena převýchova pachatele, ale trest je pouhou odplatou, která má vyrovnat zlo spáchané na oběti, a tím dosáhnout narovnění spravedlnosti. Dalším společným znakem je skutečnost, že zachovávání trestu smrti v právním řádu je ospravedlňováno veřejným míněním ohledně trestu smrti, když v Japonsku je tato podpora mnohem větší než v USA. V posledním průzkumu veřejného mínění v Japonsku se pro trest smrti vyjádřilo přes 80% a v USA 64% veřejnosti, což ovšem v USA znamená pokles popularity absolutního trestu o 5% oproti roku 2007. Zástupci těchto států tak argumentují tím, že nerespektování názoru většiny by

---

<sup>200</sup> Viz *Furman v. Georgia*, 408 U.S. 238 (1972)

<sup>201</sup> Srov. Inciardi, J. *Trestní spravedlnost*, Victoria Publishing, a.s., Praha 1994, s. 507

<sup>202</sup> Srov. Death penalty information center, (<http://www.deathpenaltyinfo.org/innocence-list-those-freed-death-row>), dále srov. Bedau, H. *The Death Penalty in America, current controversies*, Oxford University Press 1997, s. 345-350

nebylo demokratické a mohlo by podkopat důvěru občanů v právo a vést i k aktům soukromé msty. Oba státy také přisuzují trestu smrti odstrašující účinek. Značný rozdíl je ovšem v úrovni kriminality v Japonsku a USA. Japonsko patří ke státům s jednou z nejmenších úrovní kriminality, zejména vražd, na světě. V roce 2007 klesl počet všech nejzávažnějších trestných činů (vražd, znásilnění, loupeží). První pohled může svádět k domněnce, že je to právě díky absolutnímu trestu. Skutečnost je, podle mého názoru, jiná a má původ v kulturní a morální vyspělosti Japonců. Japonsko se vyznačuje „kulturou studu“. Jedinec je v této kultuře zavázán své skupině, např. své rodině, a proto nechce udělat svým příbuzným žádnou hanbu. V případě, že člen skupiny spáchá zavrženíhodný delikt, ovlivní dobré jméno celé skupiny, která je tak pejorativně poznamenaná. Další příčinou nízkého počtu vražd v Japonsku, je podle mého názoru objasněnost a neodvratitelnost trestu. U vražd bylo v roce 2007 objasněno v Japonsku 96,5% případů, přičemž bylo zatčeno 96,9% pachatelů. Rovněž (ne)možnost získat a držet střelnou zbraň má na kriminalitu značný dopad.

Naopak USA se vyznačují vysokou úrovní kriminality (index vražd je pětikrát vyšší než v Japonsku). Prvních deset míst v pořadí států USA s největším počtem vražd v roce 2007 okupovaly státy, jejichž právní řády trest smrti zachovávají (největší počet vražd měl stát Louisiana a to 14,2 vražd na 100.000 obyvatel) a teprve na jedenáctém místě se objevuje stát, který absolutní trest ve svém právním řádu nemá (Michigan měl index vražd 6,7 na 100.000 obyvatel). Zajímavá je i skutečnost, že mezi patnácti státy USA s nejmenším počtem vražd na 100.000 obyvatel je celkem osm států, které trest smrti ve svých právních řádech nemají. Vůbec nejmenší počet vražd na 100.000 obyvatel v USA má stát New Hampshire (1,1), kde ovšem od roku 1976 nebyla provedena žádná poprava. V retencionistických státech USA činil v roce 2007 počet vražd v průměru 5,5 na 100.000 obyvatel, zatímco v abolicionistických státech USA to bylo v průměru jen 3,1 vražd na 100.000 obyvatel. To svědčí o tom, že trest smrti nemá odstrašující účinek. Z judikatury Nejvyššího soudu USA vyplývá, že absolutnímu trestu je přisuzován odstrašující účinek i přesto, že neexistuje žádný empirický důkaz o tom, že by měl větší účinek odstrašení, než mírnější tresty. Nejvyšší soud USA tak vychází z názoru, podle kterého je třeba přihlížet kromě vědeckých výzkumů i k logickým argumentům. Podle těchto argumentů má zatčení a odsouzení k absolutnímu trestu odstrašující účinek v těch případech, kdy je smrt člověka nejprve chladnokrevně a promyšleně plánována, a poté i vědomě vykonána.

Jevem, který je společný jak pro USA tak Japonsko, je dlouhá doba od odsouzení k absolutnímu trestu do jeho výkonu a s tím související pobyt v cele smrti. V Japonsku

činila průměrná doba v cele smrti sedm let a pět měsíců, v USA je tato doba mnohem delší a činila dvanáct let a devět měsíců. Nejvyšší soud USA ještě ani v jednom případě nepřijal stížnost, založenou na tvrzeném porušení Ústavy USA s ohledem na zákaz krutých a neobvyklých trestů v souvislosti s dlouhou dobou strávenou v cele smrti, čímž zaujal k dané problematice zcela opačný postoj než Evropský soud pro lidská práva.

I přesto, že v obou zmíněných státech je trest smrti zachováván, můžeme sledovat v souvislosti s trestem smrti rozdílný trend. V USA dochází ke stálému snižování jak vynášených rozsudků trestu smrti, tak i vykonaných poprav. V Japonsku bylo v roce 2008 popraveno 15 osob, což je ovšem největší počet od roku 1975.

## VI. Odsouzení a poprava Saddáma Husajna

I v současné době vzbuzuje značnou pozornost zatčení a pozdější soudní proces a poprava bývalého iráckého prezidenta Saddáma Hussajna a dalších členů jeho vlády.

### 6.1. Vývoj událostí

Dne 20.3. 2003 zaútočily koaliční síly pod vedením USA na Irák bez přijetí jakékoliv rezoluce Rady bezpečnosti OSN a počátkem dubna roku 2003 dobyly Bagdád.<sup>203</sup> Dne 16.4. 2003 bylo ohlášeno velitelem jednotek USA vytvoření Prozatímní koaliční správy (dále jen CPA), která vykonávala suverénní moc v Iráku.<sup>204</sup> Saddám Husajn byl zatčen během operace Rudý úsvit (Red Dawn) jednotkami USA (4. pěší divizí a komandem Task Force 121) dne 13.12. 2003 u města Tikrít. Dne 28. 6. 2004 byla veškerá pravomoc CPA svěřena nové prozatímní irácké vládě a o dva dny později, byl Saddám Hussajn předán irácké vládě k soudnímu procesu, který začal dne 19. října 2005 v Bagdádu. Saddám Husajn čelil spolu se sedmi spoluobviněnými<sup>205</sup> obviněním ze zločinů proti lidskosti, které zahrnovaly vyvraždění 148 šíitských muslimů, ke kterému došlo v roce 1982 ve městě Dujail poté, kdy se bývalý irácký prezident stal terčem neúspěšného atentátu (podle čl. 12 odst. 1 písm. a) Statutu Iráckého trestního tribunálu, dále jen Statut ITT), dále deportaci obyvatelstva (podle čl. 12 odst. 1 písm. d) Statutu ITT), nezákonné

<sup>203</sup> Útok byl založen na zveličování hrozby zbraní hromadného ničení, kterými měl disponovat režim Saddáma Husajna, a z toho vyplývající porušování závazků z rezoluce rady bezpečnosti OSN č. 1441 (2002), i když se později ukázalo, že údaje týkající se zbraní hromadného ničení poskytnuté administrativou bývalého prezidenta Bushe nebyly pravdivé. Srov. Urbanová, V. Otazníky nad vojenským zásahem v Kosovu a Iráku a nad tváří současného mezinárodního práva, Právník č. 1, 2004, s. 24-37, dále srov. Kepel, G.: Válka v srdci islámu, Karolinum, Praha 2006, str. 182

<sup>204</sup> Dne 13.7. 2003 byla vytvořena 25- členná Irácká vládní rada, složená z prominentních iráckých občanů, která schválila dne 10. prosince 2003 Statut Iráckého trestního tribunálu (dále jen Statut ITT), který měl soudit zločiny spáchané bývalými členy režimu Saddáma Husajna v období od 17. července 1968 do 1. května 2003. Osobní působnost Statutu ITT se vztahovala na irácké občany nebo občany s trvalým pobytem v Iráku, věcná působnost Statutu ITT se vztahovala na zločiny genocidia, zločiny proti lidskosti, válečné zločiny a porušení určitých iráckých zákonů vyjmenovaných v čl. 14 Statutu ITT. Srov. Coalition Provisional Authority Order Number 48: Delegation of Authority Regarding an Iraqi Tribunal, CPA/ORD/9 Dec 2003/48 (2003) (Statut ITT),

([http://www.cpa-iraq.org/regulations/20031210\\_CPAORD\\_48\\_IST\\_and\\_Appendix\\_A.pdf](http://www.cpa-iraq.org/regulations/20031210_CPAORD_48_IST_and_Appendix_A.pdf)), Statut ITT byl novelizován 9. října 2005 (řád č. 10/2005), čímž došlo k přejmenování Iráckého trestního tribunálu na Vysoký irácký trestní tribunál (dále jen VITT). Základním předpisem, kterým se měl VITT řídit byl trestní řád Irácké republiky č. 23/1971 a Jednací řád VITT(Rules of Procedures and Evidence). Srov. Law of the Supreme Iraqi Criminal Tribunal (No. 10 of 2005), Official Gazette of the Republic of Iraq, No. 4006, October 18, 2005, English translation by the International Center for Transitional Justice ([http://www.ictj.org/static/MENA/Iraq/iraq\\_statute\\_engtrans.pdf](http://www.ictj.org/static/MENA/Iraq/iraq_statute_engtrans.pdf)).

<sup>205</sup> Spolu se Saddámem Husajnem byli souzeni ještě Barzán Ibráhím Tikrití, Awad Hamed al-Bandar, Taha Yassin Ramadan, Abdullah Kadhém Ruaid, Mizhar Abdullah Ruaid, Ali Daeem Ali, Mohammed Azawi Ali.

uvěznění nebo jiné nezákonné zbavení osobní svobody (podle čl. 12 odst. 1 písm. e) Statutu ITT) a mučení (podle čl. 12 odst. 1 písm. f) Statutu ITT) (tzv. kauza Dujail). Saddám Husajn od počátku procesu zpochybňoval legitimitu Vysokého iráckého trestního tribunálu (dále jen VITT). V roce 2006 podal dokonce stížnost k Evropskému soudu, kterou namítal, že jeho zatčení, vazba, předání a probíhající soudní proces je v rozporu s čl. 2, 3, 5 a 6 Evropské úmluvy spolu s čl. 1 Protokolu č. 6 a č. 13, když uvedl, že bude popraven poté kdy bude shledán vinným v „monstr procesu“ (show trial), ve kterém nebudou dostatečně zajištěna jeho práva na spravedlivý proces.<sup>206</sup> Podle názoru Saddáma Husajna patřil pod jurisdikci žalovaných smluvních stran Evropské úmluvy, protože tyto státy jako členové koaličních sil byly na iráckém území okupačními silami a jako takové byly odpovědné za dodržování lidských práv v Iráku a dále proto, že byl zatčen, vzat do vazby a držen ve vazbě koaličními silami a proto byl v plné pravomoci a pod kontrolou koaličních států.<sup>207</sup> Evropský soud jednomyslně prohlásil stížnost Saddáma Husajna za nepřijatelnou, což odůvodnil mimo jiné tím, že se stěžovateli nepodařilo prokázat, že by kterýkoliv ze žalovaných států nesl jakoukoliv odpovědnost nebo se jakýmkoliv způsobem podílel na jeho zatčení a následné vazbě, a dále tím, že stěžovatel neuvedl žádnou obecnou zásadu mezinárodního práva, která by odůvodňovala závěr, že stěžovatel spadá pod jurisdikci žalovaných států z toho důvodu, že tyto státy údajně tvoří součást koalice s USA za předpokladu, že napadené jednání bylo provedeno jednotkami USA, došlo k němu v bezpečnostní zóně přidělené jednotkám USA a celkové velení koaličních sil bylo svěřeno USA.<sup>208</sup>

Dne 21. srpna 2006 začal před VITT další proces, ve kterém byl Saddám Husajn a dalších 6 spoluobviněných<sup>209</sup> souzeno za zločin genocidy, válečné zločiny a zločiny proti lidskosti, kterých se měli dopustit během útoků irácké armády proti Kurdům v rámci operace „Anfal“ v severní části Iráku během roku 1988. Dne 5. listopadu 2006 vynesl VITT rozsudek v kauze Dudžail, kterým odsoudil Saddáma Husajna k trestu smrti oběšením, za spáchání trestného činu proti lidskosti podle čl. 12 odst. 1 písm. a),

---

<sup>206</sup> Srov. rozhodnutí Evropského soudu ve věci Saddám Husajn v. 21 smluvních stran Evropské úmluvy ze dne 14.3. 2006, s. 1

<sup>207</sup> Srov. tamtéž, s. 1

<sup>208</sup> Srov. tamtéž, s. 2

<sup>209</sup> Spoluobviněnými v kauze Anfal byli Ali Hassan al-Majid al-Tikriti (obviněn z genocidy, válečných zločinů a zločinů proti lidskosti), Tahir Tawfiq al-'Ani (obviněn ze zločinů proti lidskosti), Sabr Abdul-Aziz al-Douri (obviněn z válečných zločinů a zločinů proti lidskosti), Farhan Mutlak al-Juburi (obviněn z válečných zločinů a zločinů proti lidskosti), Sultan Hashem Ahmed al-Ta'i (obviněn z válečných zločinů a zločinů proti lidskosti) a Hussein Rashid al-Tikriti (obviněn z válečných zločinů a zločinů proti lidskosti) Srov. Judging Dujail, Human Rights Watch, November 2006, volume 18, No. 9 (E), s. 7



s odkazem na čl. 15 odst. 1, 2, 3 a 4 řádu VITT č. 10/2005. Rozsudek byl dosažen rozhodnutím podle § 406 trestního zákona Irácké republiky č. 111/1969 s odkazem na čl. 24 řádu VITT č. 10/2005.<sup>210</sup> Tohoto rozhodnutí bylo dosaženo jednomyslně mezi všemi členy VITT. Saddám Husajn se proti rozsudku VITT odvolal, ale odvolací senát dne 26. prosince 2006 potvrdil původní rozsudek. Bývalý irácký prezident byl popraven dne 30. prosince 2006.

## 6.2. Reakce na popravu Saddáma Husajna

Odsouzení a poprava Saddáma Husajna se setkala s rozporuplnými reakcemi nejen v samotném Iráku, ale také ve světě. Na jedné straně byla v Iráku vřele přivítána a oslavována šíity, na druhé straně sunnitě proti ní protestovali. Oficiální představitelé Iráku ovšem vyjádřili svůj souhlas s popravou.<sup>211</sup> Země jako např. Peru, Izrael, Polsko a pochopitelně USA s popravou Saddáma Husajna souhlasily. Bývalý prezident G. W. Bush uvedl: „Skutečnost, že Saddám Husajn dosáhl spravedlnosti neukončí násilí v Iráku, ale je významným mezníkem na cestě Iráčanů k demokracii, která může vládnout, vytrvat a bránit sebe samu.“<sup>212</sup> Státy jako např. Brazílie, Indie, Pákistán, Rakousko, Dánsko, Finsko, Itálie a další popravu odsoudily. Existují ovšem i země jako např. Kanada, Řecko, Irsko, Francie a ČR, které přijaly popravu bývalého iráckého prezidenta diplomaticky. Např. tehdejší ministr zahraničí ČR Alexandr Vondra uvedl: „Vykonání rozsudku respektujeme jako akt, jímž se Irák vyrovnává s vůdcem režimu, který zemi přivedl do několika nesmyslných válek a přinesl utrpení mnoha nevinným lidem.“<sup>213</sup>

---

<sup>210</sup> Podle čl. 24 odst. 1 řádu VITT č. 10/2005 mají být vyneseny takové tresty, které jsou uvedeny v trestním zákoně Irácké republiky č. 111/1969. Podle čl. 24 odst. 4 řádu č. 10/2005 osoba, která bude usvědčena z tr. č. uvedeného v trestním zákoně Irácké republiky č. 111/1969 má být potrestána, jestliže se dopustí tr. č. vraždy nebo znásilnění jak je definováno v trestním zákoně č. 111/1969. Srov. Law of the Supreme Iraqi Criminal Tribunal (No. 10 of 2005), Official Gazette of the Republic of Iraq, No. 4006, October 18, 2005, English translation by the International Center for Transitional Justice ([http://www.ictj.org/static/MENA/Iraq/iraq\\_statute.engtrans.pdf](http://www.ictj.org/static/MENA/Iraq/iraq_statute.engtrans.pdf)).

Trestní zákon Irácké republiky č. 111/1969 obsahuje ve výčtu trestů v ust. § 85 absolutní trest na prvním místě, zároveň v ust. § 86 stanoví, že trest smrti se vykonává oběšením. Trest smrti lze podle § 406 odst. 1 písm. g) trestního zákona Irácké republiky č. 111/1969 uložit tehdy, jedná-li se o vraždu dvou nebo více osob. Srov. Iraqi Penal Code No. 111 of 1969 ([http://www.ictj.org/static/MENA/Iraq/iraq\\_penalcode.1969.eng.pdf](http://www.ictj.org/static/MENA/Iraq/iraq_penalcode.1969.eng.pdf)).

<sup>211</sup> Srov. Reaction to Saddam's Execution Ranges From Jubilation to Condemnation, VOA news, 30.12. 2006 (<http://www.voanews.com/english/archive/2006-12/2006-12-30-voa26.cfm>).

<sup>212</sup> Viz President Bush's Statement on Execution of Saddam Hussain (<http://www.whitehouse.gov/news/releases/2006/12/20061229-15.html>).

<sup>213</sup> Viz Stanovisko MZV k vykonání rozsudku nad Saddámem Husajnem ze dne 2.1. 2007 (<http://www.mzv.eu/www/mzv/default.asp?id=45201&ido=10544&idj=1&amb=1>),

### 6.3. Vady soudního procesu se Saddámem Husajnem

Předpokladem odsouzení fyzické osoby za spáchaný trestný čin je spravedlivý proces. Irák v roce 1971 ratifikoval Pakt, který v čl. 14 stanoví základní zásady a záruky zajišťující spravedlivý proces. V ustanovení čl. 14 odst. 1 Paktu je stanoveno, že: „*Všechny osoby jsou si před soudem rovny. Každý má úplně stejné právo, aby byl spravedlivě a veřejně vyslechnut nezávislým a nestranným soudem, který rozhoduje buď o jeho právech a povinnostech, nebo o jakémkoli trestním obvinění vzneseném proti němu.*“ V ustanovení čl. 14 odst. 3 Paktu jsou uvedeny minimální záruky osob obviněných z trestného činu, mezi které patří :

- a) povinnost být neprodleně a podrobně informován v jazyce, jemuž rozumí, o povaze a důvodu obvinění proti němu;
- b) poskytnutí dostatku času a možností pro přípravu své obhajoby a aby se mohl spojit s obhájcem podle své vlastní volby;
- c) obviněný má být souzen bez zbytečného odkladu;
- d) obviněný má být souzen za své přítomnosti a obhajovat se osobně nebo prostřednictvím obhájce, kterého si sám zvolí; má být poučen o svých právech a má mu být poskytnuta právní pomoc v každém případě, kdy toho zájmy spravedlnosti vyžadují, a aniž by v takovém případě sám platil náklady, jestliže nemá dostatečné prostředky k úhradě;
- e) obviněnému má být dána možnost, aby provedl výslech nebo dal provést výslech svědků proti sobě a aby měl možnost účasti a výslechu svědků svědčících v jeho prospěch za stejných podmínek jako u svědků svědčících proti němu;
- f) má se mu dostat pomoci tlumočnicka, jestliže nerozumí jazyku nebo nemluví jazykem, jehož se užívá u soudu;
- g) nesmí být nucen svědčit proti sobě nebo přiznat vinu.

Současně je v ustanovení čl. 14 odst. 5 Paktu zakotveno právo každého jemuž bylo dokázáno, že se dopustil trestného činu, aby důkazy a rozsudek byly přezkoumány vyšším soudem.

Aby byla zajištěna soudcovská nezávislost a nestrannost, je třeba zabránit zásahům výkonné moci do činnosti soudu. Současně musí být naplněn požadavek „zákonného soudce“, což znamená stanovení pravidel pro jmenování soudců a jejich přidělování ke konkrétním případům a také pro jejich případné vyloučení z projednávání konkrétního

případu pro zaujatost. Každé vyloučení soudce by mělo také podléhat nezávislému přezkoumání.<sup>214</sup> Řád VITT č. 10/2005 sice v ustanovení čl. 1 odst. 1 prohlašuje VITT za zcela nezávislý soud, ale také obsahuje dvě ustanovení, která jeho nezávislost zpochybňují. Jsou jimi ustanovení čl. 4 odst. 4 a čl. 33 řádu VITT č. 10/2005. V ustanovení čl. 4 odst. 4 je umožněno radě ministrů, aby vyloučila soudce VITT a to z jakéhokoliv důvodu, ustanovení čl. 33 VITT vylučuje příslušníky strany Baas z možnosti být soudcem nebo jakýmkoliv jiným pracovníkem VITT.<sup>215</sup>

Požadavek informování obviněného o důvodech obvinění znamená, že obviněnému musí být sděleny dostatečné podrobnosti o původu a příčinách obvinění tak, aby rozuměl rozsahu, v jakém odpovídá za údajný trestný čin. Speciální povaha odpovědnosti obviněného (např. plánování, podněcování nebo napomáhání k zločinu) musí být jasně identifikována a obviněnému musí být výstižně sděleny podstatné skutečnosti zločinu, které zakládají specifický druh odpovědnosti. Výše uvedené znamená, že jestliže je někdo obviněn např. z toho, že byl velitelem akcí, při kterých byly spáchány zločiny proti lidskosti, musí být seznámen s následujícími podstatnými skutečnostmi, které mu budou prokazovány:

- (a) velitelská pozice, kterou měl zastávat;
- (b) totožnost podřízených osob nad kterými měl vykonávat skutečnou kontrolu a za jejichž činy je odpovědný;
- (c) chování obviněného, které prokazuje, že věděl o tom, že byl spáchán nebo měl být spáchán zločin podřízenými osobami;
- (d) chování obviněného které prokazuje, že neprovedl taková nezbytná opatření, aby zabránil spáchání zločinů nebo aby pachatelé takových zločinů byli potrestáni.<sup>216</sup>

V případě, že je někdo obviněn z osobní účasti na údajném zločinu proti lidskosti, musí sdělení podstatných skutečností zločinu zahrnovat takové údaje, jakými jsou místo a čas spáchání zločinu, totožnost oběti a prostředky jakými byl zločin spáchán. Proces se Saddámem Husajnem těmto požadavkům nevyhovoval. V žalobě, která byla jednotná pro všech 8 obviněných v kauze Dujail nebyl dostatečně rozlišen způsob, jakým

---

<sup>214</sup> Srov. základní principy soudcovské nezávislosti přijaté na 7. kongresu OSN na prevenci kriminality a zacházení s pachateli trestných činů, Milán, 26.8. - 6.9. 1985, U.N. Doc. A/CONF.121/22/Rev.1 at 59 (1985).

<sup>215</sup> Na základě čl. 33 řádu VITT č. 10/2005 byl např. odvolán předsedající soudce al- Hammashi. Srov. Judging Dujail, Human Rights Watch, November 2006, volume 18, No. 9 (E) s. 39 (<http://www.hrw.org/sites/default/files/reports/iraq1106webwcover.pdf>)

<sup>216</sup> Srov. Judging Dujail, Human Rights Watch, , November 2006, volume 18, No. 9 (E), s. 44-45 (<http://www.hrw.org/sites/default/files/reports/iraq1106webwcover.pdf>)

se jednotliví obvinění podíleli na uvedených zločinech, a tudíž nebyla dostatečně rozlišena jejich odpovědnost za spáchané zločiny.

V procesu se Saddámem Husajnem byli obvinění zbaveni nejen práva na poskytnutí dostatečného času na přípravu obhajoby, ale i práva na obhajobu. Podle ustanovení čl. 40 Jednacího řádu WITT měly být důkazy obhajobě zpřístupněny 45 dnů před začátkem soudního procesu.<sup>217</sup> Spis o rozsahu 900 stran byl sice zpřístupněn obhajobě 7 týdnů před začátkem procesu, ale teprve 3 měsíce po jeho zahájení k němu bylo připojeno dalších několik stovek stran. Navíc spis předložený obhajobě postrádal potřebnou kvalitu, protože v něm jednak několik stran chybělo a dále proto, že několik desítek stran spisu bylo nečitelných.<sup>218</sup> Během jednání před VITT byly přečteny do protokolu výpovědi 23 svědků obžaloby bez toho, aniž by obhajobě bylo umožněno klást těmto svědkům otázky. Celkem 13 z těchto výpovědí nebylo součástí spisu a obhajoba tak neměla možnost se s nimi seznámit.<sup>219</sup> Saddám Husajn, Barzan al-Tikriti a Taha Yassin Ramadan si najali obhájce, kteří nebyli Iráčany. Pouze jeden z obhájců Sadáma Husajna, a to americký právník Ramsey Clark, měl ovšem zkušenost s takto závažným případem (zastupoval obžalovaného před Mezinárodním trestním tribunálem pro Rwandu). Během procesu v kauze Dujail nebyl zajištěn dostatečně kvalitní překlad pro cizí právníky, což mělo za následek to, že obhájci, který měl zkušenosti s podobným procesem bylo zabráněno, aby se přímo účastnil obhajoby při jednání WITT.<sup>220</sup> V souvislosti s právem na obhajobu je třeba zmínit také skutečnost, že během procesu v kauze Dujail bylo zavražděno několik obhájců obviněných.<sup>221</sup>

Další ustanovení Jednacího řádu VITT, které bylo porušeno, je ustanovení čl. 41 odst. 1 písm. a), podle kterého obžaloba měla oznámit obhájcům jména svědků, kteří měli být vyslechnuti nejméně 45 dnů před začátkem procesu. Účelem seznámení obhajoby se jmény svědků je možnost prověření těchto osob z hlediska důvěryhodnosti. Jména svědků

---

<sup>217</sup> Srov. Rules of Procedure and Gathering of Evidence With Regard to the Supreme Iraqi Criminal Tribunal, Official Gazette of the Republic of Iraq, No. 4006, October 18, 2005, English translation by the International Center for Transitional Justice, rule 40 (<http://www.ictj.org/static/MENA/Iraq/IraqTribRules.eng.pdf>).

<sup>218</sup> Srov. Judging Dujail, Human Rights Watch, November 2006, volume 18, No. 9 (E), s. 49-52 a s. 19-20 (<http://www.hrw.org/sites/default/files/reports/iraq1106webwcover.pdf>)

<sup>219</sup> Srov. tamtéž, s. 49 a 60-62

<sup>220</sup> Srov. tamtéž, s. 11 a 30

<sup>221</sup> V říjnu 2005 byl zavražděn Sa'doun al-Janabi (obhájce Awwada al-Bandara), v listopadu 2005 byl zavražděn Adel al-Zubeidi (obhájce Taha Yassin Ramadana a Barzana al-Tikritiho), v červnu 2006 byl zavražděn Khamis al-Obeidi (obhájce Saddáma Husajna). Srov. tamtéž, s. 21

byla vymazána ze spisu před tím, než byl poskytnut obhajobě a byla odtajněna hodinu před jejich svědectvím před VITT.<sup>222</sup>

Protože ustanovení čl. 27 odst. 2 řádu VITT č. 10/2005 vyloučilo možnost udělení milosti nebo zmírnění trestů vynesených VITT, byl porušen nejen čl. 6 odst. 4 Paktu, ale také ustanovení čl. 70 písm.h) Ústavy Irácké republiky.<sup>223</sup> Současně tím, že ustanovení čl. 27 odst. 2 řádu VITT č. 10/2005 zakotvilo povinnost vykonat rozsudek trestu smrti do 30 dnů od vynesení konečného rozsudku byla jednak vyloučena možnost usvědčení a odsouzení Saddáma Husajna i za zločiny v kauze Anfal, neboť byl bývalý irácký prezident popraven dříve, než byl tento proces ukončen, ale zároveň bylo porušeno právo spoluobviněných v kauze Anfal, neboť již Saddám Husajn nemohl v soudním řízení v kauze Anfal vypovídat a uvádět skutečnosti, které by např. svědčily ve prospěch dalších spoluobviněných. V soudním procesu se Saddámem Husajnem se objevila ještě celá řada dalších pochybení. Podle mého názoru je nepochybné, že se Saddám Husajn dopustil zločinů, které zasluhovaly potrestání, ale zároveň měl jako každá jiná osoba právo na spravedlivý proces a na náležitou obhajobu. Tato práva však nebyla naplněna, čímž je vyloučena možnost odsouzení a vykonání trestu, obzvláště, jde-li o trest smrti.

## 6.4. Shrnutí

Útok koaličních sil pod vedením USA na Irák v březnu 2003, bez přijetí jakékoliv rezoluce Rady bezpečnosti OSN, navíc na základě zkreslených údajů o možné hrozbě zbraní hromadného ničení, kterými měl disponovat režim Saddáma Husajna, čímž bylo zdůvodňováno porušování závazků z rezoluce rady bezpečnosti OSN č. 1441 (2002) byl nelegální, čímž bylo nelegální i zatčení bývalého iráckého prezidenta. Saddám Husajn byl spolu s dalšími souzen speciálním iráckým soudem (Vysoký irácký trestní tribunál) za zločiny proti lidskosti, které zahrnovaly vyvraždění 148 šíitských muslimů, ke kterému došlo v roce 1982 ve městě Dujail poté, kdy se bývalý irácký prezident stal terčem neúspěšného atentátu, dále deportaci obyvatelstva, nezákonné uvěznění a mučení (tzv. kauza Dujail). V roce 2006 začal další proces, ve kterém byl Husajn souzen za zločin genocidy, válečné zločiny a zločiny proti lidskosti, kterých se měl dopustit spolu s dalšími

---

<sup>222</sup> Srov. tamtéž , s. 62-63

<sup>223</sup> Ust. čl. 70 písm. h) Ústavy Irácké republiky zakotvuje pravomoc prezidenta Irácké republiky schvalovat rozsudky trestu smrti vydané kompetentními soudy. Srov. Iraqi Constitution, art. 70 (h), (<http://www.msnbc.msn.com/id/9719734/page/3/>), dále srov. Judging Dujail, Human Rights Watch, November 2006, volume 18, No. 9 (E), s. 87 (<http://www.hrw.org/sites/default/files/reports/iraq1106webwcover.pdf>).

spoluobviněnými během útoků irácké armády proti Kurdům v rámci operace „Anfal“ v severní části Iráku během roku 1988 (kauza Anfal). Předpokladem odsouzení fyzické osoby za spáchaný trestný čin je spravedlivý proces. Irák v roce 1971 ratifikoval Pakt, který v čl. 14 stanoví základní zásady a záruky zajišťující spravedlivý proces. Jednou ze záruk spravedlivého procesu je právo obviněného na obhajobu (včasné a podrobné informování o povaze a důvodu obvinění, možnost provádění výslechu svědků), které ovšem v daném procesu nebylo dostatečně zaručeno. Popravou Saddáma Husajna před ukončením procesu v kauze Anfal byla vyloučena možnost usvědčení a odsouzení bývalého iráckého prezidenta z těchto zločinů, zároveň však bylo také porušeno právo spoluobviněných v kauze Anfal, neboť již Saddám Husajn nemohl v soudním řízení v kauze Anfal vypovídat a uvádět skutečnosti, které by např. svědčily ve prospěch dalších spoluobviněných. Podle mého názoru je nepochybné, že se Saddám Husajn dopustil zločinů, které zasluhovaly potrestání, ale zároveň měl jako každá jiná osoba právo na spravedlivý proces a na náležitou obhajobu. Tato práva však nebyla naplněna, čímž by měla být vyloučena možnost odsouzení a výkonu trestu.

## VII. ZÁVĚR

Snad žádné jiné téma nevyvolalo a stále nevyvolává tolik bouřlivých diskusí jako téma mé diplomové práce, ve kterém se dostává do konfliktu na jedné straně základní lidské právo každého jedince, a to právo na život, a na straně druhé právo státu zbavit některé jedince života v případě spáchání zločinu a jejich následného odsouzení za některé zločiny. Jak zastánci trestu smrti tak jeho odpůrci uvádějí celou řadu argumentů pro absolutní trest nebo proti němu. Jak vyplývá ze závěrů, ke kterým jsem v průběhu mé práce dospěl, některé argumenty retencionistů dostávají vážné trhliny. Odstrašující účinek trestu smrti a s tím spojenou generálně preventivní funkci trestu smrti ve vztahu k nejzávažnějším trestným činům se mi nepodařilo prokázat. Naopak v mnoha případech platí, že státy, které trest smrti ve svých právních řádech nezakotvují, mají menší úroveň nejzávažnější kriminality, než státy s trestem smrti. Na úroveň kriminality má větší účinek spíše objasněnost trestných činů a neodvratnost trestu než jeho přísnost. Rovněž argument o tom, že v některých státech je veřejnost trestu smrti výrazně nakloněna, a proto by jeho zrušení bez ohledu na názor veřejnosti mohlo vést k oslabení důvěry v právo, je nepřesvědčivý. Vysoká podpora trestu smrti v některých státech, jako např. v Japonsku, může vyplývat z tajného a diskrétního charakteru výkonu trestu smrti a tudíž nedostatečně objektivního informování o něm. Nelze také pominout fakt, že i ve státech, kde má trest smrti dlouhou a bohatou tradici sledujeme v posledních letech rapidní pokles popularity absolutního trestu u veřejnosti. Veřejné mínění je totiž proměnlivé a záleží na konkrétním čase a situaci ve společnosti, úrovni právního vědomí a chápání morálních hodnot. Argumenty abolicionistů tak mají převahu. Nejpresvědčivějším argumentem proti trestu smrti je jeho nenapravitelnost v případě justičních omylů, kterých byla v minulosti prokázána celá řada. Dalším negativem absolutního trestu je jeho možné zneužití k politickým účelům, o čemž svědčí nejen poznatky z historie našeho státu, ale jak jsem ukázal také proces a pozdější poprava bývalého iráckého prezidenta Saddáma Husajna. Dále je třeba zmínit i diskriminační praxi při ukládání trestu smrti. Tento trest je ukládán ve větší míře nejen příslušníkům sociálně slabých vrstev, ale v některých státech (např. USA) pachatelům vraždy černé pleti, pokud obětí trestného činu byla osoba bílé pleti. Zneklidňujícím jevem je v poslední době rozmáhající se obchodování s orgány popravených osob (zejména v Číně). Otazníky také nadále zůstávají nad některými aspekty úzce spjatými s trestem smrti, kterými jsou zejména nejvhodnější (nejhumánnější) způsoby

popravování ve státech, které absolutní trest stále zachovávají, doba od okamžiku odsouzení do popravky a podmínky výkonu trestu v tomto mezidobí nebo nejvhodnější alternativy k trestu smrti a způsob jejich výkonu.

V posledních letech je patrný stále sílící trend směřující k celosvětovému zrušení absolutního trestu. To se projevuje tím, že právo na život je uznáváno za neporušitelné a nedotknutelné nejen v ústavách stále většího počtu států, ale také v mnoha mezinárodních smlouvách a dokumentech jak na univerzální, tak regionální úrovni, které tak zakotvují omezení a překážky v souvislosti s trestem smrti a poskytují záruky ochrany, které mají státy, ve kterých je trest smrti stále uzákoněn respektovat. Je zřejmé, že největší ochrana právu na život je zajištěna na evropské úrovni, neboť Evropská úmluva ve znění dodatkových protokolů č. 6 a 13 zrušila trest smrti za všech okolností. Jiné mezinárodní dokumenty umožňují zachování trestu smrti pro běžné trestné činy nebo jen za nejzávažnější vojenské trestné činy spáchané v době války.

I přes tento trend je trest smrti stále zakotven v právních rádech 59 států. Z větší části je tato skupina tvořena rozvojovými zeměmi, státy totalitními nebo státy vyznávajícími islámské náboženství. Ovšem trest smrti je zachováván i ve státech demokratických, vyznávajících vládu práva (rule of law). Právě pro zmíněné rozdíly v jednotlivých státech, spočívající v odlišných hodnotách, které tyto státy vyznávají, v odlišné historii, tradicích, kultuře, náboženství a politické situaci, nepovažují celosvětové zrušení trestu smrti v blízké budoucnosti za reálné, i když by jistě bylo vhodné.



# SEZNAM LITERATURY

## A. Knižní publikace

1. Barring, L.: Trest smrti v dějinách lidstva, NAŠE VOJSKO, s.r.o., 2008
2. Bedau, H. The Death Penalty in America, current controversies, Oxford University Press 1997
3. Bestová, C.,C.: Trest smrti v německo-českém porovnání, Doplněk, Brno 1996
4. Čapek, K.: Hovory s T.G.M., Sebrané spisy Karla Čapka, Praha 1990
5. Fico, R.: Trest smrti v československom trestnom práve (a súvisiace medzinárodné aspekty). Juris index, Bratislava 1992
6. Fico, R.: Účel trestu (filozofické, penelogické a právne východiská) Juris index, Bratislava 1992
7. Fico, R.: Trest smrti, KÓDEXPRESS, s.r.o., Bratislava 1998
8. Filip, J., Koudelka, Z., Kroupa, J., Svatoň, J., Šimíček, V., Vlčková, R.: Soudobé ústavní systémy, Masarykova univerzita, Brno 1996
9. Francek, J., Zločin a trest v českých dějinách, Rybka Publisher, Praha 1999
10. Francek, J., Zločin a sex v českých dějinách, Rybka Publishers, 2000
11. Francek, J., Dějiny loupežnictva, Rybka Publisher, Praha 2002
12. Gronský, J. Komentované dokumenty k ústavním dějinám Československa II. 1945-1960, nakladatelství Karolinum, Praha 2006
13. Hood, R.: The death penalty: A worldwide Perspective. Oxford university press, second edition, 1996
14. Inciardi, J. Trestní spravedlnost, Victoria Publishing, a.s., Praha 1994
15. Jech, K., Kaplan, K.: Dekrety prezidenta republiky 1940-1945, Doplněk, 1995
16. Kepel, G.: Válka v srdci islámu, Karolinum, Praha 2006
17. Liška, O. a kolektiv.: Tresty smrti vykonané v Československu v letech 1918-1989, 2., opr. a rozš. vyd.- Praha Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu SKPV PČR, 2006
18. Malý, K. a kol.: Dějiny českého a československého práva do roku 1945, 2. upravené vydání, Linde, Praha 1999
19. Monestier, M.: Historie trestu smrti, Rybka Publishers, Praha 1998

20. Novotný, O. Za reformu systému trestů, in: Sborník prací z trestního práva k 70. narozeninám prof. Dr. Vladimíra Solnaře. Praha: UK, 1969
21. Novotný, O., Dolenský, A., Jelínek, J., Vanduchová, M. Trestní právo hmotné- I. Obecná část. Praha: Aspi Publishing, 2003
22. Novotný, O., Vanduchová, M. a kol. Trestní právo hmotné- I. Obecná část. Praha: ASPI, a.s., 2007
23. Novotný, O., Vokoun, R. a kol. Trestní právo hmotné- II. Zvláštní část. Praha: ASPI, a.s., 2007
24. Pavlíček, V., Hřebejk, J.: Ústava a ústavní řád České republiky, I. díl- Ústavní systém, Linde 1998
25. Pavlíček, V. a kol.: Ústava a ústavní řád České republiky, 2. díl: Práva a svobody, 2. vydání, Praha, Linde 1999
26. Svátek, J.: Dějiny poprav a katů v Čechách, Havran, Praha 2004
27. Šámal, P., Púry, F., Rizman, S. Trestní zákon. Komentář. I. díl. 6., doplněné a přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2004
28. Šindelář, V.: Cesta na popraviště, BARONET, Praha 1997
29. Švestka, J., Jehlička, O., Škárová, M., Spáčil, J. a kol. Občanský zákoník. Komentář. 10. vydání. Praha : C. H. Beck, 2006
30. Zimek, J.: Právo na život, MU Brno 1995

## **B. Periodika**

1. Arnold, R.: Evropská charta základních práv a svobod. Právní rozhledy. Příloha, č. 10/2001
2. Císařová, D.: Iura novit curia (několik poznámek k článku dr. Dolenského „Momentum partus“), Trestní právo, 5/1998
3. Dolenský, A.: Momentum partus, Trestní právo, 3/1998
4. Kuklík, J. ml.: Prezident Masaryk a trest smrti, Dějiny a současnost 5/1998
5. Kühn, Z.: Trest smrti v americkém Common Law a přístup Nejvyššího soudu k Ústavě USA, Trestní právo, 2/1999
6. Mitröhner, M., Režnáková, M.: K vymezení objektu trestných činů proti životu, Trestní právo, 12/1997

7. Nováková, J.: Výzkum vlivu doživotního trestu na odsouzené, Trestní právo 3/1999
8. Novotný, O.: Trest smrti a platné trestní právo, Právník 6/1967
9. Pikna, B.: Charta základních práv Evropské unie a její právní a věcná dimenze, Právník 1/2003
10. Šindelář, V.: Časopis 21.století, speciál duben 2007
11. Šturma, P.: Nedotknutelnost osobnosti podle Evropské úmluvy o lidských právech, Právník 7/1992
12. Urbanová, V. Otazníky nad vojenským zásahem v Kosovu a Iráku a nad tváří současného mezinárodního práva, Právník, 1/2004
13. Uzel, R. Porod a začátek života. Trestní právo, 4/1999
14. Válková, H.: K otázce trestu smrti z pohledu zahraničních zkušeností, Socialistická zákonnost 4/1990
15. Zelenka, P. Trestný čin vraždy ve světle novel z let 1990 a 1995, Právník 5/1998

### C. Internetové odkazy

[www.africa-union.org](http://www.africa-union.org)

[www.amnesty.org](http://www.amnesty.org)

[www.ap.ohchr.org](http://www.ap.ohchr.org)

[www.cas.go.jp](http://www.cas.go.jp)

[www.cpa-iraq.org](http://www.cpa-iraq.org)

[www.deathpenaltyinfo.org](http://www.deathpenaltyinfo.org)

[www.docstoc.com](http://www.docstoc.com)

[www.europa.eu](http://www.europa.eu)

[www.fbi.gov](http://www.fbi.gov)

[www.gallup.com](http://www.gallup.com)

[www.hrw.org](http://www.hrw.org)

[www.ictj.org](http://www.ictj.org)

[www.jdpic.org](http://www.jdpic.org)

[www.justice.cz](http://www.justice.cz)

[www.law.cornell.edu](http://www.law.cornell.edu)

[www.oas.org](http://www.oas.org)  
[www.ojp.usdoj.gov](http://www.ojp.usdoj.gov)  
[www.msnbc.msn.com](http://www.msnbc.msn.com)  
[www.mzv.eu](http://www.mzv.eu)  
[www.npa.go.jp](http://www.npa.go.jp)  
[www.scotusblog.com](http://www.scotusblog.com)  
[www.solon.org](http://www.solon.org)  
[www.statutes.legis.state.tx.us](http://www.statutes.legis.state.tx.us)  
[www.supreme.justia.com](http://www.supreme.justia.com)  
[www.un.org](http://www.un.org)  
[www.uscode.house.gov](http://www.uscode.house.gov)  
[www.voanews.com](http://www.voanews.com)

## **D. Právní normy**

- Ústava České republiky, ústavní zákon ČNR č. 1/1993 Sb., ve znění pozdějších předpisů
- Listina základních práv a svobod, usnesení předsednictva ČNR č. 2/1993 Sb., o vyhlášení LISTINY ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD jako součásti ústavního pořádku ČR
- Mezinárodní pakt o občanských a politických právech, vyhlášený ve Sbírce zákonů pod č. 120/1976 Sb.
- Mezinárodní úmluva o potlačení a trestání zločinu apartheidu, vyhlášená ve Sbírce zákonů pod č. 116/1976 Sb.
- Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod ve znění protokolů, vyhlášená ve Sbírce zákonů pod č. 209/1992 Sb.
- Úmluva o právech dítěte vyhlášená ve Sbírce zákonů pod č. 104/1991 Sb.
- Úmluva o zabránění a trestání zločinu genocidia vyhlášená ve Sbírce zákonů č. 32/1955 Sb.
- Úmluva proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání, vyhlášená ve Sbírce zákonů pod č. 143/1988 Sb.
- I.- IV. Ženevská úmluva z roku 1949 vyhlášená ve Sbírce zákonů pod č. 65/1954 Sb.

- Občanský zákoník, zákon č. 40/1964 Sb., ve znění pozdějších předpisů
- Trestní zákon, zákon č. 140/1961 Sb., ve znění pozdějších předpisů
- zákon č. 285/2002 Sb., o darování, odběrech a transplantacích tkání a orgánů a o změně některých zákonů (transplantační zákon)

# PŘÍLOHY

## 1. Vykonané tresty smrti v Československu od 9.5. 1945 do 31.12. 1989<sup>224</sup>

| rok  | vražda | podle retribučních dekretů | velezrada | souběh velezrady a vyzvědačství | souběh velezrady a vraždy | ostatní trestné činy | celkem |
|------|--------|----------------------------|-----------|---------------------------------|---------------------------|----------------------|--------|
| 1945 |        | 98                         |           |                                 |                           |                      | 98     |
| 1946 |        | 361                        |           |                                 |                           |                      | 361    |
| 1947 | 2      | 258                        |           |                                 |                           | 1                    | 261    |
| 1948 |        | 20                         |           |                                 |                           | 3                    | 23     |
| 1949 | 8      | 1                          | 11        | 8                               | 3                         |                      | 31     |
| 1950 | 6      |                            | 18        | 23                              | 10                        | 1                    | 58     |
| 1951 | 4      |                            | 26        | 16                              | 10                        | 3                    | 59     |
| 1952 | 9      |                            | 9         | 28                              | 16                        | 2                    | 64     |
| 1953 | 21     |                            | 9         | 5                               | 11                        | 1                    | 47     |
| 1954 | 13     |                            | 4         | 4                               | 4                         |                      | 25     |
| 1955 | 6      |                            | 2         | 4                               | 3                         |                      | 15     |
| 1956 | 8      |                            |           |                                 |                           |                      | 8      |
| 1957 | 5      |                            |           | 2                               |                           |                      | 7      |
| 1958 | 13     | 1                          | 2         |                                 |                           |                      | 16     |
| 1959 | 6      |                            | 1         |                                 |                           | 1                    | 8      |
| 1960 | 6      |                            | 1         |                                 |                           |                      | 7      |
| 1961 | 6      |                            |           |                                 |                           |                      | 6      |
| 1962 | 10     |                            |           |                                 |                           |                      | 10     |
| 1963 | 7      |                            |           |                                 |                           |                      | 7      |
| 1964 | 7      |                            |           |                                 |                           |                      | 7      |
| 1965 | 4      |                            |           |                                 |                           |                      | 4      |
| 1966 | 8      |                            |           |                                 |                           |                      | 8      |
| 1967 | 4      |                            |           |                                 |                           |                      | 4      |
| 1968 |        |                            |           |                                 |                           |                      | 0      |
| 1969 |        |                            |           |                                 |                           |                      | 0      |
| 1970 |        |                            |           |                                 |                           |                      | 0      |
| 1971 | 1      |                            |           |                                 |                           |                      | 1      |
| 1972 | 5      |                            |           |                                 |                           |                      | 5      |
| 1973 | 3      |                            |           |                                 |                           |                      | 3      |
| 1974 | 1      |                            |           |                                 |                           |                      | 1      |
| 1975 | 5      |                            |           |                                 |                           |                      | 5      |

<sup>224</sup> Monestier, M.: Historie trestu smrti. Rybka Publishers, Praha 1998.

| rok           | vražda     | podle retribučních dekretů | velezrada | souběh velezrady a vyzvědačství | souběh velezrady a vraždy | ostatní trestné činy | celkem      |
|---------------|------------|----------------------------|-----------|---------------------------------|---------------------------|----------------------|-------------|
| 1976          | 1          |                            |           |                                 |                           |                      | 1           |
| 1977          |            |                            |           |                                 |                           |                      | 0           |
| 1978          | 1          |                            |           |                                 |                           |                      | 1           |
| 1979          | 3          |                            |           |                                 |                           | 1                    | 4           |
| 1980          | 4          |                            |           |                                 |                           |                      | 4           |
| 1981          |            |                            |           |                                 |                           |                      | 0           |
| 1982          | 2          |                            |           |                                 |                           |                      | 2           |
| 1983          | 3          |                            |           |                                 |                           |                      | 3           |
| 1984          | 1          |                            |           |                                 |                           |                      | 1           |
| 1985          | 5          |                            |           |                                 |                           |                      | 5           |
| 1986          | 3          |                            |           |                                 |                           |                      | 3           |
| 1987          | 1          |                            |           |                                 |                           |                      | 1           |
| 1988          |            |                            |           |                                 |                           |                      | 0           |
| 1989          | 2          |                            |           |                                 |                           |                      | 2           |
| <b>Celkem</b> | <b>194</b> | <b>739</b>                 | <b>83</b> | <b>90</b>                       | <b>57</b>                 | <b>13</b>            | <b>1176</b> |

## 2. STÁTY SVĚTA A TREST SMRTI <sup>225</sup>

### 2.1. Abolice pro všechny trestné činy

Státy, v jejichž právním řádu není obsažen absolutní trest za žádný trestný čin:

| Státy                  | Datum úplného zrušení trestu smrti | Datum zrušení trestu smrti za běžné zločiny | Datum poslední popravy |
|------------------------|------------------------------------|---|------------------------|
| Albánie                | 2007                               | 2000  |                        |
| Andorra                | 1990                               |   | 1943                   |
| Angola                 | 1992                               |   |                        |
| Argentina              | 2008                               | 1984  |                        |
| Arménie                | 2003                               |   |                        |
| Austrálie              | 1985                               | 1984  | 1967                   |
| Ázerbajdžán            | 1998                               |   | 1993                   |
| Belgie                 | 1996                               |   | 1950                   |
| Bhútán                 | 2004                               |   | 1964                   |
| Bosna a Hercegovina    | 2001                               | 1997  | 1997                   |
| Bulharsko              | 1998                               |   | 1989                   |
| Cape Verde             | 1981                               |   | 1835                   |
| Cookovy Ostrovy        | 2007                               |   |                        |
| Cote d'Ivoire          | 2000                               |   |                        |
| Černá Hora             | 2002                               |   |                        |
| Česká Republika        | 1990                               |   | 1989                   |
| Dánsko                 | 1978                               | 1933  | 1950                   |
| Dominikánská republika | 1966                               |   |                        |
| Džibutsko              | 1955                               |   | Ind.                   |
| Ekvádor                | 1906                               |   |                        |
| Estonsko               | 1998                               |   | 1991                   |
| Filipíny               | 2006                               |   | 2000                   |
| Finsko                 | 1972                               | 1949  | 1944                   |
| Francie                | 1971                               |   |                        |
| Gruzie                 | 1997                               |   | 1994                   |
| Guinea-Bissau          | 1993                               |   | 1986                   |
| Haiti                  | 1987                               |   | 1972                   |
| Honduras               | 1956                               |   | 1940                   |
| Chile                  | 2008                               | 2001  | 1985                   |

<sup>225</sup> Amnesty International, oficiální internetové stránky (údaje platné ke konci roku 2008).



| <b>Státy</b>                    | <b>Datum úplného zrušení trestu smrti</b> | <b>Datum zrušení trestu smrti za běžné zločiny</b> | <b>Datum poslední popravy</b> |
|---------------------------------|---|--|-------------------------------|
| Chorvatsko                      | 1990                                      |  |                               |
| Irsko                           | 1990                                      |  | 1954                          |
| Island                          | 1928                                      |  | 1830                          |
| Itálie                          | 1994                                      | 1947   | 1947                          |
| Jihoafrická republika           | 1997                                      | 1995   | 1991                          |
| Kambodža                        | 1989                                      |  |                               |
| Kanada                          | 1998                                      | 1976   | 1962                          |
| Kiribati                        |   |  | Ind.                          |
| Kolumbie                        | 1910                                      |  | 1909                          |
| Kostarika                       | 1877                                      |  |                               |
| Kypr                            | 2002                                      | 1983   | 1962                          |
| Lichtenštejnsko                 | 1987                                      |  | 1785                          |
| Litva                           | 1998                                      |  | 1995                          |
| Lucembursko                     | 1979                                      |  | 1949                          |
| Maďarsko                        | 1990                                      |  | 1988                          |
| Makedonie                       | 1991                                      |  |                               |
| Malta                           | 2000                                      | 1971   | 1943                          |
| Marshallovy Ostrovy             |   |  | Ind.                          |
| Mauricius                       | 1995                                      |  | 1987                          |
| Mexiko                          | 2005                                      |  | 1937                          |
| Mikronésie<br>(Federální státy) |   |  | Ind.                          |
| Moldavsko                       | 1995                                      |  |                               |
| Monako                          | 1962                                      |  | 1847                          |
| Mosambik                        | 1990                                      |  | 1986                          |
| Namibie                         | 1990                                      |  | 1988                          |
| Německo                         | 1987                                      |  |                               |
| Nepál                           | 1997                                      | 1990   | 1979                          |
| Nikaragua                       | 1979                                      |  | 1930                          |
| Niue                            |   |  |                               |
| Nizozemsko                      | 1982                                      | 1870   | 1952                          |
| Norsko                          | 1979                                      | 1905   | 1948                          |
| Nový Zéland                     | 1989                                      | 1961   | 1957                          |
| Palau                           |   |  |                               |
| Panama                          | 1922                                      |  | 1903                          |
| Paraguay                        | 1992                                      |  | 1928                          |
| Polsko                          | 1997                                      |  | 1988                          |
| Portugalsko                     | 1976                                      | 1867   | 1849                          |
| Rakousko                        | 1968                                      | 1950   | 1950                          |

| Státy                        | Datum úplného zrušení trestu smrti | Datum zrušení trestu smrti za běžné zločiny | Datum poslední poprav |
|------------------------------|------------------------------------|---|-----------------------|
| Rumunsko                     | 1989                               |   | 1989                  |
| Rwanda                       | 2007                               |   | 1998                  |
| Řecko                        | 2004                               | 1993  | 1972                  |
| Samoa                        | 2004                               |   | Ind.                  |
| San Marino                   | 1865                               | 1848  | 1468                  |
| Senegal                      | 2004                               |   |                       |
| Seychely                     | 1993                               |   | Ind.                  |
| Slovenská Republika          | 1990                               |   |                       |
| Slovinsko                    | 1989                               |   |                       |
| Srbsko                       | 2002                               |   | 1992                  |
| Svatý Tomáš a Princův ostrov | 1990                               |   | Ind.                  |
| Šalamounovy ostrovy          |                                    | 1966  | Ind.                  |
| Španělsko                    | 1995                               | 1978  | 1975                  |
| Švédsko                      | 1972                               | 1921  | 1910                  |
| Švýcarsko                    | 1992                               | 1942  | 1944                  |
| Turkmenistán                 | 1999                               |   |                       |
| Tuvalu                       |                                    |   | Ind.                  |
| Ukrajina                     | 1999                               |   |                       |
| Uruguay                      | 1907                               |   |                       |
| Uzbekistán                   | 2008                               |   | 2005                  |
| Vanuatu                      |                                    |   | Ind.                  |
| Vatikán                      | 1969                               |   |                       |
| Velká Británie               | 1998                               | 1973  | 1964                  |
| Venezuela                    | 1863                               |   |                       |
| Východní Timor               | 1999                               |   |                       |

**Poznámky:** Ind – nebyla vykonána žádná poprava ode dne nabytí nezávislosti

## 2.2. Abolice v praxi

Státy, které sice zachovávají trest smrti pro běžné trestné činy, ale nebyla v nich v posledních deseti letech vykonána žádná poprava. Seznam zároveň zahrnuje státy, které přijaly mezinárodní závazek nepoužívat trest smrti.

| Státy                    | Datum poslední poprav |
|--------------------------|-----------------------|
| Alžírsko                 | 1993                  |
| Benin                    | 1987                  |
| Brunej                   | 1957                  |
| Burkina Faso             | 1988                  |
| Eritrea                  | 1989                  |
| Gabun                    | 1981                  |
| Gambie                   | 1981                  |
| Ghana                    | 1993                  |
| Grenada                  | 1978                  |
| Jižní Korea              | 1997                  |
| Kamerun                  | 1997                  |
| Keňa                     |                       |
| Kongo (Republika)        | 1982                  |
| Laos                     | 1989                  |
| Libérie                  | 2005                  |
| Madagaskar               | 1958                  |
| Malawi                   | 1992                  |
| Maledivy                 | 1952                  |
| Mali                     | 1980                  |
| Maroko                   | 1993                  |
| Mauritánie               | 1987                  |
| Myanmar                  | 1980                  |
| Nauru                    | Ind.                  |
| Niger                    | 1976                  |
| Papua- Nová Guinea       | 1950                  |
| Ruská Federace           | 1999                  |
| Srí Lanka                | 1976                  |
| Středoafriická republika | 1981                  |
| Surinam                  | 1982                  |
| Svazijsko                | 1983                  |
| Tadžikistán              | 2004                  |
| Tanzánie                 | 1995                  |
| Togo                     |                       |
| Tonga                    | 1982                  |
| Tunisko                  | 1991                  |
| Zambie                   | 1997                  |

**Poznámky:** Ind – nebyla vykonána žádná poprava ode dne nabytí nezávislosti

## 2.3. Retencionistické státy

Státy, které zachovávají a vykonávají trest smrti za běžné trestné činy:

| Státy                             | Státy                     |
|-----------------------------------|---------------------------|
| Afghánistán                       | Kuba                      |
| Antigua a Barbuda                 | Kuvajt                    |
| Bahamy                            | Lesotho                   |
| Bahrajn                           | Libanon                   |
| Bangladéš                         | Libye                     |
| Barbados                          | Malajsie                  |
| Belize                            | Mongolsko                 |
| Bělorusko                         | Nigérie                   |
| Botswana                          | Omán                      |
| Burundi                           | Pákistán                  |
| Čad                               | Palestinská samospráva    |
| Čína                              | Rovníková Guinea          |
| Dominika                          | Saudská Arábie            |
| Egypt                             | Severní Korea             |
| Etiopie                           | Sierra Leone              |
| Guatemala                         | Singapur                  |
| Guinea                            | Somálsko                  |
| Guyana                            | Spojené arabské emiráty   |
| Indie                             | Spojené státy americké    |
| Indonésie                         | Súdán                     |
| Irák                              | Svatá Lucie               |
| Irán                              | Svatý Kryštof a Nevis     |
| Jamajka                           | Svatý Vincent a Grenadiny |
| Japonsko                          | Sýrie                     |
| Jemen                             | Taiwan                    |
| Jižní Korea                       | Thajsko                   |
| Jordánsko                         | Trinidad a Tobago         |
| Katar                             | Uganda                    |
| Komory                            | Vietnam                   |
| Kongo<br>(Demokratická Republika) | Zimbabwe                  |

### 3. TREST SMRTI V USA<sup>226</sup>

#### 3.1. Státy s trestem smrti

Seznam obsahuje státy USA, které v právních rádech zachovávají trest smrti.

Celkový počet je 36:

|             |          |             |                |                |            |
|-------------|----------|-------------|----------------|----------------|------------|
| Alabama     | Delaware | Kansas*     | Montana        | Ohio           | Tennessee  |
| Arizona     | Florida  | Kentucky    | Nebraska       | Oklahoma       | Texas      |
| Arkansas    | Georgia  | Louisiana   | Nevada         | Oregon         | Utah       |
| California  | Idaho    | Maryland    | New Hampshire* | Pennsylvania   | Virginia   |
| Colorado    | Illinois | Mississippi | New Mexico     | South Carolina | Washington |
| Connecticut | Indiana  | Missouri    | North Karolina | South Dakota   | Wyoming    |

#### Poznámky:

\* Označuje státy ve kterých nebyla vykonána žádná poprava od roku 1976

V tabulce není zahrnut Federální trestní zákon a Vojenský trestní zákon.

#### 3.2. Státy bez trestu smrti

Státy, jejichž právní řád absolutní trest neobsahuje. Celkový počet je 14:

|        |               |              |                        |
|--------|---------------|--------------|------------------------|
| Alaska | Massachusetts | New York     | West Virginia          |
| Hawaii | Michigan      | North Dakota | Wisconsin              |
| Iowa   | Minnesota     | Rhode Island | + District of Columbia |
| Maine  | New Jersey    | Vermont      |                        |

<sup>226</sup> Death penalty information center, oficiální internetové stránky (údaje platné ke konci roku 2008).

### 3.3. Počet poprav v jednotlivých státech od roku 1976

V tabulce jsou řazeny státy USA podle počtu vykonaných poprav od roku 1976.

| Stát            | Popravy<br>v roce 2007 | Popravy<br>v roce 2008 | Popravy celkem |
|-----------------|------------------------|------------------------|----------------|
| Texas           | 26                     | 18                     | 423            |
| Virginia        | 0                      | 4                      | 102            |
| Oklahoma        | 3                      | 2                      | 88             |
| Missouri        | 0                      | 0                      | 66             |
| Florida         | 0                      | 2                      | 66             |
| North Carolina  | 0                      | 0                      | 43             |
| Georgia         | 1                      | 3                      | 43             |
| South Carolina  | 1                      | 3                      | 40             |
| Alabama         | 3                      | 0                      | 38             |
| Louisiana       | 0                      | 0                      | 27             |
| Arkansas        | 0                      | 0                      | 27             |
| Arizona         | 1                      | 0                      | 23             |
| Ohio            | 2                      | 2                      | 28             |
| Indiana         | 2                      | 0                      | 19             |
| Delaware        | 0                      | 0                      | 14             |
| California      | 0                      | 0                      | 13             |
| Illinois        | 0                      | 0                      | 12             |
| Nevada          | 0                      | 0                      | 12             |
| Mississippi     | 0                      | 2                      | 10             |
| Utah            | 0                      | 0                      | 6              |
| Maryland        | 0                      | 0                      | 5              |
| Washington      | 0                      | 0                      | 4              |
| Nebraska        | 0                      | 0                      | 3              |
| Pennsylvania    | 0                      | 0                      | 3              |
| Kentucky        | 0                      | 1                      | 3              |
| Montana         | 0                      | 0                      | 3              |
| Oregon          | 0                      | 0                      | 2              |
| Tennessee       | 2                      | 0                      | 4              |
| Connecticut     | 0                      | 0                      | 1              |
| Idaho           | 0                      | 0                      | 1              |
| New Mexico      | 0                      | 0                      | 1              |
| Colorado        | 0                      | 0                      | 1              |
| Wyoming         | 0                      | 0                      | 1              |
| South Dakota    | 1                      | 0                      | 1              |
| + US Government | 0                      | 0                      | 3              |

### 3.4. Rozsudky trestu smrti

V tabulce je obsažen počet vynesených rozsudků trestu smrti v letech 1976-2007.

| <b>Rok</b>    | <b>Počet rozsudků<br/>Trestu smrti</b> |
|---------------|--|
| 1976          | 233                                    |
| 1977          | 137                                    |
| 1978          | 185                                    |
| 1979          | 151                                    |
| 1980          | 173                                    |
| 1981          | 223                                    |
| 1982          | 267                                    |
| 1983          | 252                                    |
| 1984          | 284                                    |
| 1985          | 262                                    |
| 1986          | 300                                    |
| 1987          | 287                                    |
| 1988          | 291                                    |
| 1989          | 258                                    |
| 1990          | 251                                    |
| 1991          | 268                                    |
| 1992          | 287                                    |
| 1993          | 295                                    |
| 1994          | 328                                    |
| 1995          | 326                                    |
| 1996          | 323                                    |
| 1997          | 281                                    |
| 1998          | 306                                    |
| 1999          | 284                                    |
| 2000          | 235                                    |
| 2001          | 167                                    |
| 2002          | 169                                    |
| 2003          | 153                                    |
| 2004          | 140                                    |
| 2005          | 138                                    |
| 2006          | 121                                    |
| 2007          | 115                                    |
| <b>Celkem</b> | <b>7469</b>                            |

### 3.5. Popravy od roku 1976 podle použité metody

V tabulce je obsažen přehled celkového počtu poprav od roku 1976 podle jednotlivých metod.

| Metoda            | Počet poprav |
|-------------------|--------------|
| Smrtící injekce   | 965          |
| Elektrické křeslo | 155          |
| Plynová komora    | 11           |
| Oběšení           | 3            |
| Zastřelení        | 2            |

### 3.6. Státy podle počtu vražd na 100.000 obyvatel v letech 2005-2007

| Stát           | 2007 | 2006 | 2005 |
|----------------|------|------|------|
| Louisiana      | 14,2 | 12,4 | 9,9  |
| Maryland       | 9,8  | 9,7  | 9,9  |
| Alabama        | 8,9  | 8,3  | 8,2  |
| New Mexico     | 8,2  | 6,8  | 7,4  |
| South Carolina | 8,0  | 8,3  | 7,4  |
| Georgia        | 7,5  | 6,4  | 6,2  |
| Nevada         | 7,5  | 9,0  | 8,5  |
| Arizona        | 7,4  | 7,5  | 7,5  |
| Mississippi    | 7,1  | 7,7  | 7,3  |
| Arkansas       | 6,7  | 7,3  | 6,7  |
| Michigan       | 6,7  | 7,1  | 6,1  |
| Florida        | 6,6  | 6,2  | 5,0  |
| Missouri       | 6,5  | 6,3  | 6,9  |
| North Carolina | 6,5  | 6,1  | 6,7  |
| Alaska         | 6,4  | 5,4  | 4,8  |
| Tennessee      | 6,4  | 6,8  | 7,2  |
| California     | 6,2  | 6,8  | 6,9  |
| Oklahoma       | 6,1  | 5,8  | 5,3  |
| Illinois       | 5,9  | 6,1  | 6,0  |
| Texas          | 5,9  | 5,9  | 6,2  |
| Pennsylvania   | 5,8  | 5,9  | 6,1  |
| Indiana        | 5,6  | 5,8  | 5,7  |
| Virginia       | 5,3  | 5,2  | 6,1  |
| Kentucky       | 4,8  | 4,0  | 4,6  |
| Ohio           | 4,5  | 4,7  | 5,1  |
| New Jersey     | 4,4  | 4,9  | 4,8  |



| <b>Stát</b>   | <b>2007</b> | <b>2006</b> | <b>2005</b> |
|---------------|-------------|-------------|-------------|
| Delaware      | 4,3         | 4,9         | 4,4         |
| New York      | 4,2         | 4,8         | 4,5         |
| Kansas        | 3,9         | 4,6         | 3,7         |
| Nebraska      | 3,8         | 2,8         | 2,5         |
| West Virginia | 3,5         | 4,1         | 4,4         |
| Idaho         | 3,3         | 2,5         | 2,4         |
| Wisconsin     | 3,3         | 3,0         | 3,5         |
| Colorado      | 3,1         | 3,3         | 3,7         |
| Wyoming       | 3,1         | 1,7         | 2,7         |
| Connecticut   | 3,0         | 3,1         | 2,9         |
| Massachusetts | 2,9         | 2,9         | 2,7         |
| Washington    | 2,7         | 3,0         | 3,3         |
| Minnesota     | 2,2         | 2,4         | 2,2         |
| Utah          | 2,2         | 1,8         | 2,3         |
| South Dakota  | 2,1         | 1,2         | 2,3         |
| North Dakota  | 1,9         | 1,3         | 1,1         |
| Oregon        | 1,9         | 2,3         | 2,2         |
| Vermont       | 1,9         | 1,9         | 1,3         |
| Rhode Island  | 1,8         | 2,6         | 3,2         |
| Hawaii        | 1,7         | 1,6         | 1,9         |
| Maine         | 1,6         | 1,7         | 1,4         |
| Montana       | 1,5         | 1,8         | 1,9         |
| Iowa          | 1,2         | 1,8         | 1,3         |
| New Hampshire | 1,1         | 1,0         | 1,4         |

## **Right to life and the death penalty - Summary**

Perhaps no other topic has been subject to so many heated discussions like the topic of my thesis, in which there is a conflict between everyone's fundamental human right, namely the right to life on the one part, and the state's right to impose death penalty on some individuals that have committed a been convicted of certain crimes on the other part. Both advocates for and objectors to death penalty list many arguments for and against the capital punishment. As results from the conclusions I made in my thesis, some of the retentionists' arguments are seriously flawed. I was not able to prove the deterrent effect of death penalty and the related generally preventive function of capital punishment in relation to the most serious crimes. On the contrary, there are many cases where nations that do not have capital punishment in their legal systems have a lower level of the most serious criminality than nations using death penalty. The clear-up rate and the inevitability of punishment have a bigger effect than the harshness of punishment. The argument that the public opinion is significantly in favour of death penalty and thus the abolition of death penalty could result in less trust in the law is also very weak. A high level of support for capital punishment in some countries such as Japan may result from the secret and discreet execution of capital punishment and thus insufficiently objective information about it. It must also be mentioned that in recent years, capital punishment has been growing less and less popular among the public even in countries that have a long and rich tradition of death penalty. Public opinion fluctuates a lot, and what matters is the situation of the society, the level of legal consciousness and the understanding of moral values. Therefore, there is more power in abolitionists' arguments. The most persuasive argument against death penalty is its irreparability in the event of a miscarriage of justice, which has been proven in many cases in the past, as well as the possibility of abuse for political purposes and its discriminating nature. In addition, some aspects of death penalty like its execution still remain questionable.

There has been an ever growing trend towards the abolition of capital punishment worldwide. It has manifested itself in recognizing the life to life inviolable and untouchable not only in the constitutions of an ever growing number of countries but also in many international treaties and documents at both universal and local level. In spite of the trend, there are still 59 countries that keep absolute punishment as part of their legal system. Those are mostly less developed countries, totalitarian states or countries professing

Islamism. However, there is also capital punishment in democratic countries respecting the rule of law. Due to the above-mentioned differences between countries, consisting in different history, tradition, culture, religion and political situation, I do not think the abolition of death penalty in the near future is possible, even though it would certainly be appropriate.

### **Klíčová slova:**

- **Právo na život**
- **Trest smrti**
- **Popravy**

### **Key words:**

- **Right to life**
- **The Death Penalty**
- **Executions**